

Gryende vennskap og ambivalente allianser

Amerikansk politikk overfor Israel og Iran, 1953-1960

Ragnhild Kirstine Linde

Masteroppgave i historie

UNIVERSITETET I OSLO

Institutt for arkeologi, konservering og historie

Høst 2016

Gryende vennskap og ambivalente allianser

Amerikansk politikk overfor Israel og Iran, 1953-1960

© Ragnhild Kirstine Linde

Gryende vennskap og ambivalente allianser: Amerikansk politikk overfor Israel og Iran,
1953-1960

2016

Ragnhild Kirstine Linde

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Forord

Å skrive denne masteroppgaven hadde ikke vært mulig uten den gode hjelpen og støtten jeg har fått. Det er derfor mange jeg vil takke.

Først og fremst vil jeg takke veilederen min Hilde Henriksen Waage for gode råd, konstruktive tilbakemeldinger, viktige innspill og oppmuntrende ord. Det samme gjelder for Marte Heian-Engdal som var fungerende veileder for oppgaven min en periode. Deres kommentarer og støtte har vært til uvurderlig hjelp.

Takk til Helge Jensehaugen for gode innspill og kommentarer. Takk også til studentene på Hildes masterseminar for kommentarer og god hjelp.

Jeg vil også takke familie og venner for god støtte. Spesielt takk til mor, far, Anders og Johanne for all deres omtanke, tiltro, hjelp og motiverende samtaler. Takk til mor for korrekturlesing.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke André. Takk for all støtte, tålmodighet og for at du er den du er.

Voss, 31. oktober 2016.

Innholdsfortegnelse

Forord	V
Kapittel 1: Innledning	1
Amerikansk politikk i Midtøsten	3
Beslutningstakere i amerikansk politikk	5
Litteratur og kilder	8
Kapittel 2: USA og Midtøsten før 1953	13
Stormaktene og Midtøsten i første halvdel av 1900-tallet.....	13
Forholdet mellom USA og Israel.....	16
Tilnærminger mellom USA og Iran	19
Israel og Iran nærmer seg hverandre	23
Kapittel 3: Amerikanske forsøk på økt innflytelse, 1953-1955	27
Den nye administrasjonen etablerer sin politikk.....	27
Israel og den nye administrasjonen	29
Uenighet om Jerusalem	31
Økt amerikansk engasjement overfor Midtøsten	34
Planer for å sikre vestlig innflytelse	36
Framveksten av et tettere forhold mellom USA og Iran.....	38
Dypere amerikansk innblanding i Midtøsten	40
Oljens viktige rolle.....	44
Handelssamarbeid mellom Israel og Iran	45
Mislykket politikk?.....	46
Kapittel 4: På jakt etter allierte, 1955-1957	51
Utfordringer med Bagdadpakten etter den tsjekkiske våpenavtalen.....	51
Ulike interesser hos USA og Israel	54
USA gjør et nytt forsøk på å finne en løsning på konfliktene i Midtøsten – Operasjon Gamma	55
Bør Israel få amerikanske våpen? – Uenighet mellom Eisenhower og Dulles.....	57
Suezkrisen.....	59
USA utvider sitt engasjement i Midtøsten – Eisenhower-doktrinen	63
Samarbeid mellom Israel og Iran – olje og etterretning.....	65
Periferipolitikken konsolideres	68
Kapittel 5: Samarbeid for å sikre egne interesser, 1958-1960	73
Amerikansk, israelsk og iransk politikk i starten av 1958.....	74
Opprettelsen av Den forente arabiske republikk	76
Periferialliansen blir videre utviklet	78
Uro og økt amerikansk innblanding i Midtøsten sommeren 1958.....	81
Israel ønsker amerikansk støtte til Periferialliansen.....	83
USA, Israel og Iran prøver å tilpasse seg etter kuppet i Irak.....	86
Ingen offentlig støtte fra USA til Israel, men en etterlengtet avtale for Iran.....	89
Samarbeidet mellom Israel og Iran fortsetter.....	91
Betydningen av USA for Israel og Iran	93
Tilnærmingene mellom Iran og Israel blir offentliggjort	94
Eisenhowers presidentperiode går mot slutten	96
Kapittel 6: Konklusjon	101
Eisenhower etablerer seg i Midtøsten – 1953-1955.....	102

Statene forsøker å bedre sine posisjoner – 1955-1957	105
Amerikansk politikk overfor Israel og Iran – 1958-1960	107
Primærkilder, med forkortelser	111
Arkivkilder	111
Trykte kilder	111
Digitale kilder	112
Litteraturliste	114

Kapittel 1:

Innledning

14. juli 2015 ble en avtale inngått mellom Iran og USA, Kina, Russland, Storbritannia, Frankrike og Tyskland. Avtalen la begrensninger på Irans atomprogram. Til gjengjeld skulle de internasjonale sanksjonene mot Iran bli opphevet. Avtalen ble raskt definert som historisk av de involverte partene og flere andre land fordi den åpnet opp for tilnærminger mellom land som lenge hadde vært kjølige til hverandre. Israel var derimot en sterk motstander av avtalen.¹

De siste tiårene har forholdet mellom Israel og Iran vært preget av fiendskap, og Israel ønsker ikke at Iran skal styrke sin posisjon regionalt og internasjonalt. Begge statene ønsker å være den ledende makten i området. Den islamske staten Iran har vært en sterk motstander av den jødiske staten Israel og dets handlinger. Det har gitt konflikten et ideologisk preg som statene spiller på for å sikre seg politisk makt og støtte. Både Israel og Iran har motarbeidet all politikk som de har fryktet vil gagne den andre staten. Iran var for eksempel motstander av fredsforhandlingene mellom Israel og palestinerne på 1990-tallet av frykt for å bli isolert i regionen. Israel har på sin side jobbet for å hindre samtaler mellom USA og Iran for å prøve å unngå tilnærminger mellom de to. USA er også innblandet i denne konflikten, med sin sterke støtte til Israel. Amerikansk innblanding er ikke bare et resultat av det nære forholdet som eksisterer mellom Israel og USA, den skyldes også at forholdet mellom USA og Iran har vært spent etter den iranske revolusjonen i 1979. Siden den gang har USA kalt Iran for en terroriststat, og både USA og Israel har truet med å bombe landet grunnet dets arbeid med atomvåpen og støtte til palestinske grupper.² Med bakgrunn i denne konflikten blir atomavtalen sett på som historisk, da den åpner opp for tilnærminger mellom USA og Iran som lenge har hatt et anstrengt forhold. Den viser en endring i den amerikanske og den internasjonale politikken overfor Iran.³

Tilnærminger og samarbeid mellom USA og Iran er imidlertid ikke noe nytt. Dette har røtter helt tilbake til 1950-tallet, da Iran var alliert med USA og på Vestens side i den kalde krigen. Både Israel og Iran hadde en viktig plass i den amerikanske politikken fra 1953. I

---

¹ Silje Herbro Landsverk, «Historisk avtale om Irans atomprogram», *NRK*, 14.07.2015, (sist besøkt 31.10.16). <http://www.nrk.no/urix/historisk-avtale-om-irans-atomprogram-1.12455568>

² Trita Parsi, *Treacherous Alliance: The Secret Dealings of Israel, Iran, and the United States*. New Haven og London: Yale University Press, 2007: xi-xii, xv, 1-4, 261.

³ Landsverk, ”Historisk avtale om Irans atomprogram”, *NRK*, 14.07.2015.

tillegg var 1950-tallet preget av et voksende samarbeid mellom Israel og Iran, noe som er lite kjent med tanke på hvordan situasjonen mellom de to landene er i dag. De tre statene spilte viktige roller i hverandres politikk.⁴ Likevel var den amerikanske politikken overfor Israel og Iran i perioden 1953-1960 nokså ulik. Iran fikk en strategisk viktig rolle for USA på grunn av den kalde krigen og landets oljeressurser.⁵ Israel hadde sterk støtte i den amerikanske befolkningen. President Harry S. Truman støttet varmt opp om etableringen av Israel og anerkjente umiddelbart den nye jødiske staten. Men Dwight D. Eisenhower ønsket å bryte med denne arven etter Truman og forsøkte å føre en mer upartisk politikk overfor Israel og de arabiske statene. Fra han tiltrådte som amerikansk president i 1953, ville han vise at USA også ønsket vennskap med de arabiske statene, men med Israels sterke støtte i den amerikanske befolkningen var det nærmest umulig for USA å føre en Midtøsten-politikk som ikke tok hensyn til den israelske staten.⁶ Den strategiske betydningen til Iran og amerikansk forhistorie med støtte til Israel kom derfor til å påvirke USAs politikk overfor de to statene. Samtidig kom kappløpet mellom de to supermaktene, USA og Sovjetunionen, til å danne grunnlaget for all amerikansk utenrikspolitikk – også i Midtøsten.⁷

USA fryktet kommunismen og økt sovjetisk innflytelse, både globalt og regionalt, noe Iran også gjorde. I tillegg førte tilnærmingen mellom Sovjetunionen og flere av de arabiske statene på midten av 1950-tallet til økt frykt hos både Israel og Iran. De to landene var bekymret for at de arabiske statene, med hjelp fra Sovjetunionen, kom til å bli sterkere. For å prøve å beskytte seg mot dette, hadde de et ønske om å skaffe seg allierte. For USA var målet å øke sin innflytelse i Midtøsten, og stormakten prøvde derfor å skaffe seg allierte som kunne fungere som en motvekt mot sovjetisk innflytelse og kommunisme.⁸

Hva var den amerikanske politikken overfor henholdsvis Israel og Iran i perioden 1953-1960? Hvordan utviklet denne politikken seg utover i Eisenhowers presidentperiode? Hvordan og hvorfor nærmet Israel og Iran seg hverandre? Hvordan påvirket Iran og Israels alliansebygging den amerikanske politikken?

---

⁴ Peter L. Hahn, *Caught in the Middle East: U.S. Policy toward the Arab-Israeli Conflict, 1945-1961*. Chapel Hill og London: The University of North Carolina Press, 2004: 152-154, 223-227; Samuel Segev, *The Iranian Triangle: The Untold Story of Israel's Role in the Iran-Contra Affair*. New York: The Free Press, 1988: ix-x.

⁵ James A. Bill, *The Eagle and the Lion: The Tragedy of American-Iranian Relations*. New Haven og London: Yale University Press, 1988: 6, 79.

⁶ Kathleen Christison, *Perceptions of Palestine: Their Influence on U.S. Middle East Policy*. Berkeley og Los Angeles: University of California Press, 2001: 95-96; Hahn, *Caught in the Middle East*, 147, 155.

⁷ Roby C. Barrett, *The Greater Middle East and the Cold War: US Foreign Policy Under Eisenhower and Kennedy*. London og New York: I. B. Tauris, 2010: 2.

⁸ Sohrab Sobhani, *The Pragmatic Entente: Israeli-Iranian Relations, 1948-1988*. New York: Praeger, 1989: 17; Parsi, *Treacherous Alliance*, 20; Barrett, *The Greater Middle East and the Cold War*, 2.

Amerikansk politikk i Midtøsten

USA sto igjen som én av verdens to supermakter etter andre verdenskrig. Denne nye bipolare verdensordenen resulterte i en konkurranse mellom USA og den andre supermakten, Sovjetunionen, hvor begge mål var å spre sin innflytelse til størst mulig del av verden. Samtidig skulle de hindre den andre makten i å gjøre det samme. Resultatet ble en konflikt der store deler av verden ble dratt med – inkludert Midtøsten. Den kalde krigen var derfor en viktig grunn til at USA økte sitt engasjement i Midtøsten.⁹

Fra Washingtons side var det nødvendig med en politikk som best mulig kunne hindre spredningen av kommunisme. Eisenhowers politikk for å få til dette ble ikke offisielt etablert før Eisenhower-doktrinen kom i januar 1957, men den hadde likevel dannet bakgrunnen for hans utenrikspolitikk siden 1953. Politikken gikk ut på at amerikansk assistanse skulle bli gitt i kampen mot kommunismen, og ethvert land som ønsket hjelp mot en kommunistisk trussel skulle få amerikansk hjelp, enten i form av økonomisk eller militær støtte.¹⁰

Eisenhowers politikk bygde videre på oppdemningspolitikken fra Trumans presidentperiode. Oppdemningspolitikken skulle demme opp for og isolere sovjetisk kommunisme og innflytelse, gjennom å sikre allierte og støtte til Vesten. Tanken bak dette var at hvis den sovjetiske kommunismen ble isolert, ville den ikke ha mulighet til å spre seg til andre områder. Slik skulle Sovjetunionens ekspansjon globalt bli blokkert. Dette kom til å være den grunnleggende strategien i amerikansk politikk når det gjaldt å jobbe mot Sovjetunionens innflytelse.¹¹

Allerede fra starten av Eisenhowers presidentperiode kom oppdemning av Sovjetunionen til å spille en viktig rolle i den amerikanske utenrikspolitikken. Mye av den politikken USA førte overfor Midtøsten fram til Sovjetunionens fall i 1991, ble rettfærdiggjort med at denne ville hindre økt sovjetisk innflytelse, og dermed sikre USAs nasjonale interesser. Dette argumentet ble også brukt om Eisenhowers politikk overfor Israel og Iran. I tillegg lå det andre nasjonale interesser til grunn for de beslutningene som ble tatt i den amerikanske Midtøsten-politikken. En like viktig faktor som å hindre sovjetisk innflytelse i regionen, har for amerikanske presidenter vært å sikre tilgangen på Midtøstens rike

---

⁹ Yezid Sayigh og Avi Shlaim, "Introduction", i Yezid Sayigh og Avi Shlaim (red.): *The Cold War and the Middle East*. Oxford: Oxford University Press, 2003: 1-2; Fred Halliday, "The Middle East, the Great Powers and the Cold War", i Sayigh og Shlaim (red.): *The Cold War and the Middle East*. Oxford: Clarendon Press, 2003: 6-7; Parsi, *Treacherous Alliance*, 20.

¹⁰ Hilde Henriksen Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. Kristiansand: Cappelen Damm Akademisk, 2013: 223; Hahn, *Caught in the Middle East*, 223.

¹¹ Hahn, *Caught in the Middle East*, 1-3.

oljeressurser. Under Eisenhower var tilgangen på denne oljen nødvendig for å bygge opp Vest-Europa og Japan etter andre verdenskrig, samtidig som oljen ikke måtte falle i Sovjetunionens hender.¹²

Både tilgangen på olje og konkurransen med Sovjetunionen var viktige grunner til at USA så på Iran som et strategisk viktig land for sine interesser. For å sikre vestlig innflytelse ble et amerikansk- og britisk-ledet kupp gjennomført i Iran i august 1953. Den nasjonalistiske statsministeren, Muhammed Mossadegh, måtte gå av, mens makten i landet ble konsolidert hos sjahen, Muhammed Reza Pahlavi. Han var vennlig innstilt til USA og ønsket et tettere forhold mellom de to statene.¹³ I tillegg ønsket han amerikansk støtte mot Sovjetunionen. USA ga Iran både økonomisk og militær hjelp for å sikre Vesten tilgangen på iransk olje og sørge for at staten forble vennlig innstilt overfor USA. Slik fikk sjahen sikret interessene sine som et resultat av den kalde krigen, samtidig som den kalde krigen var en viktig grunn til at USA ga Iran gjentakende hjelp.¹⁴

Den amerikanske Midtøsten-politikken ble også påvirket av USAs forhold til Israel. Siden Truman støttet Israels opprettelse i 1948 har alle amerikanske presidenter vært nødt til å forholde seg til dette i sin politikk. Det gjaldt også for Eisenhower.¹⁵ Han ønsket imidlertid å føre en mer upartisk politikk i Midtøsten for å sikre seg støtte og innflytelse i de arabiske statene. Men ettersom Truman, i de arabiske statenes øyne, hadde etablert USA som Israels beskytter, hadde de ikke høye tanker om USA. Den amerikanske politikken ble derfor en balansegang mellom Israel og de arabiske statene.¹⁶ Dette førte til kritikk og misnøye hos Israel som ønsket offisielle sikkerhetsgarantier og våpen fra USA som beskyttelse mot de arabiske statene.¹⁷

Det er likevel viktig å være klar over at USA, også under Eisenhower, var opptatt av Israels sikkerhet. Amerikansk politikk var en garantist for Israels eksistens i Midtøsten selv om Eisenhower ønsket et bedre forhold til de arabiske statene. Arven etter Truman var med på å danne grunnlaget for den politikken som ble ført overfor Israel.¹⁸

---

¹² William B. Quandt, *Peace Process: American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict since 1967*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2006: 8, 11-12.

¹³ Bill, *The Eagle and the Lion*, 67, 79-81, 94.

¹⁴ Chubin, "Iran", 218, 224-225; Memorandum fra Jernegan, 9. september 1955. *Foreign Relations of the United States*, volum 12, dokument 328 (heretter referert som *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 328); Bill, *The Eagle and the Lion*, 116-117; Hahn, *Caught in the Middle East*, 152-153.

¹⁵ Quandt, *Peace Process*, 13.

¹⁶ Hahn, *Caught in the Middle East*, 147-150, 261, 285-286, 290.

¹⁷ Hahn, *Caught in the Middle East*, 261-263; Christison, *Perceptions of Palestine*, 96.

¹⁸ Christison, *Perceptions of Palestine*, 98.

I tillegg til at Israel og Iran spilte en viktig rolle i den amerikanske politikken hver for seg, kom det også tilnærminger mellom de to statene på 1950-tallet. Dette ble drevet framover av samarbeid innenfor handel. Israel begynte å kjøpe olje av Iran i 1954, og handelen utviklet seg videre mellom de to i løpet av perioden. Iran kom til å bli den største oljeverandøren til Israel, samtidig som israelsk ekspertise ble gitt til Iran innenfor teknologi og jordbruk, og også innenfor forsvaret. Begge statene tjente på et tettere samarbeid.¹⁹

Det var likevel ikke bare økonomiske grunner til at de to statene søkte nærmere hverandre. Som to ikke-arabiske stater i regionen følte de seg utsatt. Det hadde eksistert fiendskap mellom Israel og de arabiske statene helt siden Israels opprettelse i 1948, og forholdet mellom Iran og de arabiske statene ble mer spent utover 1950-tallet. Begge statene ønsket derfor allierte.²⁰ David Ben-Gurion, Israels statsminister, ønsket å vise at Midtøsten ikke bare besto av arabiske stater, og kom derfor med et forslag om å etablere en uoffisiell allianse mellom de ikke-arabiske statene i regionen. Denne politikken fikk navnet Periferalliansen, og Ben-Gurion tok også kontakt med Eisenhower for å få amerikansk støtte til planen.²¹

Til grunn for samarbeidet mellom Israel og Iran lå også et felles ønske om å nøytralisere Sovjetunionen. Begge statene så på Sovjetunionen som en trussel, og de ble utsatt for sovjetisk propaganda. I tillegg ble ønsket om å hindre sovjetisk innflytelse enda større da Sovjetunionen begynte å støtte de arabiske statene på midten av 1950-tallet, noe som styrket trusselen fra disse for Israel og Iran. Den felles holdningen mot Sovjetunionen knyttet også spesielt Iran tettere til USA. For Israel var fremdeles trusselen fra de arabiske statene det som opptok landet mest.²²

Beslutningstakere i amerikansk politikk

Eisenhowers ønske om å sikre tilgangen på olje fra Midtøsten og å hindre sovjetisk innflytelse ved å føre en mer upartisk politikk, samtidig som forholdet til Israel måtte bli tatt hensyn til, viser hvordan ulike interesser i amerikansk politikk kunne komme i konflikt. Det førte til at Eisenhower selv, i samarbeid med utenriksministeren, John Foster Dulles, personlig tok seg av Midtøsten-politikken. På grunn av regionens betydning har det vært et gjennomgående

---

¹⁹ Sobhani, *The Pragmatic Entente*, xxi; Parsi, *Treacherous Alliance*, 23-24.

²⁰ Parsi, *Treacherous Alliance*, 21-22; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, xii, xviii-xix.

²¹ Howard A. Patten, *Israel and the Cold War: Diplomacy, Strategy and the Policy of the Periphery at the United Nations*. London og New York: I.B. Tauris, 2013: 1-3; Parsi, *Treacherous Alliance*, 22-23.

²² The Alliance of the Periphery. Parsi, *Treacherous Alliance*, 22-23; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, xx-xxi.

trekk ved amerikansk Midtøsten-politikk at presidenten selv har vært dypt involvert som en viktig beslutningstaker.²³

Eisenhower ble valgt til amerikansk president i november 1952 og ble gjenvalgt for nok en periode 6. november 1956.²⁴ Eisenhower hadde en lang karriere i det amerikanske militæret, noe som gjorde ham populær da han stilte til valg som president.²⁵ Under andre verdenskrig spilte han en viktig rolle som militær leder for de allierte troppene.²⁶ I tillegg var han med på å utforme forsvarsavtalene som kom til å danne basisen for NATO. Det var derfor stor støtte i befolkningen for at Eisenhower skulle stille til valg og bli USAs nye president, og han brakte med seg betydelig erfaring innenfor internasjonale og militære affærer.²⁷

Eisenhower opprettet en indre sirkel av menn han stolte på som skulle ta seg av styringen sammen med ham. Som USAs president utpekte han rådgiverne sine selv, og han hadde på denne måten kontroll over hvem som fikk viktige posisjoner i hans administrasjon. Muligheten til også å utpeke utenriksminister og hans assistenter, gjorde at Eisenhower kunne ha en viss kontroll over hvilket syn på politikken som var rådende i utenriksdepartementet.²⁸ Eisenhower og utenriksministeren hans, John Foster Dulles, utviklet et tett samarbeid. Forholdet mellom dem var det som formet kjernen i Eisenhowers administrasjon.²⁹

Eisenhower tok alltid avgjørelser i den amerikanske utenrikspolitikken i nært samarbeid med Dulles. Professor i historie ved Ohio State University, Peter L. Hahn, peker på at siden Eisenhower og Dulles samarbeidet tett om utformingen og utførelsen av den amerikanske Midtøsten-politikken, hindret det store splittelser i administrasjonen.³⁰ Siden Eisenhower og Dulles var noen av de viktigste beslutningstakerne i politikken overfor Midtøsten, og overfor Israel og Iran, i perioden 1953-1960, ble politikken påvirket av deres syn på og holdninger til Midtøsten. Statsviteren William B. Quandt peker på at en av de viktigste faktorene når det gjelder utformingen av amerikansk Midtøsten-politikk, er hvordan presidenten og hans nærmeste rådgivere ser på og definerer situasjonen i regionen. Handlinger blir gjennomført ut i fra dette. Beslutningstakerne kan imidlertid endre syn på situasjonen, noe som gjør at politikken også endrer seg. Quandt påpeker at et fellestrekk ved

---

²³ Quandt, *Peace Process*, 14.

²⁴ Jim Newton, *Eisenhower: The White House Years*. New York: Anchor Books, 2011: 1, 76, 232.

²⁵ Newton, *Eisenhower*, 14.

²⁶ Newton, *Eisenhower*, 32, 40, 43-45, 51.

²⁷ Newton, *Eisenhower*, 53-56; Hahn, *Caught in the Middle East*, 147.

²⁸ Zara Steiner, "Decision-Making in American and British Foreign Policy: An Open and Shut Case." I: *Review of International Studies*, Vol. 13, No. 1 (januar 1987): 6, 11.

²⁹ Newton, *Eisenhower*, 84-86.

³⁰ Hahn, *Caught in the Middle East*, 148.

politikken til amerikanske presidenter, er at de i starten av presidentperioden er opptatt av å bryte med politikken som ble ført av deres forgjenger, slik Eisenhower ønsket å bryte med arven etter Truman vedrørende forholdet til Israel og de arabiske statene. Når presidentperioden nærmer seg slutten, er det derimot mer likheter med politikken som den forrige presidenten har ført. Slik blir politikken endret, tilpasset og modifisert ettersom situasjoner utvikler seg. Politikken til presidenten blir også formet med nasjonale og utenrikspolitiske interesser til grunn, noe som også påvirker hva presidenten vektlegger. For Eisenhower var det oppdemming av Sovjetunionen og å sikre tilgangen på oljen i Midtøsten som hadde størst strategisk interesse.³¹

Det er på den annen side ikke bare den amerikanske presidenten og hans utenriksminister som påvirker landets utenrikspolitikk. Også det amerikanske utenriksdepartementet spiller en viktig rolle. Her finnes både representanter som er politisk utpekt og embetsmenn, og deres oppgave er å gi råd til presidenten og å forvalte den amerikanske utenrikspolitikken. Gjennom direkte kontakt med presidenten, utenriksministeren og deres assistenter, har utenriksdepartementet mulighet til å påvirke utformingen av politikken. Det samme gjelder for Det nasjonale sikkerhetsrådet (NSC) som består av presidentens utenrikspolitiske rådgivere i Det hvite hus. I tillegg kommer også forsvarsdepartementet og etterretningstjenesten CIA med råd angående amerikansk utenrikspolitikk. Det er likevel opp til presidenten selv hvor mye han velger å rette seg etter rådene han får fra disse ulike instansene.³²

Den amerikanske kongressen har også innflytelse på utenrikspolitikken. Kongressen har mulighet til å legge føringer og rammer for politikken som blir gjennomført, ettersom Kongressen er den lovgivende makten i USA og har myndighet over hva det skal bevilges penger til. Dette gir Kongressen en viktig rolle når det gjelder utenrikspolitikk, siden Kongressen har ansvar for hvilke stater som skal få økonomisk hjelp og på hvilken måte statene skal motta denne hjelpen. Kongressen har derfor spilt en rolle når det gjelder økonomisk hjelp til både Israel og Iran.³³

Kongressen er en viktig beslutningstaker i den amerikanske politikken og har generelt vist stor støtte til Israel. På grunn av dette har Kongressen alltid vært en viktig politisk faktor i

---

³¹ Quandt, *Peace Process*, 7-12.

³² Steiner, "Decision-Making in American and British Foreign Policy", 1-2, 6-9.

³³ Bernard Reich og Shannon Powers, "The United States and Israel: The Nature of a Special Relationship". I David W. Lesch og Mark L. Haas (red.): *The Middle East and the United States: History, Politics, and Ideologies*. Boulder: Westview Press, 2014: 220-221; Quandt, *Peace Process*, 8; Steiner, "Decision-Making in American and British Foreign Policy", 13.

forholdet mellom USA og Israel, og den har ofte vært raskt ute med kritikk dersom den mener at Israel blir ufordelaktig behandlet av presidenten og hans administrasjon.³⁴

I tillegg til å ha politisk makt representerer Kongressen den amerikanske befolkningen, gjennom sine folkevalgte representanter. Også den amerikanske presidenten er valgt av det amerikanske folk, men siden Kongressen har flere medlemmer, er det mulig å tenke seg at den representerer en større del av befolkningen. Valget av representanter som er positivt innstilt til Israel og opptatt av å beskytte staten, gir også et bilde av den amerikanske befolkningens syn på Israel. At Israel har stor støtte blant representantene i Kongressen viser at det også har vært, og er, stor sympati for Israel hos den amerikanske befolkningen.³⁵

På grunn av Kongressens makt begynte sympatisører med staten Israel å drive en aktiv lobbyvirksomhet overfor Kongressen. Ved å påvirke denne maktinstansen ønsket lobbyen å sikre mer støtte til Israel, samtidig som den også håpet å påvirke den amerikanske befolkningen til å støtte enda mer opp om Israel. Lobbyen var dermed også en påvirkningsfaktor når det gjaldt politikken overfor Israel og Midtøsten generelt.³⁶

Litteratur og kilder

Det finnes relevant sekundærlitteratur om dette temaet, både om det triangulære forholdet mellom USA, Israel og Iran og om forholdet mellom Israel og Iran. Det nyeste og grundigste arbeidet er skrevet av forskeren Trita Parsi og er boken *Treacherous Alliance: The Secret Dealings of Israel, Iran and the United States* hvor forholdet mellom de tre landene i perioden fra Israels opprettelse i 1948 og helt fram til 2007 er studert i detalj. Det er likevel mest fokus på perioden etter ca. 1970. Boken bygger i hovedsak på muntlige kilder. Parsi argumenterer for at geopolittikk og den regionale situasjonen, og ikke ideologi, er drivkraften i alliansen og de endringene som skjer i forholdet mellom USA, Israel og Iran.³⁷ Den amerikanske politikeren Sohrab Sobhanis bok *The Pragmatic Entente: Israeli-Iranian Relations, 1948-1988* tar for seg førte år med historie om forholdet mellom Israel og Iran og inneholder derfor også noen kapitler om forholdet mellom de to landene på 1950-tallet. De to landenes forhold til USA er derimot lite nevnt. Boken bygger i hovedsak på muntlige kilder og sekundærlitteratur.³⁸ Det samme gjelder for boken *The Iranian Triangle: The Untold Story of*

---

³⁴ Quandt, *Peace Process*, 8; Reich og Powers, "The United States and Israel", 220-221.

³⁵ Reich og Powers, "The United States and Israel", 221.

³⁶ Christison, *Perceptions of Palestine*, 101-102; Quandt, *Peace Process*, 8.

³⁷ Trita Parsi, *Treacherous Alliance: The Secret Dealings of Israel, Iran and the United States*. New Haven og London: Yale Univeristy Press, 2007.

³⁸ Sohrab Sobhani *The Pragmatic Entente: Israeli-Iranian Relations, 1948-1988*. New York: Praeger, 1989.

Israel's Role in the Iran-Contra Affair av den israelske journalisten Samuel Segev.³⁹ Boken tar for seg perioden fra 1948 til 1986 og drøfter utviklingen av samarbeidet mellom Israel og Iran og Israels rolle i forholdet mellom Iran og USA. Bokens hovedvekt ligger på perioden etter 1979, men ett kapittel tar for seg tilnærmingen mellom Israel og Iran på 1950-tallet og hvordan forholdet mellom de to statene utviklet seg, fra israelske og iranske perspektiv. Forskeren Howard A Patten sin bok *Israel and the Cold War: Diplomacy, Strategy and the Policy of the Periphery at the United Nations* har et par kapitler om forholdet mellom Israel og Iran i FN og viser hvordan Iran støttet de arabiske statene i FN, samtidig som landet utover 1950-tallet i skjul økte samarbeidet med Israel.⁴⁰

Når det gjelder den amerikanske politikken overfor Iran tar boken *The Eagle and the Lion: The Tragedy of American-Iranian Relations* av professor James A. Bill for seg dette.⁴¹ Boken dekker en periode fra de tidligste tilnærmingene mellom USA og Iran på 1800-tallet og fram til 1986. Den har hovedvekt på politikken mellom de to landene fra et iransk perspektiv. Forholdet til Israel er derimot lite nevnt. Når det kommer til amerikansk politikk overfor Israel er historikeren Peter L. Hahn sin bok *Caught in the Middle East: U.S. Policy toward the Arab-Israeli Conflict, 1945-1961* en detaljert og veldokumentert bok.⁴² Den drøfter grundig mange sider ved den amerikanske politikken overfor Israel og de arabiske statene under Truman og Eisenhower. Fokuset til boken ligger i hovedsak på konflikten mellom Israel og de arabiske statene og tar derfor ikke for seg Iran. I tillegg er historikeren David W. Lesch og statsviteren Mark L. Haas sin bok *The Middle East and the United States: History, Politics, and Ideologies* relevant når det gjelder amerikansk politikk overfor Midtøsten.⁴³ Det er altså lite som er skrevet om den amerikanske politikken overfor Israel og Iran i sammenheng, og hvordan disse landenes tilnærminger til hverandre ble sett på og behandlet i Washington.

For å kunne oppnå en dypere forståelse av denne viktige perioden i amerikansk Midtøsten-politikk, og spesielt USAs relasjoner til Israel og Iran, har det vært nødvendig å jobbe med primærkilder. Dette er for å få en dypere og grundigere forståelse av temaet og for å prøve å få et bilde av hvorfor aktørene handlet som de gjorde. Det er i hovedsak benyttet

---

³⁹ Samuel Segev, *The Iranian Triangle: The Untold Story of Israel's Role in the Iran-Contra Affair*. New York: The Free Press, 1988.

⁴⁰ Howard A. Patten, *Israel and the Cold War: Diplomacy Strategy and the Policy of the Periphery at the United Nations*. London og New York: I. B. Tauris, 2013.

⁴¹ James A. Bill, *The Eagle and the Lion: The Tragedy of American-Iranian Relations*. New Haven og London: Yale University Press, 1988.

⁴² Peter L. Hahn, *Caught in the Middle East: U.S. Policy toward the Arab-Israeli Conflict, 1945-1961*. Chapel Hill og London: The University of North Carolina Press, 2004.

⁴³ David W. Lesch og Mark L. Haas (red.), *The Middle East and the United States: History, Politics, and Ideologies*. Boulder: Westview Press, 2014.

amerikanske kilder som tar for seg amerikansk politikk overfor Israel, amerikansk politikk overfor Iran og noen som tar for seg forholdet mellom Israel og Iran. Dette er fordi oppgaven har et amerikansk perspektiv, og det er derfor naturlig å studere hvordan amerikanske beslutningstakere handlet og førte politikk overfor Israel og Iran. Samtidig gjør språksituasjonen og tilgangen på kilder situasjonen utfordrende når det gjelder kilder fra Israel og Iran, da jeg verken kan hebraisk eller persisk. Det finnes helt sikkert flere kilder både fra Israel og Iran som kunne vært relevante for oppgaven og temaet, men som jeg altså ikke har kunnet benytte meg av. I tillegg kan det finnes flere kilder i amerikanske arkiver som tar for seg temaet, men tiden og ressursene som var tilgjengelig gjorde det helt umulig å gå gjennom alt innenfor de rammene som gjelder for en masteroppgave. Til tross for dette vil likevel de amerikanske kildene som har blitt brukt, gi et godt og tydelig bilde av den amerikanske politikken overfor Israel og Iran og gi en innsikt i hvordan USA forholdt seg til de to statene under Eisenhowers presidentperiode.

Oppgaven benytter seg av kilder fra det amerikanske utenriksdepartementets arkiv. I USA ligger de relevante dokumentene hovedsakelig i The National Archives and Records Administrations (NARA) avdeling i College Park, Maryland. Her gikk jeg gjennom dokumenter relatert til den amerikanske politikken overfor Israel og Iran i perioden 1953-1960. Disse kildene består blant annet av telegram, memorandum og intern og eksternt korrespondanse i utenriksdepartementet. I tillegg har kildesamlingen *Foreign Relations of the United States* (FRUS) blitt brukt.⁴⁴ Denne er tilgjengelig i både trykt form og på internett og består av interne dokumenter både fra det amerikanske utenriksdepartementet, det amerikanske forsvarsdepartementet, Det hvite hus, Det nasjonale sikkerhetsrådet, CIA og andre organ som har vært deltakende i utenrikspolitikken. Dokumentene er plukket ut av en gruppe amerikanske historikere og satt sammen i kronologisk rekkefølge innenfor et gitt tema. En fordel med FRUS er at den har med dokumenter fra mange ulike instanser innenfor amerikansk politikk, noe som gir en bred oversikt innenfor temaene kildesamlingen tar for seg. Denne organiseringen har imidlertid ført til at dokumenter har blitt utelatt. Det var dermed nødvendig å besøke NARA i tillegg for å få et bredere kildemateriale. Jeg har også benyttet meg av kildesamlingen *Documents on the Foreign Policy of Israel* (DFPI) som kan minne om FRUS, men er en samling israelske dokumenter. Hovedsamlingen er på hebraisk, men til hvert bind har et tilhørende bind blitt laget med sammendrag av dokumentene på engelsk. Dette gjør kildene mulig å bruke også uten å kunne hebraisk. De engelske

---

⁴⁴ <https://history.state.gov/historicaldocuments>

sammendragene er derimot ikke like utfyllende som de originale hebraiske kildene, men de gir likevel en verdifull innsikt i politikken fra et israelsk perspektiv.

Kapittel 2: USA og Midtøsten før 1953

Under og etter andre verdenskrig ble USAs rolle som en av verdens to supermakter befestet. Dette førte til at den amerikanske politikken i stadig større omfang begynte å vende seg mer utover mot andre stater. Midtøsten var et av områdene som kom til å få stor oppmerksomhet.⁴⁵

Den kalde krigens inntog gjorde at Midtøsten som region ble enda viktigere for USA. Konflikten med Sovjetunionen, og kappløpet mellom dem for å sikre seg allierte, førte til at den amerikanske interessesfæren ble utvidet. Amerikansk Midtøsten-politikk ble preget av den kalde krigen, både gjennom amerikanernes søken etter allierte og forsøkene på å demme opp for sovjetisk innflytelse i regionen.⁴⁶ Det var spesielt to stater som kom til å spille en stor rolle i den amerikanske politikken fra 1950-tallet, nemlig Israel og Iran. Bakgrunnen for dette ble lagt før Dwight D. Eisenhower tiltrådte som amerikansk president i 1953.⁴⁷

For å få en forståelse av hva som lå til grunn for Eisenhowers politikk, er det nødvendig å se på utviklingen av den amerikanske politikken overfor henholdsvis Midtøsten, Israel og Iran før 1953. Kuppet i Iran i august 1953 vil også bli tatt opp her. Iran fikk for alvor befestet sin viktige rolle i amerikansk politikk etter kuppet. De første tilnærmingene mellom Israel og Iran begynte også på starten av 1950-tallet.⁴⁸ Hva var amerikanske interesser i regionen? Hva var den amerikanske politikken overfor henholdsvis Midtøsten, Israel og Iran? Og hva var bakgrunnen for amerikanske tilnærminger overfor Israel og Iran?

Stormaktene og Midtøsten i første halvdel av 1900-tallet

Selv om USA førte en isolasjonistisk politikk på begynnelsen av 1900-tallet, var ikke amerikanerne fremmede for Midtøsten. Etter første verdenskrig var det en gryende interesse for regionen i USA. Midtøsten fikk likevel ikke høy prioritet i mellomkrigsårene. Det var fremdeles Storbritannia og Frankrike som var de ledende stormaktene i området.⁴⁹

---

⁴⁵ David W. Lesch og Mark L. Haas, "Introduction", i David W. Lesch og Mark L. Haas (red.), *The Middle East and the United States: History, Politics, and Ideologies*. Boulder, CO: Westview Press, 2014: 1-2.

⁴⁶ Halliday, "The Middle East, the Great Powers and the Cold War", 6-7.

⁴⁷ Parsi, *Treacherous Alliance*, 20-21.

⁴⁸ Parsi, *Treacherous Alliance*, 21.

⁴⁹ Lesch og Haas, "Introduction", 1.

For Midtøsten spilte første verdenskrig en viktig rolle fordi krigen var med på å føre til oppløsningen av Det osmanske riket. Dette førte til store omveltninger, og nye grenser ble fastsatt da Storbritannia og Frankrike delte området mellom seg.⁵⁰ I denne prosessen ble Palestina opprettet som en egen politisk enhet, noe det ikke hadde vært tidligere.⁵¹ Denne opprettelsen kom til å prege regionen i årene framover.

Woodrow Wilsons politikk om at alle nasjoner skulle ha rett til selvbestemmelse, spilte en rolle i oppløsningen av Det osmanske riket. Dette var noe av grunnen til at riket ble delt i flere små, nye enheter. Målet var opprettelsen av mindre nasjonalstater.⁵² Utover dette hadde ikke USA særlig flere interesser i området, og delingen av riket ble organisert til fordel for Storbritannia og Frankrike.⁵³

I juli 1922 ble delingen av Midtøsten i mandatområder godkjent av Folkeforbundet. Her ble det slått fast at menneskene som bodde i regionen ennå ikke var i stand til å styre seg selv i den såkalte moderne verden. I tillegg ble også Balfour-erklæringen fra 1917 tatt med i avtalen.⁵⁴ I Balfour-erklæringen hadde britene lovet å støtte opprettelsen av et jødisk nasjonalhjem i Palestina.⁵⁵ Ved å ta dette med i mandaterklæringen, var støtten til jødernes krav i området slått tydelig fast.

Opprettelsen av området Palestina som et nytt britisk mandat førte raskt til uroligheter. Redselen for den jødiske innvandringen var sterkt tilstede hos befolkningen som allerede bodde i området. Utover 1920-, -30, og -40-tallet kom derfor opptøyer og uroligheter til å prege området.⁵⁶

Andre verdenskrig brakte med seg en ny verdensorden. At Midtøsten var en strategisk viktig region kom klart til syne etter krigen. For å gjenoppbygge Europa og Japan ble Vesten mer avhengig av den store mengden olje som var funnet i området. Dette førte til at Midtøsten ble mer spennende også for USA. I tillegg til dette var det to supermakter som sto igjen etter krigen og dominerte verdensbildet, USA og Sovjetunionen. Den kalde krigen var i anmarsj.⁵⁷

Etterkrigstiden var preget av den bipolare strukturen. De store forskjellene mellom det amerikanske og det sovjetiske samfunn førte til et ideologisk kappløp mellom dem for å spre sine tanker og ideer til størst del av verden. Store deler av verdenssamfunnet ble derfor delt

---

⁵⁰ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 42, 62-63.

⁵¹ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 72.

⁵² Christison, *Perceptions of Palestine*, 27.

⁵³ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 63.

⁵⁴ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 69-70.

⁵⁵ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 67.

⁵⁶ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 72, 74-75.

⁵⁷ Lesch og Haas, "Introduction", 1-2.

inn i interesserfærer som enten sympatiserte med den sovjetiske kommunismen eller med den amerikanske kapitalismen. Konflikten kom også til å prege den amerikanske utenrikspolitikken, der blant annet mye av hjelpen USA ga til sine allierte var forsøk på å hindre spredning av kommunisme.⁵⁸

I tillegg til det ideologiske aspektet ved den kalde krigen, var den også et våpenkappløp der partene ønsket å overgå hverandre i mengde og mest avanserte våpen. Samtidig var muligheten til å utvikle atombomber blitt et faktum, noe som tilførte våpenkappløpet et nytt og farligere element. Det ble viktigere enn noen gang å hindre konfrontasjoner mellom stormaktene og deres allierte.⁵⁹

Midtøsten ble selvfølgelig også en viktig arena for den kalde krigen. For USA ble det viktigste å sikre sin posisjon i regionen og samtidig hindre at sovjetisk innflytelse skulle spre seg.⁶⁰ For å sikre vestlige interesser i Midtøsten var det derfor nødvendig å sørge for at regionen var stabil, samtidig som det måtte etableres pro-vestlige og antikommunistiske rammeverk for statene. Amerikanske politikere mente at en ustabil region preget av konflikt ville bane vei for kommunisme.⁶¹

Det var også en redsel blant de vestlige stormaktene for at det skulle utvikle seg et større våpenkappløp i regionen på grunn av stormaktkonflikten og den kalde krigen. Amerikansk politikk gikk derfor ut på ikke å selge våpen til noen i Midtøsten.⁶² Dette ble tydelig slått fast da USA, sammen med Storbritannia og Frankrike, inngikk Tremaktserklæringen 25. mai 1950, en avtale om at det ikke skulle selges våpen til Midtøsten annet enn ved alvorlige sikkerhetsbehov eller til forsvar av større lokale områder. Med andre ord, våpen skulle kun bli gitt for å kjempe mot kommunismen.⁶³

En stor del av politikken USA førte i Midtøsten kan altså bli sett på i lys av den kalde krigen. For statene i regionen spilte derimot nasjonale og regionale forhold en større rolle. For disse hadde den kalde krigen oftere en underordnet rolle, og det var andre faktorer som lå til

---

⁵⁸ Sayigh og Shlaim, "Introduction", 1, 4; Halliday, "The Middle East, the Great Powers and the Cold War", 7, 10-11.

⁵⁹ Sayigh og Shlaim, "Introduction", 1.

⁶⁰ Sayigh og Shlaim, "Introduction", 2; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 155; Lesch og Haas, "Introduction", 2.

⁶¹ Hahn, *Caught in the Middle East*, 22.

⁶² Donald Neff, *Fallen Pillars: U.S. Policy towards Palestine and Israel since 1945*. Washington, D.C.: Institute for Palestine Studies, 2002: 167.

⁶³ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 155.

grunn i gjennomføringen av deres politikk.⁶⁴ For USA kom derimot den kalde krigen til å påvirke politikken overfor både Israel og Iran.

Forholdet mellom USA og Israel

I dag er Israel en av USAs nærmeste allierte i regionen. Amerikansk støtte og anerkjennelse av Israels opprettelse var av de første formelle signalene på det som etter hvert skulle bli et svært nært forhold. Det var likevel som med resten av Midtøsten, at det var ikke før etter andre verdenskrig USA virkelig begynte å interessere seg for området. Etter første verdenskrig var det Storbritannia som kontrollerte Palestina. Det var et konfliktfylt område, blant annet fordi den jødiske sionistbevegelsen oppfordret til økt jødisk innvandring til Palestina. Ønsket til sionistene var å opprette en jødisk stat i Palestina, noe som førte til sammenstøt med den arabiske majoriteten som allerede bodde i området. Det kom også til sammenstøt med britene fordi begge gruppene ønsket Storbritannia ut av Palestina. Økte sammenstøt og angrep førte til at Storbritannia i 1947 bestemte seg for å overlate mandatet for Palestina til FN og trekke seg ut av området. FN opprettet en komité, *United Nations Special Committee on Palestine* (UNSCOP), som skulle prøve å finne en løsning på situasjonen. Komitéen bestemte at området Palestina skulle deles i en jødisk og en palestinsk stat, med Jerusalem som internasjonalt område. USA var en av statene som stemte for dette forslaget. I Midtøsten brøt det umiddelbart ut kamper mellom jøder og palestinere da forslaget ble kjent, og situasjonen eskalerte ytterligere da David Ben-Gurion, Israels første statsminister, proklamerte staten Israel for opprettet i mai 1948.⁶⁵

USAs president Harry S. Truman var raskt ute med å anerkjenne den nye staten, og som første stat anerkjente USA Israel kun elleve minutter etter at den var opprettet.⁶⁶ Jødernes krav om et eget hjemland i Palestina hadde fått utbredt støtte i USA etter andre verdenskrig, da omfanget av folkemordet på de europeiske jødene var blitt kjent.⁶⁷ I tillegg til dette vokste det på begynnelsen av 1940-tallet fram en jødisk lobby i Washington som hadde direkte kontakt med senatorer og kongressmenn, gjennom organisasjoner og korrespondanse, og slik

---

⁶⁴ Halliday, "The Middle East, the Great Powers and the Cold War", 17-19.

⁶⁵ Parsi, *Treacherous Alliance*, 19-20; Neff, *Fallen Pillars*, 44-47; Hahn, *Caught in the Middle East*, 45; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 96-97, 103-105; Christison, *Perceptions of Palestine*, 77.

⁶⁶ Neff, *Fallen Pillars*, 63-65.

⁶⁷ Neff, *Fallen Pillars*, 18.

påvirket deres politikk så mye som mulig. Dette var med på å øke støtten til jødene i amerikansk politikk.⁶⁸

USAs anerkjennelse av Israel knyttet USA tettere til Midtøsten. Den nye staten Israel hadde fått USAs offisielle støtte, samtidig var politiske bånd knyttet mellom de to statene. Utviklingen av det spesielle nære forholdet mellom de to var begynt.⁶⁹ USA ble med dette en garantist for Israels eksistens, noe som ble en grunnstein i den amerikanske Midtøstenpolitikken.⁷⁰

Selv om USA hadde anerkjent Israels opprettelse, hadde amerikanerne likevel prøvd å holde seg på armlengdes avstand fra konflikten mellom Israel og palestinerne. De fryktet at deres innblanding ville føre til spredning av kommunisme i regionen. Tanken var at hvis USA støttet Israel åpenlyst, så ville de arabiske statene vende seg mot Sovjetunionen. Det kunne medføre at sovjetisk innflytelse i regionen økte. Frykten var at tilnærminger mellom Sovjetunionen og de arabiske statene kunne føre til at stabiliteten i regionen ble undergravd og at den pro-vestlige orienteringen til statene ville bli utfordret. Det var spesielt to grunner til at USA fryktet dette. For det første ønsket de ikke økt sovjetisk innflytelse i Midtøsten. For det andre kunne et tettere forhold mellom Sovjetunionen og de arabiske statene påvirke USA og Vestens muligheter til å få olje fra de arabiske statene. Det var derfor nødvendig for USA å prøve å opprettholde et godt forhold til de arabiske statene.⁷¹

Med den kalde krigen godt i gang ble det viktigere for Truman å prøve og sikre amerikansk tilgang til oljeressurser, militærbaser og kommunikasjonslinjer, og samtidig hindre at Sovjetunionen fikk større innflytelse. USA ble derfor dratt dypere inn i Midtøsten.⁷² De arabiske statene kritiserte derimot Trumans støtte til Israel, og det skulle vise seg å være vanskelig å blidgjøre både Israel og de arabiske statene samtidig. USAs forhold til de arabiske statene ble negativt påvirket av den amerikanske administrasjonens forhold til Israel, noe Eisenhower også ville få merke.⁷³

For Israel selv var det helt fra statens opprettelse et ønske om å holde seg nøytral i den kalde krigen. Dette ønsket bunnet ikke i en ideologisk konflikt der den nye staten ble dratt mellom øst og vest, for ideologisk sett følte Israel størst felleskap med de vestlige

---

⁶⁸ Christison, *Perceptions of Palestine*, 45, 51-52; Neff, *Fallen Pillars*, 22-23.

⁶⁹ Christison, *Perceptions of Palestine*, 3, 82.

⁷⁰ Christison, *Perceptions of Palestine*, 88.

⁷¹ Hahn, *Caught in the Middle East*, 62, 67-68; Efraim Karsh, "Israel", i Yezid Sayigh og Avi Shlaim (red.), *The Cold War and the Middle East*, Oxford: Clarendon Press, 2003: 161.

⁷² Hahn, *Caught in the Middle East*, 1, 67.

⁷³ Hahn, *Caught in the Middle East*, 63, 69, 133.

demokratiene. Derimot ville ikke Israel, som nyopprettet stat, alliere seg åpenlyst med USA. Grunnen til dette var de millioner av jøder som bodde i Sovjetunionen og frykten for deres sikkerhet dersom Israel tok USAs side i den kalde krigen. Israel ville derfor føre en politikk der de ikke valgte verken side med Sovjetunionen eller USA.⁷⁴

I tillegg til bekymringen for den jødiske befolkningen i Sovjetunionen, hadde begge supermaktene ressurser Israel ønsket, samt muligheter til å kunne gi Israel beskyttelse. Israel ville ikke utfordre muligheten for å motta eventuell politisk, militær og økonomisk støtte ved åpenlyst å støtte enten Sovjetunionen eller USA. Argumentet var at sjansene for å få hjelp var større dersom det var to potensielle steder å få det fra enn bare ett.⁷⁵

Det viste seg at det ikke var lett å holde seg nøytral i den kalde krigen, og ved å gi sin støtte til USA under Koreakrigen vendte staten seg nærmere Vesten. Håpet var at siden Israel nå hadde tatt et fordelaktig standpunkt for USA i den kalde krigen, så ville staten få motta våpen fra USA. Slik gikk det derimot ikke. Siden Tremaktserklæringen akkurat var signert, nektet USA å selge våpen til Israel. I tillegg førte den kalde krigen og det amerikanske ønsket om å sikre Vesten oljen fra Midtøsten til at USA var skeptisk til å støtte Israel åpenlyst. Den amerikanske administrasjonen fryktet altså å handle på måter som ville påvirke forholdet til de arabiske statene og slik eventuelt utfordre amerikanske interesser i området. For Israel førte dette til at staten ikke fikk den hjelpen og alliansen fra USA som det hadde ønsket. Denne situasjonen, sett i sammenheng med at Israel følte seg omringet av fiendtlige stater, gjorde at Israel følte seg isolert i regionen og hadde et behov for å skaffe seg allierte.⁷⁶ Israel kom derfor til å utvikle en politikk som søkte til andre ikke-arabiske stater i et forsøk på å bedre forholdet til disse. Israel ønsket å bryte ut av sin egen isolasjon og å svekke de arabiske statene i regionen.⁷⁷

Politikken med å kultivere tettere bånd til andre ikke-arabiske stater i regionen kom til å prege den israelske politikken utover 1950-tallet. Dwight D. Eisenhower, som ble ny amerikansk president i 1953, var imidlertid mye mer opptatt av å bedre forholdet mellom USA og de arabiske statene i regionen, på bekostning av Israel.⁷⁸ Det var likevel et annet ikke-arabisk land som kom til å spille en viktig rolle både i den israelske og også i den amerikanske politikken. Det var Iran. Med sine store oljeressurser og sin lange grense mot Sovjetunionen hadde landet stor strategisk interesse for USA. Det ble derfor umåtelig viktig

---

⁷⁴ Karsh, "Israel", 157.

⁷⁵ Neff, *Fallen Pillars*, 167-169; Karsh, "Israel", 157, 160-162.

⁷⁶ Neff, *Fallen Pillars*, 167-169; Karsh, "Israel", 157, 160-162.

⁷⁷ Patten, *Israel and the Cold War*, 1-3.

⁷⁸ Hahn, *Caught in the Middle East*, 155; Christison, *Perceptions of Palestine*. 96.

for USA å dyrke tettere bånd til Iran og sørge for at landet holdt seg på den vestlige siden i den stadig mer tilspissede kalde krigen.⁷⁹

Tilnærminger mellom USA og Iran

Før andre verdenskrig hadde kontakten mellom USA og Iran vært sporadisk og liten, men et relativt godt forhold hadde likevel utviklet seg mellom de to landene. Mot britiske og russiske imperialistiske ønsker om kontroll over Iran, ble USA sett på som en fredelig makt som kun ville hjelpe den iranske befolkningen. For Iran var USA en makt som kunne fungere som en motvekt til Storbritannia og Russland sine stormaktsinteresser i landet. Sammen med USA sin uttalte motstand mot imperialisme, førte dette til at det vokste fram et utbredt positivt syn på USA i Iran.⁸⁰

Muhammed Reza Sjah Pahlavi, som ble Irans nye konge under andre verdenskrig, ønsket en sterkere amerikansk tilstedeværelse i landet. Iran hadde blitt okkupert av britiske og sovjetiske tropper i august 1941. Storbritannia og Sovjetunionen fryktet økt tysk innflytelse i landet. Sjahan var derfor bekymret for Irans selvstendighet og ønsket amerikansk tilstedeværelse som en motvekt. I Washington ble det bestemt at USA skulle involvere seg i Iran som en del av de alliertes krigføring. Det ble også vektlagt at iransk selvstendighet var viktig for amerikanske interesser i det lange løp. Dette førte til at flere amerikanere ble sendt til Iran fra 1942, både innenfor det militære og etterretningen, og følgelig økte amerikansk tilstedeværelse i landet.⁸¹

USA begynte gradvis å involvere seg mer i Iran i løpet av siste halvdel av 1940-tallet. Treningen av militæret som hadde begynt under krigen holdt fram. Det ble også opprettet en base for amerikansk etterretning som utførte hemmelige operasjoner og spionasje rettet mot Sovjetunionen.⁸² I tillegg ble forholdet til sjahan mye tettere i løpet av perioden. Slik begynte det nære forholdet mellom sjahan og USA, og i USA ble det konkludert med at Iran var

---

⁷⁹ Bill, *The Eagle and the Lion*, 6.

⁸⁰ Bill, *The Eagle and the Lion*, 4-5, 15-18; Mark Gasiorowski, "US Foreign Policy toward Iran during the Mussadiq Era", i David W. Lesch og Mark L. Haas (red.), *The Middle East and the United States: History, Politics, and Ideologies*, Boulder, CO: Westview Press, 2014: 55-56; Mark J. Gasiorowski, *U.S. Foreign Policy and the Shah: Building a Client State in Iran*. Ithaca og London: Cornell University Press, 1991: 31-32.

⁸¹ Bill, *The Eagle and the Lion*, 18-21, 23, 58; Gasiorowski, "US Foreign Policy toward Iran during the Mussadiq Era", 56; Gasiorowski, *U.S. Foreign Policy and the Shah*, 39-40, 42-43.

⁸² Gasiorowski, "US Foreign Policy toward Iran during the Mussadiq Era", 57-58; Gasiorowski, *U.S. Foreign Policy and the Shah*, 54.

strategisk viktig for USA, ikke minst fordi oljen fra Iran ville være helt nødvendig dersom det brøt ut krig med Sovjetunionen.⁸³

Det var derimot ikke alle som var like fornøyd med den økte amerikanske tilstedeværelsen i Iran. Etter andre verdenskrig var det uroligheter i Iran. Nasjonalisme og tanker om retten til selvstyre spredde seg til nye områder. I Iran vokste det fram et ønske om å fjerne all utenlandsk intervensjon i landets affærer. For politikeren Muhammed Mossadegh, som senere kom til å bli statsminister i Iran, gjaldt dette også den amerikanske påvirkningen og tilstedeværelsen. Han fryktet at økt amerikansk interesse i Iran ville skremme Sovjetunionen til å invadere Iran.⁸⁴

Frykten for en invasjon av Iran var ikke ubegrunnet, noe den britiske og sovjetiske invasjonen viste. Stormaktene ønsket kontroll over den iranske oljen. Å sikre seg tilgang til denne ble bare mer og mer nødvendig, ikke minst på grunn av oppbyggingen etter andre verdenskrig og framveksten av den kalde krigen mellom Sovjetunionen og USA. Amerikanske politikere begynte også å interessere seg mer for den iranske oljen ettersom deres tilstedeværelse i landet økte. Tradisjonelt var det Storbritannia som hadde hatt den største tilgangen på olje i Iran.⁸⁵

I Iran kom derfor nasjonalismen til syne i saker som gjaldt oljen, da dette feltet så tydelig var preget av utenlandske interesser. Spesielt *The Anglo-Iranian Oil Company* (AIOC) skapte mye sinne. AIOC var Irans største industri og arbeidsplass. Selskapet begynte å jobbe i Iran i 1909, og i 1914 sikret den britiske regjeringen seg 51 prosent av eierskapet. AIOC tjente godt på sitt monopol over den iranske oljeindustrien, der lite av inntektene gikk til det iranske samfunnet. Utover på 1930- og 1940-tallet utviklet det seg større motstand mot det britiske nærværet, og da nasjonalistiske tanker og krav slo ut for fullt, var det mange som mente at britene måtte trekke seg helt ut og overlate selskapet i iranske hender.⁸⁶

Mossadegh var en pådriver for iransk selvstendighet og selvråderett over de viktigste oljeressursene. Han var en av de viktigste drivkreftene bak etableringen av organisasjonen Nasjonalfronten i 1949, som besto av ulike liberale grupper som ønsket politiske reformer. De

---

⁸³ Bill, *The Eagle and the Lion*, 38-39, 49; Gasiorowski, "US Foreign Policy toward Iran during the Mussadiq Era", 57.

⁸⁴ Gasiorowski, "US Foreign Policy toward Iran during the Mussadiq Era", 58; Bill, *The Eagle and the Lion*, 25-26.

⁸⁵ Bill, *The Eagle and the Lion*, 27-28; Gasiorowski, "US Foreign Policy toward Iran during the Mussadiq Era", 57.

⁸⁶ Bill, *The Eagle and the Lion*, 51, 57, 60-61; Gasiorowski, "US Foreign Policy toward Iran during the Mussadiq Era", 58.

var også sterkt i mot all utenlandsk innblanding i iranske affærer, og da spesielt AIOC. På grunn av dette ble Nasjonalfronten raskt veldig populær blant den iranske befolkningen.⁸⁷

Det hadde altså utviklet seg en sterk misnøye i Iran mot AIOC og deres posisjon innenfor den iranske oljeindustrien. Det ble framsatt krav om at en større del av inntektene og selve kontrollen over oljen måtte bli overført til Iran, siden den kom fra iransk grunn. For nasjonalistene var nettopp spørsmålet om nasjonal suverenitet og selvvråderett over naturressursene det viktigste poenget. Siden Iran var en selvstendig stat, burde ikke et utenlandsk selskap ha kontroll over landets naturressurser.⁸⁸

For amerikanske politikere skapte den spente situasjonen i Iran bekymring. Den største frykten var at den urolige situasjonen skulle bane vei for mer støtte til det kommunistiske partiet, Tudeh, og slik vende Iran mot Sovjetunionen. Det ble derfor bestemt at hjelp måtte bli gitt til Iran for å hindre at dette skulle skje. Resultatet ble at USA skulle støtte Iran med mange millioner dollar i militær og økonomisk hjelp for å sikre regimet fra en fiendtlig invasjon. I tillegg ble andelen etterretningsfolk fra CIA som var til stede i Teheran økt. USA ble stadig dypere involvert i Iran for å hindre sovjetisk innflytelse.⁸⁹

Uroen i Iran fortsatte gjennom hele 1950. Med Mossadegh i spissen kom det krav om at oljeindustrien i Iran skulle nasjonaliseres og tilfalle iransk kontroll. Den sittende statsministeren, Ali Razmara, prøvde å inngå forhandlinger med AIOC, men dette var imot befolkningens ønsker som støttet Mossadeghs krav om nasjonalisering. Uroen økte og Razmara ble myrdet 7. mars 1951. Mossadegh ble nominert til statsminister av det iranske parlamentet, *Majlis*. Sjahan var nødt til å bøye seg for de folkelige kravene, og Mossadegh ble innsatt som statsminister 28. april 1951. Bare noen dager senere, 2. mai 1951, signerte sjahan forslaget om nasjonalisering av oljeindustrien.⁹⁰

Den internasjonale oljeindustrien var i sjokk. For Storbritannia ville dette få store konsekvenser for deres allerede vaklende økonomi. Boikott av den iranske oljen ble raskt vedtatt og gjennomført, med Storbritannia som pådriver. Iran tapte derfor enorme inntekter som landet kunne ha tjent på oljen. Storbritannia vurderte også å intervensere militært, men sterkt press fra president Truman og amerikanske politikere hindret dette. Frykten i Washington var at en britisk invasjon av Iran kunne føre til en sovjetisk invasjon av Nord-

---

⁸⁷ Bill, *The Eagle and the Lion*, 53-54, 56; Gasiorowski, "US Foreign Policy toward Iran during the Mussadiq Era", 58.

⁸⁸ Bill, *The Eagle and the Lion*, 61, 63.

⁸⁹ Gasiorowski, "US Foreign Policy toward Iran during the Mussadiq Era", 58.

⁹⁰ Bill, *The Eagle and the Lion*, 52, 65-66; Gasiorowski, "US Foreign Policy toward Iran during the Mussadiq Era", 58-59.

Iran, noe som for all del måtte unngås. Det var viktig at Iran ble værende i den vestlige sfæren. Derfor støttet Truman og hans administrasjon Mossadegh. I tillegg ble det gjort forsøk på å få Mossadegh til å inngå et kompromiss med Storbritannia slik at situasjonen kunne løses på en fredelig måte. Men ingen enighet mellom partene var mulig.⁹¹

Den politiske situasjonen i Iran ble stadig mer urolig. Tudeh-partiet ble mer aktivt, Mossadegh tilegnet seg mer og mer makt, og oljekrisen holdt fram uten noen løsning i sikte. Med general Fazlollah Zahedi i spissen begynte en gruppe militære å jobbe for å få fjernet Mossadegh. Kretsen rundt den iranske generalen inngikk et samarbeid med Storbritannia. Britene begynte også å søke amerikansk hjelp og støtte til denne planen. Dette førte til at USA gradvis kom fram til at den beste måten å løse og stabilisere situasjonen på trolig ville være å fjerne Mossadegh og få innsatt en leder som var mer villig til å samarbeide med de vestlige landene.⁹²

Det var flere grunner til denne holdningsendringen hos de amerikanske politikerne. En av de viktigste grunnene var frykten for kommunismen og at den skulle spre seg. I Iran ble den sterke nasjonalistiske bevegelsen sett i sammenheng med kommunistpartiet Tudeh, og Mossadegh ble stemplet som kommunist, noe han imidlertid ikke var. En annen viktig grunn til holdningsendringen var den iranske oljen. Amerikanerne måtte sikre at den fremdeles ville komme den vestlige verden til gode, samtidig som USA også selv ønsket bedre tilgang til den. I tillegg kom en ny president til makten i USA i januar 1953.⁹³

Med president Eisenhower og utenriksminister John Foster Dulles på plass i Washington, ble et enda tydeligere fokus lagt på kommunisttrusselen og nødvendigheten av iransk olje. Pro-vestlige land skulle styrkes for å hindre sovjetisk innflytelse. Den nye administrasjonen var villig til å gå direkte inn i Iran for å få en løsning på situasjonen. En stor operasjon ble derfor planlagt i samarbeid med Storbritannia og MI6. Målet var å fjerne Mossadegh og innsette general Zahedi som statsminister.⁹⁴

Første skritt av Operasjon Ajax, som den ble kalt, var å bygge opp selvtilliten til sjahen og få hans godkjennelse av planen. Samtidig ble det knyttet kontakter med det iranske militæret gjennom general Zahedi, og det ble organisert demonstrasjoner i gatene. Det gikk rykter om mulighetene for et kupp. I august fikk Mossadegh forvarsel om at han ville komme

---

⁹¹ Bill, *The Eagle and the Lion*, 65-67, 75-78; Gasiorowski, "US Foreign Policy toward Iran during the Mussadiq Era", 58-60.

⁹² Gasiorowski, "US Foreign Policy toward Iran during the Mussadiq Era", 61-62; Bill, *The Eagle and the Lion*, 79.

⁹³ Bill, *The Eagle and the Lion*, 79-81.

⁹⁴ Bill, *The Eagle and the Lion*, 85, 87; Gasiorowski, "US Foreign Policy toward Iran during the Mussadiq Era", 63, 66; Gasiorowski, *U.S. Foreign Policy and the Shah*, 74.

til å bli kastet, men han arresterte mannen som kom med avsettelsesbrevet signert av sjahen. I tillegg ble det problemer med en bevæpnet kolonne som skulle ha ankommet Teheran samtidig som Mossadegh skulle bli avsatt. Poli- og militærstyrker som støttet Mossadegh startet et omfattende søk etter Zahedi, som søkte tilflukt i et hus eid av CIA. Sjahen flyktet fra landet i redsel 16. august 1953. Operasjon Ajax ble likevel videreført de neste dagene og innleide folkemengder og militæret ble satt ut i gatene for å skape bråk og ustabilitet. En urolig situasjon fulgte, og rundt huset til Mossadegh varte kampene i over ni timer, med rundt 300 drepte. Til slutt, 19. august, ble Mossadegh nødt til å flykte. Han overgav seg til Zahedis styrker dagen etterpå og ble arrestert. Sjahen var tilbake i Iran 22. august, og den amerikanskledede operasjonen ble sett på som en suksess.⁹⁵ Mossadegh ble stilt for retten og anklaget for å være en forræder mot Iran. På grunn av alderen hans ble han likevel ikke dømt til mer enn tre år i fengsel. Etter dette ble han forvist til landsbyen han kom i fra, Ahmabad. Her ble han værende til han døde i 1967.⁹⁶

Operasjonen ble viktig i forholdet mellom USA og Iran. Den førte til at et spesielt bånd mellom USA og sjahen ble opprettet. Ved hjelp av USA hadde sjahen igjen blitt den mektigste mannen i Iran, og USA så nå på Iran som en virkelig alliert. På den andre siden ødela derimot operasjonen noe av det positive bildet av USA som lenge hadde eksistert i Iran. At USA valgte å blande seg inn i Irans innenrikspolitikk førte til at det flere steder i befolkningen utviklet seg et syn på USA som nok en imperialistisk stormakt som kun fokuserte på egne interesser. USA ble ikke lenger sett på som en motvekt mot imperialismen. Likevel var en lang og gryende allianse, som kom til å vare i flere tiår, etablert.⁹⁷

Israel og Iran nærmer seg hverandre

I tillegg til utviklingen av tettere forhold mellom USA og Israel og USA og Iran, kom det også små tilnærminger mellom Israel og Iran i perioden før 1953. Historisk hadde det vært en relativt stor jødisk minoritet i det primært sjiamuslimske Iran. Iran var det landet i Midtøsten som hadde den største jødiske befolkningen utenom Israel.⁹⁸ Mange iranske jøder hadde emigrert til Israel, men mange hadde også blitt værende igjen i Iran etter opprettelsen av Israel

---

⁹⁵ Bill, *The Eagle and the Lion*, 90-91; Gasiorowski, "US Foreign Policy toward Iran during the Mussadiq Era", 64-66; Gasiorowski, *US Foreign Policy and the Shah*, 77-79.

⁹⁶ Ervand Abrahamian, *The Coup: 1953, the CIA, and the Roots of Modern U.S.-Iranian Relations*. New York og London: The New Press, 2013: 211-212.

⁹⁷ Bill, *The Eagle and the Lion*, 86, 94-96; Gasiorowski, "US Foreign Policy toward Iran during the Mussadiq Era", 66-67.

⁹⁸ Parsi, *Treacherous Alliance*, 7.

i 1948. Samhandlingen mellom iranske og israelske jøder ble derfor viktig og ble det første bindeleddet mellom de to statene.⁹⁹

Det var også flere likheter mellom israelsk og iransk kultur som var med på å spille en rolle i forholdet som oppsto mellom de to statene. Blant annet så begge befolkningene på seg selv som overlegne sine arabiske naboer og forskjellige fra disse. Israel skilte seg ut som den eneste jødiske staten i området, og Iran var opptatt av å bevare sine iranske tradisjoner og språk, selv om staten ble muslimsk allerede på 700-tallet. Dette var med på å skape en kulturell avstand til resten av regionen.¹⁰⁰

Både Israel og Iran hadde opplevd hvilken trussel fremmede makter kunne utgjøre. For den jødiske staten hadde fiendskapen med de omkringliggende arabiske stater begynt allerede før Israel var opprettet. Etter proklamasjonen brøt det ut krig med nabolandene. Ingen formell fred ble inngått mellom partene etter krigens slutt i 1949, og for Israel ble derfor det viktigste å være i stand til å sikre statens eksistens på egen hånd, gjennom oppbyggingen av et sterkt forsvar. Iran delte noe av den samme skepsisen til andre stater. Med en historie som hadde bestått av både utenlandsk intervensjon og kolonisering, var Iran opptatt av å sikre sin suverenitet. Likevel var det nødvendig for statene med allierte.¹⁰¹

Selv om det var flere likhetstrekk mellom Israel og Iran, støttet ikke Iran automatisk den nye staten Israel. Iran hadde vært medlem av UNSCOP, komiteen som skulle komme med et forslag til en løsning på situasjonen i Palestina. Majoriteten av de elleve landene som var med i komiteen ønsket en deling av Palestina i en arabisk og en jødisk stat. Iran, sammen med to andre land, ønsket ikke at Palestina skulle bli delt i to stater, men heller at det skulle være én stat bestående av en jødisk og en palestinsk delstat. Disse tre landene mente at en deling av Palestina ville føre til mer konflikt og vold i området.¹⁰² Iran stemte også mot forslaget om å dele området da det ble lagt fram for FN og anerkjente ikke Israel som stat da denne ble proklamert av David Ben-Gurion. Iran fryktet at de arabiske statene ville vende seg mot Iran dersom den anerkjente Israel. Samtidig kunne Israels opprettelse være en sikkerhet for Iran, da de arabiske statene, som tradisjonelt hadde vært Irans rivaler, ville vende sin oppmerksomhet mot Israel i stedet.¹⁰³

Siden begge statene kunne nyte godt av et tettere forhold, kom det uoffisielle tilnærminger mellom de to. Konflikten med de arabiske statene hadde gjort Israel isolert. Det

---

⁹⁹ Parsi, *Treacherous Alliance*, 7-8; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 4-5.

¹⁰⁰ Parsi, *Treacherous Alliance*, 5-6; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 7.

¹⁰¹ Parsi, *Treacherous Alliance*, 5-6, 20.

¹⁰² Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 103; Parsi, *Treacherous Alliance*, 19-20.

¹⁰³ Parsi, *Treacherous Alliance*, 19-20.

ønsket den israelske regjeringen å gjøre noe med. En mulighet for å få til det var å vende seg mot Iran, som også var en ikke-arabisk stat. Den første kontakten mellom de to statene kom gjennom det jødiske fellesskapet som eksisterte mellom landene. Etter Israels opprettelse begynte Iran å hjelpe til med, og ble et stoppested på veien, for jøder som flyktet fra Irak til Israel. I Irak var tilstanden for jøder alvorlig, og Iran hjalp til med å sørge før at jødene kom seg trygt til Israel.¹⁰⁴

Iran ønsket tilnærminger til Israel i håp om at det nære forholdet som eksisterte mellom USA og Israel før og etter 1948, kunne bedre Irans forhold til USA. Iran ville at USA skulle fungere som en motvekt mot Sovjetunionen. Derfor håpte den iranske regjeringen at et bedre forhold til Israel ville kunne føre til et bedre forhold til USA. Samtidig var det en viss beundring i Iran for Israels militære og teknologiske utvikling. Iran var et relativt underutviklet land og ønsket derfor kunnskap for å bedre utviklingen. Det var altså flere praktiske grunner til at de to statene begynte å nærme seg hverandre.¹⁰⁵ I 1951 valgte Iran å anerkjenne Israel *de facto*, men det ble ikke opprettet diplomatiske relasjoner mellom de to. Likevel betydde denne anerkjennelsen at Iran godtok Israel som en stat i regionen og ikke ville jobbe for statens ødeleggelse.¹⁰⁶

For Israel var Irans anerkjennelse fordelaktig. Israels tilnærminger til Vesten hadde ikke fått det ønskede resultatet for Israel. USA ville verken gi våpen eller sikkerhetsgarantier til landet, og Israel forble isolert. Israel ville derfor prøve å bedre forholdet sitt til andre ikke-arabiske stater i Midtøsten, slik som Iran. Tanken bak politikken var at siden det var lite sannsynlig å oppnå fred med de arabiske statene, måtte Israel bygge allianser med andre ikke-arabiske stater i regionen. Målet var at dette skulle svekke den arabiske blokken. Allerede i 1931 hadde de første ideene til denne politikken blitt utviklet da bånd hadde blitt knyttet mellom jøder og statsløse kurdere. Mannen bak ideen var Reuven Shiloah, den første lederen for det som kom til å bli Israels etterretningstjeneste, Mossad. Han skjønnte at det for sionistene ville være store fordeler i å dyrke uoffisielle bånd til ikke-arabiske stater og folk i regionen. Ben-Gurion kom til å utvikle dette videre og ble en viktig pådriver for denne politikken, som gikk under navnet Periferalliansen.¹⁰⁷

Det var altså tydelig at de tre statene begynte å spille større roller i hverandres politikk. Den utviklingen kom til å fortsette under Eisenhower. Han var tydelig på at han på noen

---

¹⁰⁴ Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 3-5, 10; Patten, *Israel and the Cold War*, 6-7.

¹⁰⁵ Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 6-7.

¹⁰⁶ Parsi, *Treacherous Alliance*, 21.

¹⁰⁷ Parsi, *Treacherous Alliance*, 21-22; Patten, *Israel and the Cold War*, 1-2.

områder ville bryte med Trumans Midtøsten-politikk, spesielt når det gjaldt politikken overfor Israel, men flere av tankene og målene kom også til å bli videreført, slik som at Iran hadde strategisk interesse for USA. Det ville likevel snart vise seg at det var umulig å bryte helt med den politikken og de tankene som allerede var etablert. Det kom Eisenhower til å få oppleve da han begynte å utarbeide sin Midtøsten-politikk og sin politikk overfor Israel og Iran.

Kapittel 3: Amerikanske forsøk på økt innflytelse, 1953-1955

Dwight D. Eisenhower og John Foster Dulles samarbeidet tett om den amerikanske utenrikspolitikken. Det var ikke minst tydelig overfor Midtøsten, hvor Eisenhower rådførte seg med Dulles i stort sett alle avgjørelser.¹⁰⁸ Grunnlaget for den amerikanske Midtøstenpolitikken var oppfatningen om at regionen var strategisk viktig for USA. Under den nye administrasjonen fikk derfor Midtøsten en større rolle i den amerikanske politikken. Økonomisk og militær hjelp til stater i kampen mot kommunismen og oppdemming av Sovjetunionen var grunnsteiner i den amerikanske politikken. Det kom også til å prege det amerikanske forholdet til Israel og Iran.¹⁰⁹

Eisenhowers politikk ble også påvirket av båndet som hadde vokst fram mellom USA og Israel etter Israels opprettelse i 1948.¹¹⁰ Eisenhower ville føre en mer upartisk politikk overfor Israel og de arabiske statene. Han mente at det var en bedre strategi når det gjaldt amerikanske interesser i den kalde krigen. Forholdet til Israel kom derfor til å bli preget av administrasjonens forsøk på å føre en ny politikk.¹¹¹ I tillegg skulle også forholdet til Iran komme til å bli stadig viktigere ettersom Eisenhower prøvde å øke amerikanske innflytelse i regionen.¹¹² Hvordan kan vi beskrive og forstå Eisenhower-administrasjonens politikk overfor Israel og Iran i årene 1953-1955? Hvorfor handlet den amerikanske administrasjonen som den gjorde overfor disse to landene?

Den nye administrasjonen etablerer sin politikk

Da Eisenhowers tiltrådte som president mente han at det var nødvendig for USA å jobbe for å øke sin innflytelse i Midtøsten. For å prøve å få til det ville Eisenhower og Dulles gi økonomisk hjelp til statene. De mente at med bedre økonomi kunne statene gjennomføre reformer. Det skulle hindre at statene snudde seg til Sovjetunionen for hjelp.¹¹³ Økonomisk hjelp var for amerikanerne prioritert over militærhjelp, fordi det ble sett på som en bedre måte

---

¹⁰⁸ Hahn, *Caught in the Middle East*, 147-148.

¹⁰⁹ Hahn, *Caught in the Middle East*, 147, 223; Barrett, *The Greater Middle East and the Cold War*, 2; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 223.

¹¹⁰ Christison, *Perceptions of Palestine*, 3, 82; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 103-105.

¹¹¹ Hahn, *Caught in the Middle East*, 147; Christison, *Perceptions of Palestine*, 97-98.

¹¹² Bill, *The Eagle and the Lion*, 92-94.

¹¹³ Hahn, *Caught in the Middle East*, 148-151; Barrett, *The Greater Middle East and the Cold War*, 2-3.

å sørge for stabilitet og oppdemming over en lenger periode. Men det var en forståelse hos den amerikanske administrasjonen at direkte og indirekte militærhjelp også kunne være en nødvendighet for å hindre spredning av kommunisme.¹¹⁴

Eisenhower var opptatt av å prøve å stabilisere Midtøsten. Grunnen var at amerikanerne mente at en ustabil region lettere ville åpne opp for sovjetisk innflytelse og få stater til å be om sovjetisk hjelp. Den amerikanske administrasjonen ville derfor fokusere på å bedre forholdet sitt til alle statene i regionen gjennom økonomisk hjelp og støtte de statene som hadde det administrasjonen kalte et realistisk syn på Sovjetunionen. USA ønsket også avtaler for å bedre situasjonen mellom statene i regionen. Det kunne først bli politisk stabilitet i området etter at konflikten som preget forholdet mellom Israel og de arabiske statene var løst, mente amerikanerne. Eisenhower så på en løsning på konflikten i Midtøsten som viktig, men det var altså i hovedsak begrunnet i egne interesser.¹¹⁵

Samarbeidet med Storbritannia var også viktig for Eisenhower. USA og Storbritannia hadde flere ganger samarbeidet om en politikk for Midtøsten, og det ville Eisenhower videreføre. Begge statene var opptatt av å hindre sovjetisk innflytelse og hadde derfor et felles mål for samarbeid i regionen.¹¹⁶ Forholdet mellom de to var likevel ikke helt problemfritt siden begge statene hadde egne interesser som hovedfokus. Begge statene ønsket mest mulig tilgang på olje. Men til tross for uenigheter var Storbritannia en viktig alliert for USA.¹¹⁷

For å sikre Vestens innflytelse i Midtøsten ønsket Eisenhower-administrasjonen også å opprette tettere bånd til flere av statene i regionen. Det skulle skje gjennom en politikk som verken skulle favorisere Israel eller de arabiske statene. Et forsøk på en mer upartisk politikk skulle ikke utfordre Israels eksistens, men USA kunne ikke lenger ukritisk favorisere Israel, mente Eisenhower. De arabiske statene assosierte USA med Israel. Det gjorde det vanskelig for Eisenhower å øke amerikansk innflytelse i Midtøsten.¹¹⁸ Den amerikanske administrasjonen konkluderte derfor med at det var helt nødvendig å bedre forholdet sitt til de arabiske statene for å kunne få gjennomført sine interesser i Midtøsten.¹¹⁹

---

¹¹⁴ Barrett, *The Greater Middle East and the Cold War*, 2-3, 13.

¹¹⁵ Hahn, *Caught in the Middle East*, 150, 154; Tel Aviv (i betydningen den amerikanske ambassaden i Tel Aviv) til Department of State, 28. januar 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 551.

¹¹⁶ Hahn, *Caught in the Middle East*, 149.

¹¹⁷ Barrett, *The Greater Middle East and the Cold War*, 10; Hahn, *Caught in the Middle East*, 149.

¹¹⁸ Hahn, *Caught in the Middle East*, 150, 155; Memorandum of Discussion at the National Security Council (NSC), 1. juni 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 137; Department of State Position Paper, 7. mai 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 609; Christison, *Perceptions of Palestine*, 98.

¹¹⁹ Department of State Position Paper, 7. mai 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 609.

Israel og den nye administrasjonen

Den nye upartiske retorikken som Eisenhower lanserte, påvirket amerikanske holdninger og amerikansk politikk overfor Israel. Hos den israelske regjeringen førte det til bekymring for at Eisenhower og hans administrasjon ikke følte det samme ansvaret for Israel som Truman hadde gjort.¹²⁰

Israel hadde slitt med økende økonomiske problemer siden statens opprettelse i 1948 og var derfor helt avhengig av økonomisk hjelp utenfra for i det hele tatt å overleve. I følge den amerikanske ambassadøren til Israel, Monnett B. Davis, var situasjonen slik at «hvis hjelp til Israel plutselig ble trukket tilbake eller drastisk redusert ville det føre til nesten umiddelbar finansiell kollaps med langtrekkende politiske konsekvenser.»¹²¹ Dette var et resultat av at de arabiske statene førte en økonomisk boikott av Israel. Denne hadde blitt intensivert i 1952 da et offisielt kontor som skulle ha ansvar for boikotten ble opprettet i Damaskus. Dette kontoret skulle sørge for at firmaer som allerede handlet med Israel, ikke skulle få lov til å drive forretninger med noen av de arabiske statene, noe som gjorde det veldig ugunstig for et firma å handle med Israel. På grunn av boikotten mistet Israel store inntekter.¹²²

I tillegg til den økonomiske boikotten påvirket også de arabiske statene handelsinntektene til Israel på andre måter. Egypt hadde stengt israelsk tilgang til Suezkanalen og Akababukta, og Israel hadde dermed kun tilgang til sjøfart fra Middelhavet. Den israelske regjeringen ønsket amerikansk hjelp for å få de arabiske statene til å stoppe sin økonomiske krigføring. Eisenhower og Dulles fryktet derimot at amerikansk press ikke ville føre til at de arabiske statene endret sin politikk, men at det heller ville ødelegge for amerikanske forsøk på å bedre USAs forhold til de arabiske statene. Dette kunne skade amerikanske interesser. Samtidig førte den amerikanske administrasjonen økonomiske restriksjoner overfor Sovjetunionen, som den ikke ønsket å oppgi, og den kunne derfor ikke kritisere de arabiske statene for å gjøre det samme mot Israel. USA ville derfor ikke gjøre noe når det gjaldt den arabiske boikotten overfor Israel.¹²³ I følge Israels statsminister, David Ben-

---

¹²⁰ Hahn, *Caught in the Middle East*, 262; Christison, *Perceptions of Palestine*, 96.

¹²¹ “If aid to Israel were suddenly withdrawn or drastically reduced it would bring almost immediate financial collapse with far-reaching political consequences.” Tel Aviv til Department of State, 28. januar 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 551.

¹²² Tel Aviv til Department of State, 23. januar 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 547; Hahn, *Caught in the Middle East*, 178-179.

¹²³ Hahn, *Caught in the Middle East*, 179; Department of State Position Paper, 7. mai 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 609.

Gurion, var Israel avhengig av økonomisk hjelp fra amerikanske jøder og den amerikanske administrasjonen på grunn av den arabiske boikotten.¹²⁴

Israel ønsket også våpen og militærhjelp fra USA. Allerede i februar 1953 kom den daværende israelske utenriksministeren, Moshe Sharett, med den første forespørselen til Eisenhower om å motta våpen fra USA. Samtidig uttrykte han sin frykt for at USA skulle gi våpen til Egypt. Ved å gi våpen til Egypt og ikke Israel mente Sharett at «USA forsømte en alliert som staten kunne stole på.»¹²⁵ Videre argumenterte den israelske regjeringen for at hvis Egypt fikk motta amerikanske våpen uten at USA satt noen form for krav om at forholdet til Israel måtte bedres, ville det gi inntrykk av at USA ikke var opptatt av om Egypt etablerte fred med Israel eller ikke. Men israelske ledere ønsket også våpen fra USA uten noen krav om at den måtte bedre sitt forhold til de arabiske statene. Hovedgrunnen til at Israel protesterte mot amerikanske våpen til Egypt var derfor israelsk frykt for et sterkere Egypt.¹²⁶

Den israelske regjeringen mente at den trengte våpen for å bedre Israels sikkerhet av flere grunner. På grensen mellom Israel og de arabiske statene hadde uroen økt. Begynnelsen av 1953 var preget av sammenstøt langs grensen mellom Israel og Jordan.¹²⁷ Israel drev en hard gjengjeldelsespolitikk som gikk ut på at ethvert jordansk angrep skulle bli møtt med et enda kraftigere israelsk motangrep. Ifølge professor Peter L. Hahn var grunnene til at Israel førte denne politikken det ustabile miljøet Israel følte at landet befant seg i – omringet av arabiske stater, misnøye over Vestens tilnærminger til de arabiske statene og problemene den arabiske boikotten førte med seg for Israel.¹²⁸ Men den israelske gjengjeldelsespolitikken bedret ikke noen av disse problemene, snarere tvert i mot. I tillegg tok USA sterk avstand fra de israelske aksjonene og mente at de førte til at situasjonen langs grensene bare ble ytterligere ustabile og spente. Ifølge det amerikanske utenriksdepartementet kunne situasjonen langs grensen kun løses gjennom forhandlede politiske avtaler mellom landene. USA var derfor imot det de mente var Israels unødvendige maktbruk, og fryktet at det åpnet opp for mer ustabilitet i regionen.¹²⁹

---

¹²⁴ Tel Aviv til Dulles, 11. februar 1953. Boks 4086, Central Decimal Files (heretter CDF) 1950-1954, Record group (heretter RG) 59, National Archives (heretter NA), College Park, Maryland; Tel Aviv til Department of State, 20. februar 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 573.

¹²⁵ "... US is neglecting an ally on which it can place reliance." Tel Aviv til Department of State, 6. februar 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 559.

¹²⁶ Aide memoir by Eban, 11. februar 1953. Boks 2851, CDF 1950-1954, RG 59, NA.

¹²⁷ Hahn, *Caught in the Middle East*, 158; Tel Aviv til Department of State, 27. januar 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 550.

¹²⁸ Hahn, *Caught in the Middle East*, 158-159.

¹²⁹ Hahn, *Caught in the Middle East*, 158-159; Dulles til Amman (den amerikanske ambassaden i Jordan), 12. februar 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 567.

Det var ikke bare de urolige grensene som gjorde at Israel ønsket amerikansk støtte, også forholdet til Sovjetunionen var en usikkerhetsfaktor. I starten av 1953 endret Sovjetunionen politikken sin overfor Israel fra en mer nøytral til en åpenlyst antisemittistisk politikk. Det førte til et brudd i de diplomatiske forbindelsene mellom Israel og Sovjetunionen 12. februar 1953.¹³⁰ I tillegg startet Sovjetunionen med anti-israelske kampanjer og trusler mot den israelske staten. Den israelske regjeringen ønsket derfor stadig amerikansk beskyttelse og våpen.¹³¹

Uforbeholden støtte og våpenleveranser til Israel var derimot lite forenelig med den upartiske amerikanske politikken til Eisenhower. Han fryktet at våpen til Israel kunne øke uroen langs statens grenser, samtidig som han konkluderte med at amerikanske våpen til Israel ville sette en stopper for enhver mulighet til å prøve å bedre USAs forhold til de arabiske statene. Et sentralt dilemma i politikken til Eisenhower-administrasjonen ble altså å prøve å balansere støtte til Israel samtidig som den måtte bedre forholdet til de arabiske statene. Så selv om USA støttet Israel gjennom å gi økonomisk hjelp, ville ikke Eisenhower-administrasjonen levere våpen til Israel. Det amerikanske utenriksdepartementet mente også at Israel hadde større militærkapasitet enn alle de arabiske statene til sammen, og at dersom Israel skulle få militærhjelp, ville dette påvirke hele regionen. USA ønsket derfor ikke å gi våpen til Israel av frykt for hvilke konsekvenser det kunne få for hele Midtøsten. Den israelske regjeringen fortsatte likevel å mase om amerikanske våpen gjennom hele Eisenhowers presidentperiode.¹³²

Uenighet om Jerusalem

Det var ikke bare når det gjaldt våpen at ulike interesser preget den amerikanske og den israelske politikken. Også spørsmålet om Jerusalem var en kilde til uenighet mellom de to landene i starten av Eisenhowers presidentperiode. Da FN vedtok resolusjon 181, også kjent som Delingsplanen, ble det bestemt at det britiske mandatområdet Palestina skulle bli delt i en palestinsk og en jødisk stat. Det skulle innføres et internasjonalt styre over Jerusalem.¹³³ I løpet av krigen mellom Israel og de arabiske statene i 1948-1949 tok derimot Israel kontroll

---

¹³⁰ Tel Aviv til Department of State, 23. januar 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 547. Memorandum fra Department of State, 3. mars 1953. Boks 4080, CDF 1950-1954, RG 59, NA.

¹³¹ Memorandum fra Department of State, 3. mars 1953. Boks 4080, CDF 1950-1954, RG 59, NA; American Zionist Council til Dulles, 27. februar 1953. Boks 4086, CDF 1950-1954, RG 59, NA.

¹³² Christison, *Perceptions of Palestine*, 97-98, 100; Departement of State Position Paper, 5. mai 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 605.

¹³³ Hahn, *Caught in the Middle East*, 39, 44.

over den vestlige delen av Jerusalem mens Jordan tok kontroll over den østlige delen, blant annet Gamlebyen i Jerusalem hvor alle de hellige stedene lå. Da Eisenhower ble president, var de fleste arabiske statene for internasjonalisering av byen, slik FNs resolusjon hadde foreskrevet. Israel og Jordan ønsket derimot at deres deling av byen skulle anerkjennes *de facto*. For USA skapte situasjonen et dilemma.¹³⁴

Eisenhower og Dulles tok avstand fra at Israel og Jordan skulle få dele byen mellom seg. De mente at to tilfeldige staters politiske ønsker ikke kunne få fortrinn over den internasjonale bestemmelsen som var gjort. Samtidig så de på en internasjonalisering som problematisk, fordi det ville kreve at militærstyrker presset gjennom internasjonaliseringen. Den amerikanske administrasjonen ville ikke sende amerikanske militærstyrker til regionen for å gjennomføre dette, og det var heller ikke ønskelig å gi ansvaret til Sovjetunionen og la russerne sende sine militære styrker dit, resonnerte den. Dulles mente derfor at løsningen måtte være å anerkjenne Israel og Jordans politiske kontroll over Jerusalem, men at byens hellige steder skulle være internasjonale. Dette forslaget mottok derimot lite støtte fra statene i området og fra verdens ulike religiøse samfunn, og konfliktene angående byen fortsatte uten løsning.¹³⁵

Spørsmålet om Jerusalems status ble ytterligere utfordret i februar 1953 da Sharett fortalte at Israel hadde planer om å flytte utenriksdepartementet sitt fra Tel Aviv til Jerusalem i mai eller juni. Israel hadde allerede i 1949 utropt Jerusalem til landets hovedstad og flyttet regjeringen, Knesset og alle departementene dit bortsett fra forsvars- og utenriksdepartementet.¹³⁶ I følge Sharett ville Israel ha utenriksdepartementet nærmere resten av styringsorganene fordi «de diplomatiske korpene, som befinner seg i Tel Aviv, mister kontakten med regjeringen, som befinner seg i Jerusalem.»¹³⁷ Det var allerede satt i gang en prosess med å finne husvære, fortalte Sharett.¹³⁸ Dulles og det amerikanske utenriksdepartementet uttrykte kraftig motstand mot de israelske planene om å flytte utenriksdepartementet og mente at statusen til byen var altfor usikker til at en slik handling ville være en god idé. Dulles kritiserte Israel for å utfordre den allerede spente situasjonen i

---

¹³⁴ Hahn, *Caught in the Middle East*, 174.

¹³⁵ Hahn, *Caught in the Middle East*, 174-175.

¹³⁶ Hahn, *Caught in the Middle East*, 175; Tel Aviv til Department of State, 4. mars 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 579; Memorandum of Conversation, 8. april 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 592; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 124.

¹³⁷ "... the diplomatic corps, being in Tel Aviv, loses contact with the Government, which is in Jerusalem." Memorandum of Conversation, 8. april 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 592.

¹³⁸ Hahn, *Caught in the Middle East*, 175; Tel Aviv til Department of State, 4. mars 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 579; Memorandum of Conversation, 8. april 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 592.

regionen, og han var bekymret for hvilke reaksjoner den israelske avgjørelsen ville få i de arabiske statene. Han mente også at dersom Israel gjennomførte denne flyttingen ville det ødelegge for både egne og amerikanske interesser «av stor betydning», ved at det ville gjøre tilnærminger mellom Israel og de arabiske statene enda vanskeligere.¹³⁹ Dulles uttrykte også i misnøye at «Israel, som har mest å tjene, burde ikke følge en kurs som ville gjøre det vanskeligere for oss å hjelpe med å løse problemer i Midtøsten.»¹⁴⁰ Jerusalem var en viktig by for kristne, jøder og muslimer. Det ville derfor ikke falle i god jord hos de arabiske statene hvis Israel valgte å gjøre Jerusalem til sin hovedstad, noe som kunne resultere i ytterligere konflikt. Dulles anbefalte derfor den israelske regjeringen å vente med å gjennomføre flyttingen. Han var også klar på at USA ikke kom til å flytte sin ambassade fra Tel Aviv.¹⁴¹

Sharett uttrykte forståelse for at USA ikke ville flytte sin ambassade til Jerusalem, og til gjengjeld ønsket han at den amerikanske administrasjonen skulle slutte å legge press på Israel for å hindre at de flyttet og heller la den israelske regjeringen få gjøre som den selv mente var best. Denne holdningen møtte krass motstand blant flere i den amerikanske administrasjonen. Assisterende utenriksminister Henry A. Byroade konkluderte med at «den israelske regjeringen har et virkelig problem» ettersom den ikke tok hensyn til hvilke konsekvenser deres avgjørelse kunne få i regionen.¹⁴² Den israelske regjeringen ville om noen år komme til å se hvilken feil det var å gjøre Jerusalem til sin hovedstad, mente Byroade.¹⁴³ Han fortalte også Sharett at det var liten sannsynlighet for at den amerikanske holdningen til flyttingen av det israelske utenriksdepartementet kom til å endre seg. Det bekreftet Dulles da han besøkte Midtøsten og Israel i mai 1953.¹⁴⁴ Men spørsmålet forsvant ikke av den grunn, snarere tvert i mot. Det skulle nemlig vise seg at Israel ikke var villig til å rette seg etter amerikanske krav.

---

¹³⁹ "... of great importance." Tel Aviv til Department of State, 4. mars 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 579; Dulles til Certain Diplomatic and Consular Offices, 27. februar 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 576.

¹⁴⁰ "Israel, which has most to gain, should not pursue a course which would make it more difficult for us to be helpful in the settlement of NE problems." Dulles til Certain Diplomatic and Consular Offices, 27. februar 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 576.

¹⁴¹ Dulles til Certain Diplomatic and Consular Offices, 27. februar 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 576; Tel Aviv til Department of State, 4. mars 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 579.

¹⁴² "The Israeli Government has a real problem." Memorandum of Conversation, 8. april 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 592.

¹⁴³ Memorandum of Conversation, 8. april 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 592.

¹⁴⁴ Memorandum of Conversation, 8. april 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 592; Hahn, *Caught in the Middle East*, 175.

Økt amerikansk engasjement overfor Midtøsten

Siden Eisenhower-administrasjonen så på Midtøsten som strategisk viktig i den kalde krigen, dro Dulles på besøk til regionen 9.-29. mai 1953. Formålet med reisen var ifølge Dulles å få førstehåndsinformasjon om forholdene og landene i regionen. Samtidig kunne turen brukes til å utvikle tettere relasjoner mellom USA og statene i Midtøsten.¹⁴⁵

Da Dulles besøkte Egypt fikk han vite at synet på USA hadde blitt verre i de arabiske statene de siste årene. USAs støtte til Israel og ingen bedring i situasjonen til de palestinske flyktingene hadde ført til mindre tro på USA i de arabiske statene. Dulles konkluderte med at noe måtte gjøres for å bedre forholdet til de arabiske statene.¹⁴⁶

Under sitt møte med Ben-Gurion fortalte Dulles at Eisenhower var opptatt av å fortsette å støtte Israel, siden landet hadde en viktig stilling hos den amerikanske befolkningen. Men det var også nødvendig å vise de arabiske statene at de hadde amerikansk støtte og at USA ikke uforbeholdent støttet Israel. Dulles var overbevist om at dette også ville være til Israels fordel. Amerikanerne mente at et bedre forhold til de arabiske statene ville gjøre regionen mer stabil og slik åpne opp for større muligheter for at det kunne komme en enighet mellom Israel og de arabiske statene, som igjen ville bedre Israels sikkerhet. «Uten godviljen og tilliten til de arabiske statene ville ikke USA være i stand til å spille en nyttig rolle i området,» uttrykte Dulles.¹⁴⁷ En viktig del av reisen til Dulles hadde nettopp vært å vise amerikansk interesse og støtte til de arabiske statene for å hindre spredning av sovjetisk innflytelse.¹⁴⁸ Dulles' reise gjorde det klart at Midtøsten var viktig for amerikanske interesser, og den beste måten å jobbe mot det USA kalte den sovjetiske faren, var å prøve å utvikle et vennlig forhold til alle statene i Midtøsten.¹⁴⁹

---

¹⁴⁵ Elie Podeh, "The Perils of Ambiguity: The United States and the Bagdad Pact", i David W. Lesch og Mark L. Haas (red.): *The Middle East and the United States: History, Politics, and Ideologies*. Colorado: Westview Press, 2014: 92; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 165; Dulles til Certain Diplomatic and Consular Offices, 27. februar 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 2.

¹⁴⁶ Krigen mellom Israel og de arabiske statene i 1948-1949 hadde ført til at så mange som rundt 800 000 palestinere hadde flyktet til de omkringliggende arabiske stater. Israel ønsket ikke å slippe de inn igjen i landet, og USA begynte å støtte forslaget om å heller bosette flyktingene i de arabiske statene. Denne politikken møtte motstand i de arabiske statene. Hahn, *Caught in the Middle East*, 176-177.

¹⁴⁷ "Without goodwill and confidence of Arabs United States would not be able to play useful role in area." Memorandum of Conversation, 14. mai 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 13.

¹⁴⁸ Memorandum of Conversation, 14. mai 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 13; Memorandum of Conversation, 1. juni 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 136.

¹⁴⁹ Harry N. Howard, "The Regional Pacts and the Eisenhower Doctrine", i: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 401, America and the Middle East (May, 1972): 86; Jernegan til Chandler, 31. juli 1953. Boks 2851, CDF 1950-1954, RG 59, NA; Memorandum of Conversation, 1. juni 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 136.

Å få til enighet og stabilitet i Midtøsten var derimot lettere sagt enn gjort. Sommeren 1953 valgte Israel å flytte utenriksdepartementet sitt til Jerusalem, til tross for amerikanske ønsker om utsettelse av denne planen. Under Dulles' besøk i Midtøsten hadde han i en samtale med Sharett uttrykt et håp om at «utenriksdepartementet ikke ville bli flyttet» mens han var på reise i Midtøsten for å fokusere på «å bedre klimaet i området.»¹⁵⁰ Sharett samtykket til dette, men tolket også Dulles utsagn dithen at den amerikanske utenriksministeren ville godta en flytting av det israelske utenriksdepartementet så lenge det skjedde etter at Dulles var ferdig med sitt besøk i Midtøsten.¹⁵¹ I tillegg hadde Dulles også sagt at det var spesielt viktig å sikre internasjonal kontroll over de hellige plassene i byen. Sharett trodde derfor at Dulles og den amerikanske administrasjonen ikke kom til å protestere dersom den israelske regjeringen gjennomførte flyttingen. 10. juli ble det offentliggjort at Israel ville flytte utenriksdepartementet til Jerusalem tre dager seinere. I følge Sharett var grunnen til flyttingen at den geografiske avstanden mellom utenriksdepartementet i Tel Aviv og resten av regjeringen og departementene i Jerusalem, hadde skapt vanskelige arbeidsforhold for israelsk politikk. Den israelske regjeringen ville derimot ikke motsette seg internasjonal kontroll over byens hellige steder. Sharett håpet at dette ville være nok til å hindre sterk amerikansk motstand.¹⁵²

Hos Dulles og resten av den amerikanske administrasjonen møtte derimot den israelske avgjørelsen sterke reaksjoner. USA var raskt ute med en pressemelding der stormakten fortalte at den amerikanske ambassaden ikke kom til å bli flyttet fra Tel Aviv til Jerusalem og at USA ikke ville anerkjenne byen som Israels hovedstad. I tillegg mente administrasjonen at flyttingen undergravde FNs bestemmelser om at Jerusalem skulle være en internasjonal by.¹⁵³ Eisenhower og Dulles fryktet at flyttingen skulle føre til økte spenninger mellom Israel og de arabiske statene. De var også misfornøyde med Israels avgjørelse siden staten visste at USA var opptatt av å prøve å løse spenningene i området og mente derfor at Israel motarbeidet dette.¹⁵⁴ Dulles kritiserte Sharett for å ha misforstått hans uttalelser angående Jerusalem og understreket den amerikanske holdningen om at de ikke kom til å

---

¹⁵⁰ "...foreign Ministry would not be moved..." "... improve climate in area." Memorandum of Conversation, 14. mai 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 13

¹⁵¹ Memorandum of Conversation, 14. mai 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 13; Hahn, *Caught in the Middle East*, 175.

¹⁵² Hahn, *Caught in the Middle East*, 175.

¹⁵³ Department of State Press Release, 11. juli 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 635; Hahn, *Caught in the Middle East*, 175; Department of State Press Release, 28. juli 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 645; Byroade til Dulles, 31. juli 1953. Boks 2851, CDF 1950-1954, RG 59, NA.

¹⁵⁴ Tel Aviv til Department of State, 11. juli 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 637.

anerkjenne byen som Israels hovedstad ved å boikotte kontorene til det israelske utenriksdepartementet der. USA ville kun gjøre forretninger med utenriksdepartementet i Tel Aviv, der det fortsatt skulle være et kontor for utenlandske diplomater, og USA ville oppfordre andre ambassader til å gjøre det samme. I tillegg ville den amerikanske ambassaden avslå alle offisielle invitasjoner til Jerusalem. Den israelske regjeringen kritiserte den amerikanske holdningen for å være altfor streng.¹⁵⁵

Israels avgjørelse førte til stor uenighet mellom USA og Israel. Eisenhower uttrykte tydelig at han ikke ville støtte alle israelske krav og han ville føre en strengere politikk overfor Israel enn det han mente Truman hadde gjort. Likevel viste det seg at selv om USA hadde reagert sterkt mot flyttingen, ble i praksis de amerikanske reaksjonene nokså forsiktige. Den eneste USA gjorde var å sende ut en pressemelding som tok avstand fra Israels avgjørelse. De arabiske statene Saudi Arabia, Libanon, Egypt, Syria, Irak og Jemen krevde at USA tok et tydeligere standpunkt mot Israels avgjørelse. De mente at USA måtte bli holdt ansvarlig for Israels handlinger fordi det ikke ville eksistert noen israelsk stat uten den økonomiske hjelpen fra USA. For det amerikanske utenriksdepartementet var denne holdningen urimelig. Israel hadde gått imot amerikanske ønsker med sine handlinger og departementet mente at det derfor på ingen måte kunne bli holdt ansvarlig. Israel måtte behandles som en selvstendig stat, slik den amerikanske administrasjonen behandlet de arabiske stater som selvstendige. Eisenhower og Dulles hadde ingen ønsker om å bruke noen form for makt for å løse situasjonen og kunne ikke annet enn å uttrykke sympati med bekymringene til de arabiske statene og presisere at administrasjonen fremdeles støttet FNs resolusjoner for regionen.¹⁵⁶ Utover dette uttalte det amerikanske utenriksdepartementet at de ikke hadde ambisjoner om å gjøre noe mer med saken. I praksis tolererte USA den israelske avgjørelsen.¹⁵⁷

Planer for å sikre vestlig innflytelse

Siden det viktigste for USA var å sikre egne interesser i Midtøsten, og en av deres viktigste interesser var å hindre at kommunismen spredde seg, prøvde USA å legge planer for hvordan dette best kunne gjøres. Et forslag ble lagt fram for å lage en allianse bestående av de

---

¹⁵⁵ Hahn, *Caught in the Middle East*, 175-176; Tel Aviv til Department of State, 11. juli 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 637.

¹⁵⁶ Memorandum of Conversation, 4. august 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 647.

¹⁵⁷ Hahn, *Caught in the Middle East*, 176; Memorandum of Conversation, 4. august 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 647.

nordligste statene i regionen, som grenset til Sovjetunionen.¹⁵⁸ Også Truman-administrasjonen hadde prøvd å opprette en forsvarsallianse for Midtøsten, Middle East Defense Organization (MEDO), der håpet var at Egypt skulle ta en ledende rolle. Men i Egypt hadde den egyptiske obersten Gamal Abdel Nasser nylig kommet til makten, og han hadde ikke noe ønske om å være med i en forsvarsorganisasjon. Den nye lederen var nasjonalistisk og ønsket derfor ikke å underlegge landet sitt en vestlig-ledet organisasjon. Det ble derfor opp til Eisenhower og Dulles å finne en annen løsning på hvordan regionen best kunne forsvares mot Sovjetunionen.¹⁵⁹

Det var i denne atmosfæren at tanken om å samle de nordlige statene i Midtøsten, også kjent som «*the northern tier*», sammen i en allianse kom opp som et alternativ. Allerede før han ble innsatt som amerikansk president, hadde Eisenhower, sammen med britiske ledere, vært inne på denne ideen.¹⁶⁰ Dulles' tur til Midtøsten i mai hadde bekreftet inntrykket av at Egypt ikke ønsket å være medlem av noen vestlig allianse. Planen til Dulles og Eisenhower var derfor å prøve å få til et samarbeid mellom Tyrkia, Pakistan, Irak og Iran og Storbritannia, for å utvikle felles forsvarsplaner for Midtøsten mellom disse landene. I tillegg var det også en fordel for den amerikanske administrasjonen å fokusere en forsvarspakt rundt disse statene fordi det ekskluderte konflikten mellom Israel og de arabiske statene fra forsvaret av Midtøsten. En allianse som hadde hatt Egypt som et av medlemslandene ville mest sannsynlig utvidet konflikten mellom Israel og de arabiske statene, resonnerte Eisenhower og Dulles.¹⁶¹

Dulles vurderte mulighetene som gode for å få opprettet en sterk forsvarspakt mellom Tyrkia, Irak og Pakistan, men det «tydelig svake punktet» i planen var Iran.¹⁶² Dersom situasjonen i Iran kunne vendes bort fra de nasjonalistiske tendensene som preget landet under statsminister Muhammed Mossadegh, og mer i retning vestlig innflytelse, mente Dulles at USA «kunne redde Iran.»¹⁶³ Dulles konklusjon var derfor at det viktigste USA kunne gjøre var å jobbe for å endre situasjonen i Iran og å bygge videre på de anti-sovjetiske holdningene som eksisterte flere steder i landet.¹⁶⁴ Dulles tanker ble omsatt til handling 16.-20. august 1953, da amerikanske og britiske etterretningstjenester sammen fjernet Mossadegh fra makten

---

¹⁵⁸ Podeh, "The Perils of Ambiguity", 92.

¹⁵⁹ Podeh, "The Perils of Ambiguity", 91-92; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 160-161.

¹⁶⁰ Barrett, *The Greater Middle East and the Cold War*, 11.

¹⁶¹ Podeh, "The Perils of Ambiguity", 92; Memorandum of Discussion at NSC, 1. juni 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 137.

¹⁶² "... the obvious weak spot..." Memorandum of Discussion at NSC, 1. juni 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 137.

¹⁶³ "... could save Iran." Memorandum of Discussion at NSC, 1. juni 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 137.

¹⁶⁴ Barrett, *The Greater Middle East and the Cold War*, 13; Memorandum of Discussion at NSC, 1. juni 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 137.

i Iran ved et organisert kupp. Nasjonalisten Mossadegh ble tvunget til å gå, og general Fazlollah Zahedi ble Irans nye statsminister. I tillegg støttet USA Muhammed Reza Sjah Pahlavi, og utviklingen av et tettere samarbeid mellom dem kunne begynne.¹⁶⁵

Framveksten av et tettere forhold mellom USA og Iran

Iran, med sin grense mot Sovjetunionen, var en viktig del av den amerikanske planen for forsvaret av Midtøsten. Samtidig var Iran strategisk viktig for USA grunnet de store oljeressursene som fantes i landet. Gjennom å fjerne Mossadegh fra makten, ble amerikansk innflytelse i landet sikret.¹⁶⁶

Også for Iran var det fordelaktig med et tettere forhold til USA. Sjahen satte stor pris på vennskapet med USA og den støtten USA hadde gitt til Iran. Men han argumenterte for at dersom Iran skulle unngå å falle i hendene på kommunistene, måtte «betydelig hjelp» komme fra USA «øyeblikkelig.»¹⁶⁷ USA ønsket å etterkomme kravet om mer hjelp.¹⁶⁸

26. august 1953 kom en offisiell henvendelse fra statsminister Zahedi om amerikansk hjelp. Han uttrykte at Iran trengte hjelp for å komme seg ut av det økonomiske og finansielle kaoset landet befant seg i. USA måtte derfor øke sin finansielle støtte til Iran, mente Zahedi. Dette var den amerikanske administrasjonen sympatisk til.¹⁶⁹ Amerikanerne ønsket å bedre den økonomiske situasjonen i Iran, samtidig som de håpet at en stabilisering av økonomien skulle hindre at Sovjetunionen økte sin innflytelse i landet.¹⁷⁰ Eisenhower kunngjorde 5. september at Iran ville motta 45 millioner dollar umiddelbart, med håp om at det ville bidra til å stabilisere den iranske økonomien.¹⁷¹ Den amerikanske administrasjonen utelukket heller ikke muligheten for å utvide hjelpeprogrammet til Iran, noe som viste hvor viktig landet var for USA.¹⁷²

Det var likevel ikke nok med økonomisk hjelp for å stabilisere den iranske økonomien. En løsning på oljekrisen mellom Iran og Storbritannia var også nødvendig.

---

¹⁶⁵ Se kapittel 2 for mer om kuppet i Iran. Barrett, *The Greater Middle East and the Cold War*, 13-14; Bill, *The Eagle and the Lion*, 91, 98.

¹⁶⁶ Bill, *The Eagle and the Lion*, 94.

¹⁶⁷ "... substantial aid..." "... immediatly." Teheran (i betydningen den amerikanske ambassaden i Iran) til Department of State, 23. august 1953. *FRUS 1951-1954*, vol. 10: 353.

¹⁶⁸ Teheran til Department of State, 23. august 1953. *FRUS 1951-1954*, vol. 10: 353.

¹⁶⁹ Bill, *The Eagle and the Lion*, 67, 113-114; Teheran til Dulles, 26. august 1953. Boks 2853, CDF 1950-1954, RG 59, NA; Memorandum fra Department of State, 29. august 1953. Boks 4119, CDF 1950-1954, RG 59, NA.

¹⁷⁰ Bill, *The Eagle and the Lion*, 114; Byroade til Dulles, 1. september 1953. Boks 4119, CDF 1950-1954, RG 59, NA.

¹⁷¹ Bill, *The Eagle and the Lion*, 67, 114.

¹⁷² Dulles til Wilson, 8. september 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 151.

Oljekrisen måtte løses for at Iran kunne begynne å få utbytte av landets egne ressurser. Iran hadde nasjonalisert oljeindustrien i 1951 og slik tatt tilbake kontrollen over den iranske oljen fra Storbritannia. Dette hadde skapt britiske protester og ført til en boikott av den iranske oljen på oljemarkedet. Med dette var oljekrisen for alvor i gang, og Iran tapte enorme inntekter.¹⁷³ For den amerikanske administrasjonen var det ønskelig å finne en løsning på oljekrisen så fort som mulig for å lette spenningen mellom Storbritannia og Iran. I tillegg ville en løsning bedre Irans økonomiske situasjon og være med på å stabilisere landet.¹⁷⁴

Både sjahen og Zahedi forsto betydningen av å komme fram til en løsning på oljekrisen snarest mulig. USA kunne ikke fortsette å gi mengder med økonomisk hjelp for å holde Irans økonomi oppe.¹⁷⁵ I perioden august-oktober møttes derfor britiske og amerikanske diplomater i Washington for å diskutere en løsning på oljekrisen og en ny organisering for utvinningen av iransk olje. De kom fram til tre krav som måtte bli møtt dersom en løsning på oljekrisen skulle bli mulig. Det første kravet var at Irans nasjonalisering av oljen måtte få lov til å bli stående. Det andre kravet var at Storbritannia ikke lenger egenhendig kunne ha kontrollen over den iranske oljeindustrien, men at denne måtte bli delt mellom flere selskap. Det siste kravet var at kompensasjon måtte bli betalt til Anglo-Iranian Oil Company (AIOC) for britenes økonomiske tap etter den iranske nasjonaliseringen av oljeindustrien og for at selskapet skulle overføre sine fasiliteter til den iranske regjeringen. Disse kravene ble grunnlaget for forhandlingene om en oljeavtale.¹⁷⁶

USA prøvde å gjøre en løsning på oljekrisen fordelaktig for Iran ved at det ble lovet mer økonomisk hjelp til landet dersom det kom til en enighet angående oljen. Det var ikke ønskelig å gi Iran for mye økonomisk hjelp før oljekrisen var løst fordi det kunne føre til at Iran ikke så fordelene med å finne en rask løsning på oljekrisen. Disse argumentene viste hvordan den amerikanske administrasjonen brukte økonomisk hjelp som et middel og for å styre politikken i Iran i en retning som var mer fordelaktig for USA. Hjelpen USA ga Iran etter kuppet kunne også sees i lys av dette: den amerikanske administrasjonen ønsket heller sjahen ved makten i Iran enn en nasjonalistisk leder og ga derfor økonomisk hjelp for å støtte opp under hans styre. USA kom til å fortsette å gi Iran mye økonomisk hjelp de neste årene for å sikre egne interesser.¹⁷⁷

---

¹⁷³ Bill, *The Eagle and the Lion*, 65-66.

¹⁷⁴ Teheran til Department of State, 31. august 1953. *FRUS 1951-1954*, vol. 10: 360; Bill, *The Eagle and the Lion*, 105.

¹⁷⁵ Teheran til Department of State, 31. august 1953. *FRUS 1951-1954*, vol. 10: 360.

¹⁷⁶ Bill, *The Eagle and the Lion*, 67, 105-106.

¹⁷⁷ Bill, *The Eagle and the Lion*, 114-115.

Dypere amerikansk innblanding i Midtøsten

Nå som Iran ikke lenger var et problem, med Mossadegh fjernet og den USA-vennlige sjahen på plass, kunne Dulles og Eisenhower gå videre med sine planer om den nordlige forsvarsalliansen. Men selv om de politiske forholdene lå bedre til rette for at Iran skulle inngå i de amerikanske forsvarspakt-planene, så var de militære forholdene i Iran fortsatt et hinder.¹⁷⁸

Både den amerikanske administrasjonen og sjahen var klar over at Iran ville være til liten nytte i en forsvarsallianse med det forsvaret landet hadde. Sjahen uttrykte at «før Iran har en hær som er i stand til å sette opp et visst forsvar, ville det være meningsløst å diskutere multilaterale sikkerhetsavtaler.»¹⁷⁹ Iran trengte å bygge opp styrkene sine før det kunne vurdere å bli med i en forsvarspakt. USA måtte derfor øke amerikansk militærhjelp til Iran. I tillegg ønsket den amerikanske administrasjonen å styrke det iranske militæret som et ledd i å styrke landet generelt og sørge for dets stabilitet og motstand mot kommunistisk press.¹⁸⁰ Uten den nødvendige militærstyrken kunne det være vanskelig for Iran å stå imot press fra Sovjetunionen, konkluderte Eisenhower og Dulles. Den amerikanske administrasjonen ønsket ikke å presse Iran inn i en forsvarspakt, men ville heller gi økonomisk hjelp og styrke landets forsvar. Målet for USA var at Iran til slutt ville føle seg sterkt nok til å bli med i de amerikanske forsvarsplanene for Midtøsten. Irans strategiske plassering ville være et viktig tilskudd til forsvarspakten.¹⁸¹

Eisenhower og Dulles fortsatte arbeidet med en allianse mellom de nordlige statene i regionen, og håpet var også at Storbritannia ville bli medlem slik at alliansen tydelig fikk et vestlig preg. Det første resultatet av denne alliansepolitikken kom 2. april 1954 da Tyrkia og Pakistan signerte en avtale om forsvarssamarbeid.¹⁸² Denne avtalen var åpen for flere land, og Irak var spesielt interessert i samarbeidet mellom Tyrkia og Pakistan.¹⁸³ For USA var disse

---

¹⁷⁸ Poteh, "The Perils of Ambiguity", 92.

¹⁷⁹ "... until Iran has army capable of putting up some kind [of] defense [it] would be useless to discuss multilateral security arrangements." Teheran til Department of State, 3. desember 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 163.

¹⁸⁰ Teheran til Department of State, 3. desember 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 163; Memorandum fra Byroade, 23. desember 1953. *FRUS 1951-1954*, vol. 10: 399.

¹⁸¹ Teheran til Dulles, 17. desember 1953. Boks 4117, CDF 1950-1954, RG 59, NA; Memorandum fra Byroade, 23. desember 1953. *FRUS 1951-1954*, vol. 10: 399; Statement of Policy by NSC, 2. januar 1953. *FRUS 1951-1954*, vol. 10: 403; Bill, *The Eagle and the Lion*, 117.

¹⁸² Hahn, *Caught in the Middle East*, 152.

¹⁸³ Ankara (den amerikanske ambassaden i Tyrkia) til Department of State, 13. februar 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 193; Bagdad (den amerikanske ambassaden i Irak) til Department of State, 17. februar 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 195; Poteh, "The Perils of Ambiguity", 92-93.

utviklingene gledelige nyheter. Den amerikanske administrasjonen måtte derfor fortsette med å oppfordre Iran til å se på muligheten for å bli med i en forsvarsallianse. Som et resultat av avtalen mellom Tyrkia og Pakistan ville USA gi militærhjelp til Pakistan, og det var tydelig at de også ville kunne komme til å gi militærhjelp til de andre nordlige statene som ble med i denne alliansen.¹⁸⁴

Mer amerikansk militærhjelp til området kom allerede i april 1954, da Eisenhower og Dulles så behovet for å utvide sitt engasjement i Midtøsten ytterligere. Dulles uttrykte i et møte med den britiske utenriksministeren Anthony Eden at han var «svært bekymret for situasjonen i Midtøsten.»¹⁸⁵ Den amerikanske administrasjonen fryktet den urolige situasjonen mellom Israel og de arabiske statene, der ingen løsning var i sikte. I tillegg hadde Sovjetunionen begynt å øke sin støtte til de arabiske statene. Det kom til syne i FN der Sovjetunionen hadde begynt å bruke vetoretten sin til fordel for de arabiske statene. USA fryktet at det ville føre til tilnærminger mellom Sovjetunionen og de arabiske statene.¹⁸⁶

Den amerikanske administrasjonen måtte derfor øke sin innflytelse i området, og 21. april 1954 signerte USA og Irak en militærhjelpsavtale. Den skulle hjelpe med å bevare statens sikkerhet, samtidig som Eisenhower og Dulles håpet at hjelpen kunne lede til at Irak ville delta i forsvaret av regionen. Slik oppnådde den amerikanske administrasjonen to ting ved å inngå denne avtalen: Den økte sin tilstedeværelse i regionen ved å gi militærhjelp til Irak, og den gjorde det mer sannsynlig at Irak ville bli medlem av avtalen mellom Tyrkia og Pakistan. Slik støttet militærhjelp til Irak arbeidet med å opprette en forsvarspakt for de nordlige statene i området. Og hjelp ble igjen brukt for å sikre amerikanske interesser.¹⁸⁷

USA var altså mer enn villig til å gi militærhjelp til de nordlige statene i regionen, men når det gjaldt Israel hadde pipen en annen låt. Israel ønsket våpen og sikkerhetsgarantier fra USA, men den amerikanske administrasjonen ville ikke utfordre de arabiske statene ved å etterkomme israelske krav.¹⁸⁸ Den amerikanske administrasjonen ønsket heller ikke å inkludere Israel i en offisiell sikkerhetsallianse av samme grunner som den ikke ville gi

---

¹⁸⁴ Byroade til Teheran, 19. februar 1954. *FRUS 1951-1954*, vol. 10: 427; Hahn, *Caught in the Middle East*, 152.

¹⁸⁵ "... deeply disturbed over situation in Middle East..." Dulles til Department of State, 13. april 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 794.

¹⁸⁶ Tel Aviv til Department of State, 18. mars 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 776; Memorandum fra Dulles, 10. april 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 788; Dulles til Department of State, 13. april 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 794.

¹⁸⁷ Howard, "The Regional Pacts and the Eisenhower Doctrine", 87; Podeh, "The Perils of Ambiguity", 93; Memorandum of Conversation, 21. april 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 806.

¹⁸⁸ Memorandum of Conversation, 15. november 1953. Boks 4087, CDF 1950-1954, RG 59, NA; Jernegan til Teheran, 9. november 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 157.

våpen. USA fryktet at israelsk medlemskap i en forsvarspakt kunne føre til at de arabiske statene ikke ønsket å delta, noe som igjen kunne føre til at de vendte seg til Sovjetunionen.¹⁸⁹ I tillegg var det viktigere for Eisenhower og Dulles å styrke de nordlige statene i regionen fordi den amerikanske administrasjonen mente at disse statene hadde bedre forutsetninger til å beskytte Midtøsten mot sovjetisk innflytelse og ekspansjon.¹⁹⁰ Resultatet av denne amerikanske politikken ble dermed at den israelske regjeringen følte seg helt alene i Midtøsten. Den ønsket derfor allierte.¹⁹¹

I tillegg til egne ønsker om våpen og sikkerhet var det stor motstand i Israel mot militærhjelpavtalen mellom USA og Irak. Moshe Sharett, som 7. desember 1953 var blitt israelsk statsminister, mente at amerikanske våpen til Irak ville utgjøre en stor fare for Israel. Han var klar over at USA ikke ville at våpnene Irak fikk skulle bli brukt mot Israel, men hva Irak selv ønsket å gjøre, kunne ikke den amerikanske administrasjonen råde over. For å prøve å gjøre USA mer villige til også å gi våpen til Israel prøvde Sharett å spille på amerikanernes samvittighet ved å fokusere på at våpen til Irak skapte en usikker og farlig situasjon. Misnøyen hans kom også til syne ved at han kritiserte USA for ikke å være opptatt av stabilitet og fred mellom statene i Midtøsten. Amerikanske våpenleveranser ga et inntrykk av at de arabiske statene ikke trengte å inngå fred med Israel fordi de fikk våpen likevel. Eisenhower og Dulles mente imidlertid at den israelske kritikken kun var et uttrykk for israelernes misnøye. Amerikanerne visste at Israel selv ikke hadde gitt noe inntrykk av å ville inngå fred med de arabiske statene, og Israels militærstyrke var uansett overlegen den de arabiske statene hadde til sammen. I tillegg argumenterte den amerikanske administrasjonen for at våpen til Irak også ville være til Israels beste, da dette kunne hjelpe til med å holde Sovjetunionen ute av regionen, noe som også var en trussel for Israel. Samtidig kunne våpen til Irak bedre forholdet mellom USA og de arabiske statene og slik gi USA mer innflytelse i Midtøsten, noe som også skulle være fordelaktig for Israel, resonnererte amerikanerne.¹⁹²

Våpenavtalen med Irak var et godt eksempel på hvor oppsatt USA var på å holde Midtøsten stengt for Sovjetunionen. Den irakiske regjeringen hadde uttrykt bekymring for trusselen fra nord. Eisenhower og Dulles inngikk derfor en våpenavtale med Irak. Den

---

¹⁸⁹ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 174; Jernegan til Teheran, 9. november 1953. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 157; Hahn, *Caught in the Middle East*, 153; Herzog til United States Division, 6. januar 1954. *Document on the Foreign Policy of Israel 1954*, companion volum 9, dokument 10 (heretter referert som DFPI 1954, companion vol. 9: 10).

¹⁹⁰ Hahn, *Caught in the Middle East*, 152.

¹⁹¹ Sobhani, *The Pragmatic Entente*, xviii-xix.

¹⁹² Shiloah til United States Division, 27. april 1954. *DFPI 1954*, companion vol. 9: 192; Tel Aviv til Department of State, 29. april 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 813.

amerikanske administrasjonen ville ikke la en sjanse til å demme opp for Sovjetunionen gå fra seg. Men den mente at Israel ikke behøvde å bekymre seg. Eisenhower var opptatt av at USA skulle holde fram med forsøkene på en mer upartisk politikk og ikke forskjellsbehandle Israel eller de arabiske statene.¹⁹³ Den israelske regjeringen så derimot ikke på leveringen av amerikanske våpen til Irak som noen rettferdig behandling så lenge Israel selv ikke fikk tilsvarende hjelp. Israel hadde ikke fått noe annet fra USA enn ekstra våpendeler, noen få defensive våpen, nærmere bestemt tolv 90mm luftvernkanon, og ammunisjon. Grunnen var at Eisenhower kun ville gi våpen til stater i Midtøsten med utgangspunkt i forsvarspakten for regionen. Han ville heller ikke utfordre Tremaktserklæringen ved å gi våpen til Israel.¹⁹⁴ Israel anklaget derfor Eisenhower og Dulles for å være mer positive til å selge våpen til de arabiske statene enn til Israel.¹⁹⁵

Den amerikanske administrasjonen var mer positive til å gi militærhjelp til statene som Eisenhower og Dulles planla skulle delta i forsvaret av Midtøsten. USA og Iran hadde lenge hatt en militæravtale, og USA ønsket å øke militærhjelpen til Iran. Grunnen var enkel: Med økt militærhjelp var det stor sannsynlighet for at Iran ville delta i den forsvarsalliansen som USA drev og bygde opp. Sjahen ville føle seg tryggere og sterkere, både internt og eksternt, mens det for USA mest sannsynlig ville resultere i enda en stat som kunne kjempe mot Sovjetunionen.¹⁹⁶

Det var likevel ikke så enkelt. Det var ikke bare Israel som var misfornøyd med den hjelpen de fikk fra USA, også Iran kom i løpet av sommeren 1954 med ønsker om mer hjelp og sterkere forpliktelser fra den amerikanske administrasjonen. Sjahen mente at Iran trengte både mer økonomisk hjelp og militærhjelp for å sørge for at Iran var i sikkerhet fra Sovjetunionen og for at landet skulle kunne være i stand til å utøve en viss motstand mot

---

¹⁹³ Tel Aviv til Department of State, 29. april 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 813; Memorandum of Conversation, 21. april 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 806; Memorandum of Conversation, 13. mai 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 823; Dulles til Tel Aviv, 28. juli 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 845.

¹⁹⁴ Shiloah til United States Division, 27. april 1954. *DFPI 1954*, companion vol. 9: 192; Political Consultation at the Ministry of Foreign Affairs, 30. mai 1954. *DFPI 1954*, companion vol. 9: 230; Tel Aviv til Department of State, 30. juli 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 847; Zach Levey, *Israel and the Western Powers, 1952-1960*. Chapel Hill og London: The University of North Carolina Press, 1997: 11-12.

¹⁹⁵ Shiloah til United States Division, 27. april 1954. *DFPI 1954*, companion vol. 9: 192; Political Consultation at the Ministry of Foreign Affairs, 30. mai 1954. *DFPI 1954*, companion vol. 9: 230; Tel Aviv til Department of State, 30. juli 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 847.

¹⁹⁶ Paper Approved by the Chiefs of Mission Conference at Istanbul, 11.-14. mai 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 211; Paper Approved by the Chiefs of Mission Conference at Istanbul, 11.-14. mai 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 212; Memorandum fra Byroade, 3. juni 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 830.

sovjetiske styrker. Det var nødvendig å bygge opp det iranske forsvaret for å gjøre dette mulig og til det trengte sjahen amerikansk hjelp.¹⁹⁷

Iran fortsatte derfor å få økonomisk og militær hjelp i 1954. Trusselen fra Sovjetunionen og å sikre tilgangen på iransk olje var hovedgrunnene til dette. Både for iranske og amerikanske interesser var det derfor også nødvendig med en løsning på oljekrisen.¹⁹⁸

Oljens viktige rolle

I løpet av 1954 hadde forhandlinger pågått for å få til en løsning på oljekrisen, og 19. september ble en avtale signert. Det var en avtale mellom Iran og et oljekonsortium som delte rettighetene til den iranske oljeindustrien 50/50 mellom seg. I konsortiet var rettighetene delt slik: 40 prosent var eid av AIOC, som hadde blitt omdøpt til British Petroleum, Royal Dutch Shell hadde 14 prosent, 6 prosent var eid av Compagnie Francais, 35 prosent gikk til fem amerikanske oljeselskap der de hadde sju prosent hver og til slutt gikk de siste fem prosentene til mindre amerikanske oljeselskap. Både USA og Storbritannia hadde tjent godt på oljeavtalen.¹⁹⁹ Men hva med Iran?

Selv om det var en stor fordel for den iranske økonomien å få til en løsning på oljekrisen, og selv om signeringen av avtalen med oljekonsortiet førte til raskt økte inntekter for Iran, skapte selve avtalen stor misnøye både hos sjahen og befolkningen. I praksis resulterte avtalen i at kontrollen over den iranske oljen fremdeles lå i hendene på utenlandske firma. Iran fikk anerkjent eierskapet over oljeindustrien sin, men det var konsortiet som hadde retten til å lete etter, produsere og eksportere iransk olje og gass. Iran satt igjen med retten til å drifte det iranske oljeselskapet National Iranian Oil Company (NIOC), som på papiret var eierne av Irans olje mens det «leide» ut oppdrag til konsortiet. Med denne avtalen fikk NIOC, inklusive skatt, 50 prosent av inntektene fra oljen.²⁰⁰ Avtalen økte Irans oljeinntekter fra 10 millioner dollar i 1954 til 91 millioner dollar i 1955.²⁰¹ Det var en stor bedring etter boikotten som hadde blitt ført mot Irans oljeindustri, men fortsatt gikk mye av inntektene fra oljen til utenlandske selskap. Avtalen hadde altså resultert i at Iran fikk anerkjennelse av alle parter for

---

¹⁹⁷ Bill, *The Eagle and the Lion*, 114; Teheran til Dulles, 5. juni 1954. Boks 4117, CDF 1950-1954, RG 59, NA; Dulles til Teheran, 22. juni 1954. Boks 2853, CDF 1950-1954, RG 59, NA.

¹⁹⁸ Bill, *The Eagle and the Lion*, 114-115.

¹⁹⁹ Abrahamian, *The Coup*, 207-209; Bill, *The Eagle and the Lion*, 109-112, 115; Teheran til Department of State, 21. september 1954. *FRUS 1951-1954*, vol. 10: 496.

²⁰⁰ Bill, *The Eagle and the Lion*, 108-109, 112; Abrahamian, *The Coup*, 207-210.

²⁰¹ Bill, *The Eagle and the Lion*, 112.

at de eide sine egne oljereservat og sin egen oljeindustri, men de utenlandske oljeselskapene hadde i praksis kontrollen og makten over handelen og industrien. Likevel hadde avtalen åpnet opp for at Iran gradvis kunne få mer kontroll over sine egne oljeresurser.²⁰²

Den amerikanske administrasjonen var storfornøyd. Ikke bare hadde amerikanske oljeselskap tjent godt på avtalen, med sine 40 prosent rettigheter eid av ulike oljeselskap, men i tillegg hadde det endelig kommet en løsning på oljekrisen. Håpet var at dette etter hvert skulle stabilisere den iranske økonomien og bedre forholdene i landet.²⁰³ Som et resultat av at Iran hadde inngått en oljeavtale, viste den amerikanske administrasjonen hvor fornøyd den var med denne utviklingen gjennom en ny hjelpepakke på 127 millioner dollar som ble kunngjort 2. november 1954. Dette var et eksempel på hvordan USA brukte økonomisk hjelp for å påvirke og belønne den iranske politikken når den var fordelaktig for USA. Økonomisk hjelp skulle sikre amerikanske interesser i Iran. Oljeavtalen åpnet for enda tettere kontakt mellom USA og Iran, samtidig som den økonomiske hjelpen førte til økt amerikansk tilstedeværelse i Iran.²⁰⁴

Oljeavtalen var ikke bare viktig for den iranske økonomien og for forholdet mellom Iran og USA. Også for forholdet mellom Iran og Israel kom oljeavtalen til å åpne opp for nærmere kontakt. Israel befant seg i en vanskelig økonomisk situasjon, og stengingen av Suezkanalen for israelske skip gjorde at Israel tapte store summer på handel. Mot slutten av 1954 vendte derfor Israel seg mot Iran for å se om det var muligheter for å kjøpe olje der.

Handelssamarbeid mellom Israel og Iran

Siden det var helt uaktuelt for Israel å få kjøpe olje fra de arabiske statene, var håpet at Iran, som en ikke-arabisk stat, skulle være mer villig til å selge olje til Israel.²⁰⁵ Det var noe Iran viste interesse for. I november 1954 uttrykte den iranske diplomaten, Sultan Hussein Sanandaji, i et møte med den israelske ambassaden i London at den iranske politikken «var å selge olje til alle» og at hans inntrykk var derfor at Iran «ikke ville nekte å selge olje til Israel.»²⁰⁶ Det ble derfor bestemt at videre muligheter for salg av iransk olje til Israel skulle undersøkes hos begge statene. Israel ville være en kunde Iran kunne tjene mye penger på,

---

²⁰² Bill, *The Eagle and the Lion*, 108-109, 112; Abrahamian, *The Coup*, 207-210.

²⁰³ Bill, *The Eagle and the Lion*, 110, 113; Dulles til Teheran, 28. oktober 1954. *FRUS 1951-1954*, vol. 10: 502.

²⁰⁴ Bill, *The Eagle and the Lion*, 114-115; Dulles til Wilson, 8. november 1954. *FRUS 1951-1954*, vol. 10: 503; Memorandum fra Jernegan, 9. desember 1954. *FRUS 1951-1954*, vol. 10: 504.

²⁰⁵ Hahn, *Caught in the Middle East*, 179; Memorandum of Conversation, 17. desember 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 935.

²⁰⁶ "... was to sell oil to everyone..." "... would not refuse to sell oil to Israel." Gazit til Asia Division og Economic Division, 18. november 1954. *DFPI 1954*, companion vol. 9: 485.

mens Israel hadde et stort behov for olje. I tillegg eksisterte det også flere felles interesser mellom Israel og Iran, slik som en felles skepsis mot flere av de arabiske statene og bekymring for Sovjetunionen. Med bakgrunn i dette ville en avtale om kjøp og salg av olje være fordelaktig for begge statene, samtidig som det kunne danne et grunnlag som et videre forhold mellom de to statene kunne bygges på.²⁰⁷

Forhandlinger begynte mellom Israel og Iran etter dette møtet i november for å prøve å få til en avtale om israelsk kjøp av iransk olje. Selskapet Shell sa seg villige til å levere en testforsendelse med olje til Israel, og hvis dette fungerte ville det fortsette med salg av olje til Israel. Israel og Iran ble slik enige om en avtale. For Iran var Israel en sikker kunde og en potensielt stor inntektskilde, og for Israel resulterte avtalen i at staten fikk tilgang til verdifull olje.²⁰⁸ Den israelske ambassadøren til USA, Abba Eban, uttrykte i et møte i det amerikanske utenriksdepartementet at Israels forhold til Iran var «om ikke helt normalt, så var det vennlig og Israel kunne kjøpe olje fra staten.»²⁰⁹ Israelerne håpet derfor at det var muligheter for at relasjonene mellom de to ikke-arabiske landene kunne bli utvidet dersom forutsetningene lå til grunn for det. Den amerikanske administrasjonen viet imidlertid lite oppmerksomhet til avtalen om kjøp og salg av olje mellom Israel og Iran. Situasjonen mellom Israel og de arabiske statene og arbeidet med forsvarspakt for Midtøsten var viktigere for USA.²¹⁰

Mislykket politikk?

For den amerikanske administrasjonen var begynnelsen av 1955 preget av den samme politikken som den hadde etablert de siste to årene, gjennom arbeidet med en forsvarsallianse og forsøk på å føre en mer upartisk politikk. I tillegg jobbet Eisenhower og Dulles, sammen med Storbritannia, med et forslag til en fredsplan for Midtøsten. Den fikk kodenavnet Alpha-planen. Gjennom denne planen skulle Israel bosette 75 000 av de palestinske flyktningene i løpet av en femårsperiode og kompensere de andre for deres tap av eiendom. De arabiske statene skulle bosette de resterende flyktningene og oppheve blokaden av Suezkanalen og den økonomiske boikotten. I tillegg ville USA gi økonomisk hjelp til statene for at de lettere

---

²⁰⁷ Gazit til Asia Division og Economic Division, 18. november 1954. *DFPI 1954*, companion vol. 9: 485.

²⁰⁸ Eytan til den israelske ambassaden i London, 13. desember 1954. *DFPI 1954*, companion vol. 9: 537; Memorandum of Conversation, 17. desember 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 935; Hahn, *Caught in the Middle East*, 179; Samuel Segev, *The Iranian Triangle: The Untold Story of Israel's Role in the Iran-Contra Affair*. New York: The Free Press, 1988: 30, 33, 39-40.

²⁰⁹ "... although not fully normal, were friendly and Israel could buy oil from that country." Memorandum of Conversation, 17. desember 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 935.

²¹⁰ Memorandum of Conversation, 17. desember 1954. *FRUS 1952-1954*, vol. 9: 935; Hahn, *Caught in the Middle East*, 179.

kunne gjennomføre planen. Målet var å få Israel og Egypt til å akseptere denne som det første skrittet på veien til en multilateral avtale. Økte uroligheter i regionen gjorde derimot de to partene lite interesserte i å inngå noen form for kompromiss. For den amerikanske administrasjonens ønsker om å stabilisere regionen, var dette dårlig nytt. De hadde også ønsket at tilnærminger mellom Israel og de arabiske statene skulle stanse de påbegynte tilnærmingene mellom Sovjetunionen og de arabiske statene.²¹¹

I tillegg til å prøve å stabilisere Midtøsten, fortsatte arbeidet med en allianse mellom de nordlige statene. Etter at Tyrkia og Pakistan hadde signert en avtale om forsvarssamarbeid i april 1954, hadde det blitt jobbet videre med å få til en allianse mellom de nordlige statene. Blant annet ga USA militærhjelp til både Tyrkia, Pakistan, Irak og Iran i håp om dette ville gjøre statene villige til å inngå en forsvarsallianse. Irak og Tyrkia signerte en offisiell sikkerhetspakt i Bagdad 24. februar 1955, Bagdadpakten var offisielt opprettet. Dette var akkurat hva den amerikanske administrasjonen hadde jobbet for, og for den ble det et eksempel på at militæravtalen den hadde inngått med Irak hadde hatt ønsket effekt. Nå var håpet videre at Pakistan og Iran, og også Storbritannia, ville bli medlem av pakten.²¹²

Den israelske regjeringen var skeptisk til den nye avtalen og likte ikke at Tyrkia, som hadde vært relativt vennlig innstilt overfor Israel, begynte å vende seg til de arabiske statene. I tillegg var grensen mellom Israel og dets arabiske naboer nok en gang preget av spenninger. Den israelske regjeringen følte at den befant seg i en usikker situasjon. Allianser i regionen som ble inngått uten Israel kunne derfor gjøre situasjonen verre for landet, mente regjeringen.²¹³ Dulles hadde riktignok i februar 1955 kommet med et forslag også til Israel om en gjensidig forsvarspakt mellom USA og Israel mot at den israelske staten lovet ikke å endre grensene med makt og å stanse de militære gjengjeldelsesaksjonene mot sine arabiske naboer. For den israelske regjeringen var det andre punktet uaktuelt å akseptere, da den mente at dette gikk på bekostning av israelsk sikkerhet. Staten ønsket derfor ikke å inngå en forsvarspakt med USA, selv om regjeringen anerkjente at det hadde hatt store fordeler når det gjaldt landets sikkerhet. Men konklusjonen ble at USA ikke kunne få lov til å legge føringer for israelsk politikk. Til og med ikke for en sikkerhetsavtale, som Israel hadde høyet etter, var den israelske regjeringen villig til å tilpasse sin politikk til USAs krav. Den israelske

---

²¹¹ Hahn, *Caught in the Middle East*, 182-184.

²¹² Hahn, *Caught in the Middle East*, 152; Podesh, "The Perils of Ambiguity", 90, 95-97. Storbritannia kom til å bli medlem av pakten i april, Pakistan i september og Iran i oktober.

²¹³ Hahn, *Caught in the Middle East*, 153, 163-164; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 168-169; Tel Aviv til Department of State, 4. mars 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 14: 40.

regjeringen kom etter dette til å fokusere mer på å prøve å få våpen fra den amerikanske administrasjonen og mindre på å få en sikkerhetsgaranti.²¹⁴

Den israelske politikken ble også påvirket av at David Ben-Gurion kom tilbake i rollen som israelsk forsvarsminister 21. februar 1955. Han var kjent for å føre en hardere politisk linje overfor de arabiske statene enn det Sharett hadde gjort. Ben-Gurion så spesielt på Nasser, Egypts øverste leder, som en farlig fiende.²¹⁵ Ben-Gurion valgte derfor å angripe Gaza i slutten av februar, som hadde vært okkupert av Egypt siden krigen i 1948-1949. Det israelske angrepet startet en bølge av sammenstøt på grensen mellom Israel og Egypt. I tillegg viste det israelske angrepet hvor overlegen Israels styrke var, og Nasser besluttet derfor at det egyptiske forsvaret måtte rustes opp med moderne våpen. Denne avgjørelsen kom til å få stor påvirkning for den videre utviklingen i Midtøsten.²¹⁶

Samtidig som spenningene i regionen økte, fortsatte også det videre arbeidet med å utvide Bagdadpakten. Storbritannia hadde blitt medlem i april 1955, og målet for den amerikanske administrasjonen var at Pakistan og Iran også skulle bli medlem.²¹⁷ Den ville derfor øke militærhjelpen til Iran for å få landet med i Bagdadpakten. Den iranske regjeringen hadde også selv arrangert samtaler med Pakistan, Irak og Tyrkia, noe som viste at også sjahen var interessert i mulighetene for iransk medlemskap i pakten.²¹⁸

Israel fortsatte å uttrykke skepsis til den nye pakten, selv om det ikke var pakten i seg selv Israel var bekymret for. Israel fryktet Vestens, og spesielt USAs og Storbritannias, styrking av de arabiske statene. Den israelske regjeringen mente at dette gikk på bekostning av Israels sikkerhet.²¹⁹ Eisenhower og Dulles holdning var at de var «motvillige til å delta i et våpenkappløp i Midtøsten,» men var likevel opptatt av å styrke de arabiske statene da dette var en måte for USA å øke sin innflytelse.²²⁰ Både Storbritannia og USA mente at sovjetisk innflytelse i Midtøsten hadde økt de siste årene, blant annet gjennom handel. I tillegg fikk den amerikanske administrasjonen sommeren 1955 informasjon om at Sovjetunionen hadde

---

²¹⁴ Avi Shlaim, *The Iron Wall: Israel and the Arab World*. New York og London: W. W. Norton & Company, 2014: 140; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 174; Levey, *Israel and the Western Powers*, 16-18.

²¹⁵ Shlaim, *The Iron Wall*, 130-131; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 160-161, 169.

²¹⁶ Shlaim, *The Iron Wall*, 131-134, 143; Kairo (den amerikanske ambassaden i Egypt) til Department of State, 1. mars 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 14: 31; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 170.

²¹⁷ Hahn, *Caught in the Middle East*, 152.

²¹⁸ Memorandum fra State Defense Working Group on Middle East Defense, 6. juni 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 43; Brev fra Dulles til Wilson, 27. juni 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 314; Memorandum fra Baxter, 11. juni 1955. Boks 3808, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

²¹⁹ National Intelligence Estimate, 21. juni 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 46.

²²⁰ "... reluctant to contribute to an arms race in the Middle East..." Memorandum of Conversation, Washington, 29. juli 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 14: 178.

tilbudt Nasser våpen.²²¹ Nasser hadde kommet med en forespørsel i november 1954 om å få motta amerikanske våpen. Det hadde møtt motstand hos Israel og dets støttespillere, men også Storbritannia hadde hatt innvendinger mot å gi Egypt våpen. Eisenhower valgte derfor ikke å selge våpen til Egypt. Nasser måtte se etter våpen andre steder. Våpenavslaget svekket amerikanernes interesser i Egypt og det påvirket utviklingen i Midtøsten høsten 1955.²²²

Den amerikanske administrasjonen hadde heller ikke tatt høyde for hvor stor misnøyen var mot Bagdadpakten hos både flere arabiske stater og hos Sovjetunionen. Egypt, og også Syria, kritiserte Vestens styrking av Irak, som Nasser så på som en konkurrent i kampen om å være den ledende arabiske staten i regionen.²²³ I tillegg var Egypt oppsatt på å bedre det egyptiske militæret etter Gaza-raidet i februar. I august fikk derfor den amerikanske administrasjonen informasjon om at Sovjetunionen hadde kommet med gjentatte tilbud om å levere våpen til Egypt, og også til Saudi-Arabia og Syria.²²⁴ Stormaktrivaliseringen mellom USA og Sovjetunionen hadde med dette for alvor flyttet seg til Midtøsten.²²⁵

27. september 1955 ble det klart at Nasser aksepterte Sovjetunionens tilbud og en våpenavtale ble inngått mellom Egypt og Sovjetunionen. Den var kamouflert som en avtale med Tsjekkoslovakia. Sovjetunionen hadde fått sitt gjennombrudd i Midtøsten, og Vestens monopol på å eksportere våpen til regionen var brutt.²²⁶ Sovjetunionen hadde oppfattet Bagdadpakten som en trussel mot sovjetiske interesser. Den hadde økt Vestens innflytelse i flere av nabostatene til Sovjetunionen og slik brakt den amerikanske trusselen nærmere sovjetisk grense. For å prøve å motvirke tendensen med økt amerikansk innflytelse i Midtøsten, hadde Sovjetunionen derfor kommet med våpentilbud til flere av de arabiske statene. Egypt var den første arabiske staten til å akseptere tilbudet, og Sovjetunionen fikk slik sin første fot innenfor hos de arabiske statene. De sovjetiske tilbudene om våpen til arabiske stater var en konsekvens av at USA etablerte Bagdadpakten. Forsvarspakten skulle fungere som et middel for å hindre sovjetisk innflytelse i Midtøsten, men den førte i stedet til at

---

²²¹ Memorandum of Conversation, 23. juni 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 49; Memorandum of Conversation, 29. juli 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 14: 178; Memorandum of Conversation, 5. august 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 14: 182.

²²² Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 177; Memorandum of Conversation, 29. juli 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 14: 178.

²²³ Hahn, *Caught in the Middle East*, 153; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 176-177, 261-262.

²²⁴ Brev fra Cabell til Dulles, 25. august 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 14: 221.

²²⁵ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 170.

²²⁶ Department of State til Dulles, 19. september 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 14: 284; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 177.

Sovjetunionen økte sin tilstedeværelse i regionen gjennom våpenavtalen med Egypt. Slik fungerte opprettelsen av Bagdadpakten nærmest mot sin hensikt.²²⁷

Den tsjekkiske våpenavtalen var et hardt slag mot den amerikanske politikken. Avtalen hadde åpnet opp for økt sovjetisk innflytelse i Midtøsten. Samtidig fryktet Dulles at den også ville kunne føre til økte spenninger i regionen, ettersom Israel ville bli bekymret for hvilken militær kapasitet Egypt kunne komme til å få og ville ønske samme våpenmengde selv. Våpenavtalen hadde vist at både Bagdadpakten og amerikanske forsøk på å føre en mer upartisk politikk overfor Israel og de arabiske statene ikke hadde hatt ønsket effekt. Sovjetunionen hadde nå blitt en aktør i Midtøsten som var kommet for å bli, akkurat det motsatte av hva USA hadde jobbet for at skulle skje.²²⁸

Økt sovjetisk innflytelse i Midtøsten skapte bekymring både hos USA, Israel og Iran, og den videre politikken mellom dem kom til å bli påvirket av den nye situasjonen. En viktig grunn til at USA hadde gitt Iran så mye støtte var at landet skulle være i stand til å stå imot Sovjetunionen.²²⁹ Men Eisenhower og Dulles ble nødt til å revurdere noe av politikken sin nå som Sovjetunionen virkelig var blitt en tilstedeværende faktor i Midtøsten. Dette ville først komme til syne overfor Bagdadpakten.

Siden USA var lite interessert i å hjelpe Israel med våpen og sikkerhetsgarantier, ble Israel nødt til å søke etter andre allierte. Valget falt på andre ikke-arabiske stater i regionen, med Iran i spissen. Det som hadde begynt med en handelsavtale med kjøp og salg av olje kom derfor til å utvikle seg til et videre samarbeid.²³⁰ Et resultat av Sovjetunionens inntog i Midtøsten kom derfor til å være økte tilnærminger mellom Israel og Iran, og et felles fiendebilde kom til å prege de to statenes politikk overfor hverandre.

---

²²⁷ Karsh, "Israel", 160; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 177.

²²⁸ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 177; Dulles til Department of State, 27. september 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 14: 314.

²²⁹ Parsi, *Treacherous Alliance*, 20-21; Bill, *The Eagle and the Lion*, 113; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, xx-xxi.

²³⁰ Sobhani, *The Pragmatic Entente*, xviii-xxi; Parsi, *Treacherous Alliance*, 21-22.

Kapittel 4: På jakt etter allierte, 1955-1957

Med signeringen av den tsjekkiske våpenavtalen med Egypt 27. september 1955, hadde Sovjetunionen for alvor meldt seg på i kampen om de regionale aktørenes gunst. USA var ikke lenger den eneste av supermaktene som leverte våpen til statene i Midtøsten. Den kalde krigen var for alvor flyttet hit. Den amerikanske politikken for å hindre sovjetisk innflytelse hadde ikke fungert, og USA måtte finne ut hvordan de skulle handle ut i fra den nye situasjonen.²³¹

For å prøve å øke amerikansk innflytelse i regionen ville Eisenhower og Dulles jobbe med å videreføre sin såkalte upartiske politikk og ikke forskjellsbehandle Israel eller de arabiske statene.²³² Denne politikken var en kilde til mye misnøye i Israel ettersom israelerne fryktet den økte styrken til Egypt og Gamal Abdel Nasser etter den tsjekkiske våpenavtalen. Denne israelske frykten, som preget hele perioden, ledet fram til at Periferialliansen ble offisiell politikk for Israel mot slutten av 1957. Målet med denne var å bedre Israels forhold til andre ikke-arabiske stater i regionen. Det resulterte i utviklingen av et tettere forhold mellom Israel og Iran. Iran var også bekymret for Sovjetunionen og Nassers økende innflytelse og ønsket velkommen de israelske tilnærmingene.²³³ Hvordan ville Sovjetunionens inntog i regionen påvirke USAs forhold til Israel og Iran? Hvorfor handlet Eisenhower-administrasjonen slik den gjorde overfor de to landene? Og hvordan ville den nye geopolitiske situasjonen påvirke forholdet mellom de to regionale aktørene?

Utfordringer med Bagdadpakten etter den tsjekkiske våpenavtalen

Den første utfordringen USA møtte i regionen etter signeringen av våpenavtalen mellom Egypt og Sovjetunionen, var hvordan den amerikanske administrasjonen skulle forholde seg til den videre utviklingen av Bagdadpakten. Økt sovjetisk innflytelse i regionen skapte bekymring for hvordan Sovjetunionen ville stille seg til iransk medlemskap i Bagdadpakten. Sovjetunionen hadde uttrykt misnøye mot pakten, og Dulles fryktet at konsekvensene av iransk medlemskap kunne bli enda dypere sovjetisk innflytelse i Midtøsten og mer tilnærming

---

²³¹ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 177.

²³² Hahn, *Caught in the Middle East*, 186, 192-193.

²³³ Sobhani, *The Pragmatic Entente*, xviii-xxi; Parsi, *Treacherous Alliance*, 20-22.

mellom de arabiske statene og Sovjetunionen.²³⁴ Våpenavtalen var en uforutsett faktor som den amerikanske administrasjonen måtte forholde seg til i utviklingen av sin egen politikk.

I perioden 1953-1955 hadde en av de viktigste sidene ved den amerikanske Midtøstenpolitikken vært arbeidet med å opprette en regional forsvarsallianse. I september 1955 ble Pakistan offisielt medlem av pakten, og ut i fra de amerikanske planene var det nå kun det iranske medlemskapet som manglet. Eisenhower og Dulles hadde gitt Iran mye økonomisk og militær støtte de siste årene for å bygge opp staten til medlemskap i Bagdadpakten.²³⁵

Likevel følte Dulles at USA ikke kunne gi Iran all den hjelpen landet ønsket, og han begynte å bli bekymret for de iranske forventningene til USA hvis den iranske regjeringen skulle velge å bli medlem av Bagdadpakten. Bekymring for de høye iranske kravene om mer amerikansk militærhjelp og frykten for økt sovjetisk innflytelse i regionen førte til at Eisenhower og Dulles begynte å sette spørsmålstejn ved planen om å jobbe for iransk medlemskap i Bagdadpakten. «Hva som helst som vi gjør nå som får det til å se ut som om Iran skal bli brukt som en militærbase vil føre til en sterk reaksjon fra Sovjetunionen», mente Dulles.²³⁶ Den amerikanske administrasjonen ville derfor ikke etterkomme iranske krav om enda mer militærhjelp av frykt for at Sovjetunionen skulle se på det som en utfordring.²³⁷

Den amerikanske administrasjonen hadde snudd i sin politikk. Den tsjekkiske våpenavtalen hadde gjort Eisenhower og Dulles skeptiske til å oppfordre Iran til å bli medlem av Bagdadpakten på dette tidspunktet. Men siden mye amerikansk hjelp var gitt til Iran for å få staten til å bli medlem i Bagdadpakten, var Dulles klar på at det var Iran selv som måtte ta den endelige avgjørelsen om medlemskap.²³⁸ Sjåhen bestemte derfor i begynnelsen av oktober at Iran skulle bli medlem av Bagdadpakten. Han håpet av medlemskap i pakten ville gi Iran mer trygghet og støtte, og ikke minst en viktigere politisk rolle i regionen. Derfor ville han

---

²³⁴ Memorandum of Discussion at NSC, 6. oktober 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 66.

²³⁵ Hahn, *Caught in the Middle East*, 152; Bill, *The Eagle and the Lion*, 116-117.

²³⁶ “Anything which we might now do which seemed to indicate that Iran was to be used as a military base would produce a strong reaction from the Soviet Union.” Memorandum of Discussion at NSC, 6. oktober 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 66.

²³⁷ Memorandum of Discussion at NSC, 6. oktober 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 66; Memorandum fra en telefonsamtale mellom Wilson og Dulles, 6. oktober 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 335; Department of State til Teheran, 6. oktober 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 336.

²³⁸ Memorandum fra en telefonsamtale mellom Wilson og Dulles, 6. oktober 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 335; Department of State til Teheran, 6. oktober 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 336.

ikke ta hensyn til de amerikanske rådene om å vente en stund med iransk medlemskap.²³⁹ 11. oktober 1955 ble Iran medlem av Bagdadpakten.²⁴⁰

Etter kunngjøringen om den iranske tilslutningen til Bagdadpakten, var Sovjetunionen raskt ute med å uttrykke sin misnøye. Siden det allerede hadde vært sovjetisk motstand mot pakten, var det forventet at denne motstanden økte i styrke etter at Iran ble medlem. Det var også det den amerikanske administrasjonen hadde fryktet. Dulles var derfor klar og tydelig overfor Sovjetunionen at «USA hadde ikke lagt press på Iran for at staten skulle bli medlem av Bagdadpakten nå» og at «USA ikke kunne få skylden» for eventuelle konsekvenser Irans medlemskap i Bagdadpakten ville få for forholdet mellom Sovjetunionen og Vesten.²⁴¹ USA var oppsatt på ikke å utfordre Sovjetunionen ettersom det kunne få store konsekvenser for Vesten og amerikanske interesser i Midtøsten.²⁴²

Iran var raskt ute etter at det hadde konkludert sitt eget medlemskap i Bagdadpakten med å ønske amerikansk medlemskap for å gjøre pakten sterkere. For Eisenhower og Dulles var dette uaktuelt, blant annet fordi de fryktet hvilke konsekvenser det kunne få overfor Sovjetunionen.²⁴³ Den amerikanske administrasjonen kom likevel til å samarbeide tett med Bagdadpakten og hadde både rådgivere og observatører i pakten, slik at USA i praksis nesten var medlem selv. Washington var tydelig på at selv om USA ikke ble medlem, betydde ikke det at staten ikke var interessert i pakten, og amerikanerne ville fortsette med støtte både til pakten og til medlemslandene.²⁴⁴

I tillegg til frykten for sovjetiske gjengjeldelsaksjoner dersom USA ble med i Bagdadpakten, var det også andre grunner til at den amerikanske administrasjonen, med Dulles i spissen, ikke ønsket amerikansk medlemskap i pakten. Blant annet fryktet den kritikk fra Egypt, som også tidligere hadde kritisert pakten, og spesielt amerikansk støtte til Irak. Dette viste at også den regionale rivaliseringen i Midtøsten, og ikke bare konkurransen

---

²³⁹ Teheran til Department of State, 8. oktober 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 339; Memorandum of Discussion at NSC, 13. oktober 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 68.

²⁴⁰ Peter L. Hahn, "National Security Concerns in US Policy Toward Egypt, 1949-1956", i David W. Lesch og Mark L. Haas (red.): *The Middle East and the United States: History, Politics, and Ideologies*. Colorado: Westview Press, 2014: 84; Bill, *The Eagle and the Lion*, 116-117; Editorial Note. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 67; Editorial Note. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 340.

²⁴¹ "... the United States had not put pressure on Iran to join the Baghdad Pact at this time..." "... the United States could not be blamed..." Memorandum of Discussion at NSC, 13. oktober 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 68; Notes Prepared by Dulles, 17. oktober 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 69; Editorial Note. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 340.

²⁴² Memorandum of Discussion at NSC, 13. oktober 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 68; Notes Prepared by Dulles, 17. oktober 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 69.

²⁴³ Bill, *The Eagle and the Lion*, 116-117.

²⁴⁴ Podeh, "The Perils of Ambiguity", 99; Circular Telegram fra Department of State til Certain Diplomatic Missions, 27. oktober 1955. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 72; Editorial Note. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 67.

mellom supermaktene, påvirket den amerikanske politikken. Siden Egypt var et viktig land i Midtøsten, og det allerede hadde snudd seg til Sovjetunionen for å få våpen, var amerikanerne redde for å utfordre den skjøre situasjonen som eksisterte mellom USA og Egypt ytterligere. Det var nødvendig å ha et vennlig forhold til Egypt skulle den spente situasjonen mellom Israel og Egypt kunne løses, mente Dulles. Derfor var Eisenhower og Dulles opptatt av ikke å gjøre noe som potensielt kunne provosere Egypt.²⁴⁵ I tillegg var det en tredje dimensjon som også fortjener oppmerksomhet i forklaringen på den amerikanske politikken overfor Bagdadpakten og Irans medlemskap der, nemlig det amerikanske forholdet til Israel.

Ulike interesser hos USA og Israel

En viktig grunn til at Eisenhower og Dulles ikke ønsket at USA skulle bli medlem av Bagdadpakten var at dersom USA ble medlem, måtte den amerikanske administrasjonen også gi en sikkerhetsgaranti til Israel. Det ville ikke Dulles gi fordi situasjonen i regionen var så spent og grensene mellom Israel og dets arabiske naboer preget av ustabilitet. Skulle Israel få en sikkerhetsgaranti, var det nødvendig at det først kom en avtale som roet ned situasjonen langs grensene.²⁴⁶

Israel hadde uttrykt motstand mot Bagdadpakten fordi de var misfornøyd med at USA gjennom denne leverte våpen blant annet til Irak. I tillegg skapte pakten misnøye hos den israelske regjeringen fordi den prøvde å knytte Tyrkia, en ikke-arabisk stat, tettere til andre arabiske stater i regionen. Israel ønsket å ha et greit forhold til andre ikke-arabiske stater i regionen siden et godt forhold til de arabiske statene var uaktuelt. Derfor skapte det misnøye at Tyrkia knyttet seg til arabiske stater.²⁴⁷ Bagdadpakten var med på å øke Israels følelse av isolasjon i regionen. Dulles mente derimot at pakten ville bedre Israels sikkerhet ved at den splittet de arabiske statene mellom de som var medlem og ikke, og det var en grunn til at Eisenhower og Dulles mente at Israel ikke hadde behov for en sikkerhetsgaranti fra USA.²⁴⁸

Israel fryktet Egypts styrke ettersom landet fikk tilgang på sovjetiske våpen. Den israelske regjeringen ønsket derfor et tettere forhold mellom Israel og USA som skulle resultere i amerikanske våpen til Israel. Regjeringen var likevel ikke villig til å gi fra seg land eller slutte å bruke militærstyrker langs Israel grenser for å få en sikkerhetsgaranti fra USA,

---

²⁴⁵ Hahn, *Caught in the Middle East*, 152; Memorandum of Conversation, 20. oktober 1955. *FRUS 1955-1955*, vol. 12: 70.

²⁴⁶ Hahn, *Caught in the Middle East*, 152; Memorandum of Conversation, 20. oktober 1955. *FRUS 1955-1955*, vol. 12: 70.

²⁴⁷ Patten, *Israel and the Cold War*, 25-26.

²⁴⁸ Hahn, *Caught in the Middle East*, 153.

noe Dulles hadde foreslått. Skulle Israel få en amerikansk sikkerhetsgaranti, måtte staten bedre forholdet sitt til de arabiske statene, mente Dulles. Den israelske regjeringen prioriterte derfor å jobbe for å motta våpen fra USA. Den var ikke villig til å etterkomme amerikanske krav for en avtale. Den israelske regjeringen mente derfor at våpen bedre kunne sikre israelske interesser.²⁴⁹

Den amerikanske administrasjonen ville derimot ikke balansere våpenavtalen mellom Egypt og Sovjetunionen med en våpenavtale til Israel.²⁵⁰ Israel hadde stor støtte hos befolkningen i USA, og den amerikanske administrasjonen var opptatt av Israels sikkerhet, men administrasjonen fryktet at amerikanske våpen til Israel kunne føre til at de arabiske statene samlet seg i en felles front mot den israelske staten. Det ville utfordre både israelske og amerikanske interesser. For Israel kunne det virke som om det var lite gjennomslag å få i den amerikanske politikken, mens den amerikanske administrasjonen var overbevist om at dersom den fikk gjennomført sin politikk ville det også gagne Israel.²⁵¹ Den amerikanske uvilligheten til å levere våpen til Israel førte til at den israelske staten begynte å se seg som etter våpen andre steder. Det kom til å resultere i en våpenavtale mellom Frankrike og Israel og større franske våpenleveranser til den israelske staten fra midten av 1956. Men de franske våpnene kom ikke til å erstatte Israels ønsker om støtte og våpen fra USA.²⁵²

USA gjør et nytt forsøk på å finne en løsning på konfliktene i Midtøsten – Operasjon Gamma

Urolighetene som preget forholdet mellom Israel og de arabiske statene i begynnelsen av 1956, bekymret den amerikanske administrasjonen. Eisenhower og Dulles ville derfor gjøre et nytt forsøk på å løse situasjonen. Det var spesielt spent langs grensen mellom Israel og Egypt. Den israelske regjeringen mente at Egypt, med Nasser i spissen, kom til å angripe Israel så snart hæren var sterk nok til det, og Israel ønsket derfor amerikanske våpen.²⁵³ Den

---

²⁴⁹ Shlaim, *The Iron Wall*, 140-141; Zach Levey, "Israel's Quest for a Security Guarantee from the United States, 1954-1956". I *British Journal of Middle Eastern Studies*, vol. 22, nr. 1/2 (1995): 43-45, 49, 54-56; Memorandum of Conversation, 18. oktober 1955. Boks 3766, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

²⁵⁰ Shlaim, *The Iron Wall*, 148; Memorandum of Conversation, 18. oktober 1955. Boks 3766, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

²⁵¹ Delaney til Dulles, 9. november 1955. Boks 3766, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Travis til Dulles, 14. november 1955. Boks 3766, CDF 1955-1959, RG 59, NA; O'Brien til Dulles, 15. november 1955. Boks 3766, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Cretella til Dulles, 16. november 1955. Boks 3766, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Memorandum of Conversation, 8. november 1955. Boks 2554, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

²⁵² Levey, *Israel and the Western Powers*, 55-56, 64-65, 68-71; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 175.

²⁵³ Shlaim, *The Iron Wall*, 165.

amerikanske administrasjonen fryktet muligheten for kamphandlinger mellom Israel og Egypt, men USA holdt fram med sin vanlige holdning når det gjaldt våpen til Israel. De ville heller at Israel skulle komme til enighet med de arabiske statene gjennom samtaler.²⁵⁴ Derfor, i et forsøk på å bedre Israels sikkerhet, men også i et forsøk på å prøve å stabilisere regionen og hindre at Sovjetunionen skulle øke sin innflytelse, prøvde USA å få til samtaler mellom Israel og Egypt.²⁵⁵

Siden Alpha-planen ikke hadde hatt ønsket virkning, prøvde Eisenhower og Dulles å gjøre et nytt forsøk på å få partene til å snakke sammen i perioden januar-mars 1956. Tidligere assisterende forsvarsminister og en personlig venn av Eisenhower, Robert B. Anderson fikk i oppdrag av den amerikanske administrasjonen å dra til Midtøsten for å snakke med både Ben-Gurion og Nasser. Målet med Operasjon Gamma var å minske spenningen mellom de to landene og bane veien for fred i regionen.²⁵⁶

Operasjon Gamma møtte raskt på problemer. Verken Ben-Gurion eller Nasser syntes å være særlig interessert i å komme til enighet. De var mer interessert i å sikre seg amerikansk goodwill. Ben-Gurion ønsket amerikanske våpen, mens Nasser ønsket amerikansk hjelp til å finansiere Aswandammen. I tillegg var begge lederne vel så opptatt av at det var den andre partens skyld dersom forhandlingene feilet. Og det gjorde de, ikke overraskende, når det var så lite interesse hos de to partene. Det var flere grunner til dette. For det første ønsket Ben-Gurion å møte Nasser direkte til forhandlinger og kritiserte den egyptiske lederen da han ikke ville etterkomme dette ønsket. For Nasser, som en av de viktigste lederne i de arabiske statene, var det umulig å ha direkte samtaler med Ben-Gurion siden den israelske staten var en fiende for hele den arabiske verden. Direkte forhandlinger med Ben-Gurion innebar en anerkjennelse av den israelske staten som forhandlingspart, som var uaktuelt for Nasser. Han ønsket derfor forhandlinger med USA som mellomland, men Ben-Gurion ville ikke forhandle med noen andre enn med Nasser selv. I tillegg var forhandlingene fastlåst når det gjaldt landområder. Nasser ønsket en større del av Negevørkenen, for å binde Egypt og Jordan sammen, men den israelske regjeringen var kun villig til å inngå minimale territoriale endringer, og da bare mot direkte fredsforhandlinger. Anderson fant derfor raskt ut at interessene til Ben-Gurion og Nasser var så ulike at det ikke ville være

---

²⁵⁴ Tel Aviv til Department of State, 4. januar 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 4; Memorandum of Conversation, 4. januar 1956. Boks 3766, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Department of State til Tel Aviv, 6. januar 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 9.

²⁵⁵ Shlaim, *The Iron Wall*, 165-166; Department of State til Tel Aviv, 6. januar 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 10; Editorial Note. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 12.

²⁵⁶ Editorial Note. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 12; Dagbokoppføring fra Eisenhower, 11. januar 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 15; Shlaim, *The Iron Wall*, 165-166; Hahn, *Caught in the Middle East*, 190.

mulig å komme til noen enighet i forhandlingene, og den amerikanske administrasjonen måtte gi opp forsøket.²⁵⁷ Når det gjaldt Ben-Gurion var han uansett mer interessert i å prøve å få tak i amerikanske våpen enn han var i forhandlingene med Nasser, og den israelske regjeringen fortsatte å spørre USA om våpen hele våren 1956.²⁵⁸

Bør Israel få amerikanske våpen? – Uenighet mellom Eisenhower og Dulles

Den israelske regjeringen prøvde å få USA til å forstå at Nasser ikke bare utgjorde en stor trussel for Israel, men også for Vesten siden han hadde en våpenavtale med Sovjetunionen. Ben-Gurion argumenterte for at den amerikanske administrasjonen ikke forsto alvoret av dette når den nektet å selge våpen til Israel. Han prøvde altså å spille på amerikansk frykt og amerikanske interesser for å få gjennomført Israels ønsker om våpen. Ben-Gurion pekte også på at han hadde liten tro på at forhandlinger mellom Israel og de arabiske statene ville føre til fred. Den eneste måten å unngå krig i regionen på var derfor, i følge Ben-Gurion, at den amerikanske administrasjonen lot Israel få, riktignok defensive, våpen slik at Israel ble i stand til å beskytte seg selv.²⁵⁹ I et møte med Dulles fortsatte Abba Eban, den israelske ambassadøren til USA, med den samme argumentasjonen. Han uttrykte at «våpen var den eneste brukbare forsikringen» Israel kunne få fra USA slik situasjonen var i regionen nå.²⁶⁰

Den amerikanske administrasjonen hadde helt siden 1953 vært uvillig til å etterkomme israelske ønsker om våpen, og Eisenhower og Dulles var stort sett enige når det gjaldt amerikansk politikk overfor Midtøsten. Det var derimot ikke tilfellet når det gjaldt spørsmålet om Israels våpenønsker våren 1956. Eisenhower begynte å lure på om USA var «for strenge med israelerne når det gjaldt våpen», og han mente at den amerikanske administrasjonen burde vurdere om ikke Israel også skulle få noen våpen.²⁶¹ Eisenhower var bekymret for at en konsekvens av å nekte å selge våpen til Israel kunne bety krig i regionen. Han fryktet at Israel ville gjennomføre en preventiv krig mot Egypt før staten hadde mottatt mesteparten av de sovjetiske våpnene og Israel fremdeles hadde den største militærstyrken. I tillegg var Eisenhower mer interessert i å gi våpen til Israel enn at det skulle oppstå en situasjon i Midtøsten som krevde engasjementet til amerikanske soldater. Han vurderte også om

---

²⁵⁷ Shlaim, *The Iron Wall*, 165-167.

²⁵⁸ Shlaim, *The Iron Wall*, 168; Hahn, *Caught in the Middle East*, 190-191.

²⁵⁹ Shlaim, *The Iron Wall*, 168; Memorandum of Conversation, 10. februar 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 90.

²⁶⁰ "Arms were the only real assurance." Memorandum of Conversation, 10. februar 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 90.

²⁶¹ "... too tough with the Israelis with respect to arms." Memorandum fra Hoover, 1. mars 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 141.

amerikanske våpen til Israel kunne gjøre staten mer villig til å inngå avtaler med de arabiske statene.²⁶²

Det var ikke bare utenrikspolitiske faktorer som gjorde at Eisenhower begynte å revurdere den amerikanske våpenpolitikken overfor Israel, også situasjonen innad i USA spilte en rolle. Den israelske lobbyen hadde stor makt og brukte denne til å overtale flere senatorer til å legge press på den amerikanske administrasjonen for å selge våpen til Israel. Tanken bak dette var at våpen til Israel ville fjerne den umiddelbare trusselen om at det ville oppstå krig, ved at amerikanske våpen skulle roe ned situasjonen. Samtidig kunngjorde Eisenhower 1. mars at han ville stille til valg som amerikansk president for fire nye år, og det var derfor viktig å være på god fot med den store velgermassen som var sympatisk til Israel.²⁶³

Dulles hadde derimot et helt annet syn på situasjonen enn Eisenhower og mente at USA skulle fortsette med samme våpenpolitikk overfor Israel. Ettersom det israelske presset for å gi våpen til Israel økte innad i USA, vokste Dulles' motstand mot å gi staten våpen tilsvarende. Han kritiserte Israel for å drive «en form for politisk krig mot administrasjonen» gjennom å bruke den jødiske lobbyen.²⁶⁴ Det gjorde Dulles enda mindre interessert i å etterkomme Israels ønsker om våpen. Han ville ikke at det skulle se ut som om det var sionistene som lagde den amerikanske politikken. I tillegg var han bekymret for at hvis USA gikk bort fra sin opprinnelige linje om ikke å selge våpen til Israel, kunne dette føre til at det ville bli vanskeligere å bringe Israel og de arabiske statene nærmere hverandre i forhandlinger.²⁶⁵ Eisenhower og Dulles ble derfor enige om å prøve å overtale Frankrike og Canada å selge våpen til Israel i stedet. Slik ville de sikre at Israel fikk tilgang på noe våpen, samtidig som den amerikanske administrasjonen ikke selv ble direkte innblandet i våpensalg til Israel. Det kunne derfor ikke bli brukt mot dem av de arabiske statene, mente de.²⁶⁶ Slik prøvde USA å sørge for Israels sikkerhet uten å utfordre det amerikanske forholdet til de arabiske statene.

---

²⁶² Hahn, *Caught in the Middle East*, 189; Memorandum fra Hoover, 1. mars 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 141.

²⁶³ Hahn, *Caught in the Middle East*, 189.

²⁶⁴ "... a form of political warfare against this Administration..." Memorandum of Conversation, 2. mars 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 151; Hahn, *Caught in the Middle East*, 189.

²⁶⁵ Hahn, *Caught in the Middle East*, 189; Memorandum fra Hoover, 1. mars 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 141; Memorandum of Conversation, 2. mars 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 151.

²⁶⁶ Memorandum fra Hoover, 1. mars 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 141; Memorandum of Conversation, 2. mars 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 151; Hahn, *Caught in the Middle East*, 189-190.

Suezkrisen

Den amerikanske administrasjonen hadde lenge sett mot Nasser for å prøve å få ham til å ta ledelsen når det gjaldt å løse problemene i Midtøsten. Det hadde også påvirket den amerikanske politikken overfor Israel og kom til syne ved at USA nektet å selge våpen til Israel eller å gi landet en sikkerhetsavtale. Tiltroen til Nasser var derimot på vei nedover hos den amerikanske administrasjonen. USA kunne ikke lenger gi Nasser fordelaktig behandling samtidig som han fikk våpen fra Sovjetunionen. Det var nødvendig med egyptiske tilnærminger til Israel og Vesten dersom USA skulle fortsette å vise godvilje mot Nasser, mente Eisenhower og Dulles.²⁶⁷ Nasser lot seg derimot ikke presse. Eisenhower og Dulles begynte derfor å bli bekymret fordi det var tydelig at deres tilbud om hjelp ikke gjorde Nasser mer velvillig til å samarbeide med USA.²⁶⁸ Den amerikanske administrasjonen var bekymret for at et åpent brudd med Nasser ville vende ham ytterligere mot Sovjetunionen og slik øke Sovjetunionens innflytelse i regionen betraktelig. USA var også bekymret for at et åpent brudd med Nasser kunne gå utover deres egen innflytelse. Dulles mente derfor at Nasser måtte få ha «en bro tilbake til gode relasjoner med Vesten hvis han skulle vise seg å ønske det.»²⁶⁹

Da Nasser anerkjente det kommunistiske regimet i Kina mai 1956, hadde imidlertid den amerikanske administrasjonen fått nok.²⁷⁰ Som et passende svar til Nassers handlinger bestemte Eisenhower og Dulles at de ikke ville hjelpe med finansieringen av Aswandammen i Egypt.²⁷¹ En konsekvens av denne avgjørelsen kom 26. juli 1956, da Nasser besluttet å nasjonalisere Suezkanalen. Han uttalte at det var en måte for å få tak i egne midler.²⁷² Avgjørelsen skapte sjokk i Vesten som ikke hadde forventet et slikt resultat. Eisenhower var ikke fornøyd med Nassers handling, og han var bekymret for at det ville gå utover oljetilførselen fra de arabiske statene til Vest-Europa. Samtidig ble han enda tydeligere på at

---

²⁶⁷ Memorandum fra Wilkins, 14. mars 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 192; Memorandum of Conversation, 28. mars 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 221; Memorandum fra Dulles, 28. mars 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 223.

²⁶⁸ Memorandum fra Wilkins, 14. mars 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 192; Memorandum of Conversation, 28. mars 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 221.

²⁶⁹ "... a bridge back to good relations with the West if he so desires." Memorandum fra Dulles, 28. mars 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 223; Dagbokoppføring fra Eisenhower, 28. mars 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 226.

²⁷⁰ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 186; Memorandum of Conversation, 30. mai 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 377.

²⁷¹ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 186; Memorandum fra Allen, 17. juli 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 467.

²⁷² Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 188; Kairo til Department of State, 26. juli 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 15: 511; Adeed Dawisha, "Egypt", i Yezid Sayigh og Avi Shlaim (red.): *The Cold War and the Middle East*. Oxford: Clarendon Press, 2003: 32.

amerikanske våpen ikke kunne bli gitt til Israel slik situasjonen var nå, da det kunne destabilisere regionen ytterligere.²⁷³

Den amerikanske administrasjonen var opptatt av å hindre at nasjonaliseringen av Suezkanalen førte til militært angrep på Egypt. Både Storbritannia og Frankrike var villige til å bruke makt for å få tilbake kontrollen over Suezkanalen. Eisenhower og Dulles var derimot imot all bruk av militær makt av frykt for hvilke reaksjoner det kunne få i regionen.²⁷⁴

USA fikk støtte fra flere hold når det gjaldt å unngå maktbruk i Egypt, blant annet fra Iran. Sjahan uttrykte at han var skuffet over at USA så lenge hadde prøvd å blidgjøre Nasser gjennom sin politikk, men at han nå håpet at den amerikanske administrasjonen ville ta et «sterkt standpunkt» mot Nasser.²⁷⁵ Sjahan så på Nasser som en trussel i den regionale maktkampen. Han ønsket derfor å svekke den egyptiske lederen. Til tross for dette anerkjente likevel den iranske regjeringen Egypts rett til å nasjonalisere Suezkanalen og var imot å bruke militær makt for å løse situasjonen. Egypts suverenitet måtte bli opprettholdt. Både Iran og USA var opptatt av å opprettholde et godt forhold til de arabiske statene. Det var også viktig for den iranske regjeringen å sikre egen bruk av kanalen. Selv om sjahan støttet Nassers nasjonalisering, var han også bekymret for Nassers innflytelse hos de arabiske statene og så på Nasser mer og mer som en trussel.²⁷⁶ Dette synet på Nasser hadde Iran til felles med Israel, og det kom til å knytte de to statene sterkere sammen, selv om synet deres på hvordan situasjonen med Suezkanalen best kunne løses var meget forskjellig.

Verken Storbritannia, Frankrike eller Israel syntes at Nassers nasjonalisering av Suezkanalen burde løses gjennom samtaler. De ble derfor enige om å angripe Egypt, med mål om å fjerne Nasser og ta tilbake kontrollen over kanalen.²⁷⁷

Den amerikanske administrasjonen ble holdt helt i skyggen av hva som var i ferd med å skje, og spenningene på grensen mellom Israel og Jordan utover høsten overskygget

---

²⁷³ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 188; Memorandum fra konferanse med Eisenhower, 27. juli 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 3; Eden til Eisenhower, 27. juli 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 5; Editorial Note. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 13.

²⁷⁴ Hahn, *Caught in the Middle East*, 194; Departement of State til Dulles, 28. juli 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 14; London (Ambassaden i Storbritannia) til Department of State, 29. juli 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 22.

²⁷⁵ "... strong stand..." Teheran til Department of State, 9. august 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 362.

²⁷⁶ Teheran til Department of State, 9. august 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 362; Memorandum fra Rountree, 13. august 1956. Boks 2557, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Editorial Note. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 110; Memorandum fra Rountree, 26. september 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 365.

²⁷⁷ Memorandum of Conversation, 20. august 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 107; Department of State til Certain Diplomatic Missions, 2. september 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 160; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 189-191, 194-195.

spenningene rundt Suezkanalen.²⁷⁸ Eisenhower og Dulles ble derfor veldig sjokkert da Israel angrep Egypt 29. oktober 1956, og franske og britiske bomber begynte å falle to dager senere.²⁷⁹ Den amerikanske administrasjonen hadde trodd at Israel mobiliserte til et større angrep mot Jordan.²⁸⁰ USA hadde blitt ført bak lyset, og Eisenhower og Dulles var rasende og bekymret for hvilke konsekvenser angrepet på Egypt ville få i regionen. De måtte prøve å finne ut hvordan situasjonen kunne løses så fredelig som mulig. Eisenhower og Dulles bestemte seg for å ta det israelske angrepet opp i FN og håpet på støtte for å fordømme angrepet der.²⁸¹

Eisenhower og Dulles krevde umiddelbar våpenhvile mellom partene gjennom FN, noe Egypt godtok med en gang. Krigføringen fortsatte derimot fra israelsk, britisk og fransk side.²⁸² Den amerikanske administrasjonen var bekymret for at Sovjetunionen skulle blande seg inn i konflikten, noe som i verste fall kunne dra konflikten inn i den kalde krigen. Dulles var derfor raskt ute med å fortelle sovjetiske ledere at USA gjorde alt de kunne for å få Israel til å stoppe aggresjonen.²⁸³ Sovjetunionen måtte ikke få ta lederrollen i konflikten siden dette kunne bedre Sovjetunionens fotfeste i Midtøsten, resonnerte amerikanerne. I tillegg mente Eisenhower og Dulles, som var rasende over de tre statenes handlinger, at hjelpen til Israel måtte stoppes. Israels handlinger måtte få sterke reaksjoner, og en løsning på konflikten måtte bli funnet så fort som mulig.²⁸⁴

Frykten til Eisenhower og Dulles om økt sovjetisk engasjement i konflikten ble en realitet 5. november. Både Storbritannia, Frankrike og Israel fikk brev fra den sovjetiske statsministeren der han indirekte truet med å bruke atomvåpen mot statene dersom de ikke stoppet angrepet på Egypt. Hos den amerikanske administrasjonen var bekymringen for at situasjonen skulle eskalere til en storskala krig stor. I tillegg resulterte angrepet på Egypt i oljeknapphet i Vest-Europa. Nasser hadde beordret full blokkering av Suezkanalen, og Vest-

---

²⁷⁸ Hahn, *Caught in the Middle East*, 201; Memorandum of Discussion at NSC, 27. september 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 273; Memorandum of Conversation, 28. september 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 279; Memorandum of Discussion at NSC, 12. oktober 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 332.

²⁷⁹ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 201-204; Department of State til London, 26. oktober 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 384.

²⁸⁰ Memorandum fra konferanse med Eisenhower, 27. oktober 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 387; Statement Issued by Eisenhower, 28. oktober 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 395; Memorandum of Conversation, 28. oktober 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 397; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 203.

²⁸¹ Memorandum fra konferanse med Eisenhower, 29. oktober 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 412; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 203.

²⁸² Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 204-205.

²⁸³ Hahn, *Caught in the Middle East*, 205.

²⁸⁴ Memorandum of Discussion at NSC, 1. november 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 455; Memorandum fra Eisenhower, 1. november 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 461.

Europa mistet tilgangen på olje fra Midtøsten. Oljeknappheten, sammen med en valutakrise for Storbritannia, førte til at britene ble nødt til å stoppe angrepet. En våpenhvile ble inngått midnatt mellom 6. og 7. november. For Frankrike ble det umulig å fortsette angrepet når både Storbritannia og Egypt hadde gått med på en våpenhvile, og slik sluttet Storbritannias og Frankrikes angrep på Egypt.²⁸⁵

Israel hadde derimot ingen planer om å trekke seg tilbake fra sine erobrede områder, men for Eisenhower og Dulles var tålmodigheten overfor Israel slutt. For å legge press på Israel, besluttet derfor Eisenhower, som akkurat hadde blitt gjenvalgt som ny amerikansk president og derfor ikke trengte å ta hensyn til det politiske landskapet i USA, at all offentlig og privat bistand til Israel skulle stanses. Han ville heller ikke motsette seg sanksjoner fra FN eller israelsk utestengelse fra verdensorganisasjonen. Dette presset kunne ikke Israel stå imot, og den israelske regjeringen kunngjorde 8. november at den godtok FNs våpenhvileresolusjon og at den gradvis ville trekke seg ut av Egypt. Eisenhower og Dulles kunne puste lettet ut, konflikten var over.²⁸⁶

Sovjetunionen hadde fått større prestisje i Midtøsten etter Suezkrisen fordi angrepet på Egypt hadde møtt stor motstand hos de arabiske statene. Den amerikanske administrasjonen måtte prøve å finne en måte å motarbeide dette på.²⁸⁷ Den bestemte seg for at mer støtte måtte gis til stater som kjempet mot kommunisme.²⁸⁸ Dette ble også et eksempel på hvor forskjellige roller Iran og Israel spilte i den amerikanske politikken. For USA var Iran et viktig land i kampen mot kommunismen, mens hjelp til Israel måtte sees i lys av situasjonen i Midtøsten og det amerikanske forholdet til de arabiske statene. Stater som kunne spille en aktiv rolle mot Sovjetunionen ble prioritert i den amerikanske Midtøsten-politikken, noe som ville bli enda tydeligere gjennom Eisenhower-doktrinen, som offisielt brakte kampen mot kommunismen til Midtøsten.²⁸⁹

---

²⁸⁵ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 205-207.

²⁸⁶ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 207-208.

²⁸⁷ Paris (ambassaden i Frankrike) til Department of State, 12. november 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 572; Memorandum fra en telefonsamtale mellom Eisenhower og Hoover, 13. november 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 574; Circular Telegram fra Department of State til Certain Diplomatic Posts, 21. november 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 149.

²⁸⁸ Rountree til Dulles, 1. desember 1956. Boks 2557, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Memorandum fra Department of State, 7. desember 1956. Boks 3820, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

²⁸⁹ Rountree til Dulles, 1. desember 1956. Boks 2557, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Memorandum fra Department of State, 7. desember 1956. Boks 3820, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Circular Telegram fra Department of State til Certain Diplomatic Posts, 21. november 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 149; Memorandum fra konferanse med Eisenhower, 23. november 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 604.

USA utvider sitt engasjement i Midtøsten – Eisenhower-doktrinen

Eisenhower og Dulles måtte prøve å gjøre noe med den amerikanske politikken for å bedre USAs posisjon i regionen. Den største frykten hos den amerikanske administrasjonen var at de arabiske statene skulle vende seg til kommunismen. Det var behov for et nytt rammeverk for den amerikanske Midtøsten-politikken, mente Eisenhower og Dulles.²⁹⁰

USA måtte bli mer synlig i Midtøsten siden området var viktig av politiske og økonomiske grunner. Eisenhower ville ikke la Midtøsten falle i kommunismens hender, samtidig som tilgangen på olje måtte sikres.²⁹¹ Planen for å sikre dette kom 5. januar 1957 og ble kalt Eisenhower-doktrinen. Dette var en offisiell etablering av politikken til Eisenhower, og doktrinen erklærte at USA ville gi økonomisk og militær hjelp til stater som var utsatt for trussel fra kommunismen. Kampen mot kommunismen kom med dette for alvor til Midtøsten: Eisenhower slo fast at hjelp skulle bli gitt direkte til stater som kjempet mot kommunismen. Denne tankegangen hadde riktignok ligget til grunn for Eisenhowers politikk helt siden han ble president, men med Eisenhower-doktrinen ble den offisielt vedtatt. I tillegg ble det også vedtatt gjennom doktrinen at Eisenhower ville bruke amerikansk militærmakt for å stoppe spredningen av kommunismen i Midtøsten. Den økte dermed muligheten for at amerikanske tropper kunne komme til å måtte kjempe i regionen.²⁹² Eisenhower-doktrinen viste at USA var villig til å øke landets tilstedeværelse internasjonalt. Samtidig viste den også hvor bekymret administrasjonen var for Sovjetunionens økende innflytelse i Midtøsten, ved at det fra nå av skulle bli enda lettere for stater å få direkte hjelp i denne verdensomspennende kampen.²⁹³

Eisenhower-doktrinen var altså nok et forsøk på å stoppe sovjetisk innflytelse i Midtøsten, slik målet også hadde vært med Bagdadpakten. Lanseringen av Eisenhower-doktrinen gjorde det klart at Eisenhower og Dulles heller ville sikre amerikanske interesser i Midtøsten gjennom Eisenhower-doktrinen. USA var likevel tydelig på at de ville holde fram med å hjelpe medlemslandene i Bagdadpakten. Disse var fremdeles viktige for USA.²⁹⁴

---

²⁹⁰ Paper prepared in the Bureau of Near Eastern, South Asian, and African Affairs and the Policy Planning Staff. 5. desember 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 161; Memorandum of Conversation, 8. desember 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 167.

²⁹¹ Memorandum of Conversation, 1. januar 1957. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 182.

²⁹² Hahn, *Caught in the Middle East*, 224-225; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 302; Peter L. Hahn, "Securing the Middle East: The Eisenhower Doctrine of 1957". I: *Presidential Studies Quarterly*, vol. 36, nr. 1, Presidential Doctrines (Mars 2006): 38-39.

²⁹³ Hahn, "Securing the Middle East", 38-39, 47; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 223, 302; Hahn, *Caught in the Middle East*, 224-225.

²⁹⁴ Podeh, "The Perils of Ambiguity", 103; Hahn, "Securing the Middle East", 39-40; Memorandum of Conversation, 10. desember 1956. *FRUS 1955-1957*, vol. 16: 644.

Israels og Irans reaksjoner på Eisenhower-doktrinen var svært ulike. Hos sjahen og den iranske regjeringen ble Eisenhower-doktrinen møtt med åpne armer, og Iran anerkjente doktrinen allerede før den ble ratifisert av kongressen. Sjahen lovte iransk støtte til doktrinen og fikk til gjengjeld løfter om økt økonomisk og militær støtte. Iran var et av de første landene som offentlig ga sin støtte til den nye amerikanske doktrinen. Dette viser at enighet og felles holdninger ofte preget forholdet mellom USA og Iran.²⁹⁵

Når det gjaldt Israel var situasjonen annerledes. Den amerikanske administrasjonen ønsket ikke å gi noen form for spesialhjelp til Israel grunnet reaksjonene dette kunne få i de arabiske statene. Ben-Gurion mislikte doktrinen fordi den ville styrke båndene mellom Vesten og de arabiske statene og slik styrke stater som var fiendtlig innstilt overfor Israel. I tillegg var den israelske regjeringen bekymret for å komme med en offentlig uttalelse til fordel for Eisenhower-doktrinen i frykt for at dette kunne sette jødene som bodde i Sovjetunionen i fare. Dette resulterte i at USA nektet å gi Israel økonomisk hjelp gjennom Eisenhower-doktrinen, samtidig som Israel nektet å anerkjenne doktrinen offentlig. Israel fikk derfor ikke beskyttelse fra USA gjennom Eisenhower-doktrinen, og landet fortsatte å være uten en stormaktsalliert, i hvert fall offisielt.²⁹⁶ Israel måtte derfor prøve å søke beskyttelse på andre måter.

En måte å prøve å bedre Israels sikkerhet på var nok en gang å søke om å få motta våpen fra USA. Den israelske regjeringen var kritisk til at flere av de arabiske statene mottok våpen som de mente kunne brukes til å ødelegge Israel, samtidig som det var bekymring over trusselen som den israelske regjeringen mente at Sovjetunionen utgjorde gjennom Egypt og Syria, som også hadde inngått en våpenavtale med russerne i 1957. Det var derfor bare rett og rimelig at Israel fikk motta våpen fra USA, mente de. Eisenhower og Dulles var derimot ikke imponert over disse argumentene, og ville ikke levere våpen til staten. De arabiske statene var ingen stor trussel for Israel, selv om de hadde større våpenstyrke enn den israelske staten, mente amerikanerne. Det var ikke noe som tilsa at de arabiske statene ville angripe Israel, og den amerikanske administrasjonen mente at det ikke var overhengende fare for Israels sikkerhet.²⁹⁷ En annen viktig grunn til at den amerikanske administrasjonen ikke ville gi våpen til Israel, var at USA ville fortsette å unngå å bli «en stor våpenleverandør» til

---

²⁹⁵ Hahn, "Securing the Middle East", 40; Bill, *The Eagle and the Lion*, 118.

²⁹⁶ Hahn, "Securing the Middle East", 41; Rountree til Dulles, 19. april 1957. Boks 2554, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Memorandum fra Rountree, 8. mai 1957. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 234.

²⁹⁷ Hahn, *Caught in the Middle East*, 229-230; Memorandum fra Rountree, 23. august 1957. *FRUS 1955-1957*, vol. 17: 366.

området.²⁹⁸ Det kunne føre til direkte konflikt med Sovjetunionen og tettere bånd mellom Sovjetunionen og de arabiske statene.²⁹⁹

Det var altså tydelig for den israelske regjeringen at USA ikke ville gi Israel den beskyttelsen regjeringen ønsket, og Israel måtte derfor prøve å finne denne på andre måter. Heller ikke våpenavtalen med Frankrike ga nok beskyttelse, følte den israelske regjeringen. Den måtte derfor vende seg til stater som hadde mer sammenfallende interesser med Israel. Spesielt et tettere forhold til Iran ble sett på som fordelaktig.³⁰⁰

Muligheten for et utvidet samarbeid mellom Israel og Iran oppsto blant annet som et resultat av at sjahen fokuserte så mye på det iranske militæret at det gikk på bekostning av Irans økonomiske utvikling. Iran trengte derfor inntekter. Et godt marked for å få til dette var gjennom den iranske oljeindustrien, der Israel var en viktig kjøper.³⁰¹ Veien var åpen for etableringen av tettere kontakt mellom Iran og Israel.

Samarbeid mellom Israel og Iran – olje og etterretning

Som et resultat av Suezkrisen hadde Sovjetunionen stoppet oljetilførselen sin til Israel, og staten måtte få tak i olje et annet sted. Siden Israel og Iran allerede fra 1954 hadde et godt samarbeid når det gjaldt handel med olje, var det et naturlig valg for Israel å vende seg ytterligere til Iran og oljetilførselen fra landet der.³⁰² Israel var avhengig av iransk olje og mottok denne gjennom et sveitsisk konsern fordi Iran ikke ønsket at avtalen mellom Iran og Israel skulle være offentlig.³⁰³ Iran ønsket ikke å utfordre forholdet til de arabiske statene gjennom salget av olje til Israel, og den iranske regjeringen var tydelig på at det ikke eksisterte diplomatiske forbindelser mellom Iran og Israel.³⁰⁴ For Israel var det også fordelaktig at omfanget av oljehandelen mellom de to landene ikke var offentlig fordi den israelske regjeringen ikke ønsket at andre stater skulle vite hvor avhengig Israel var av én

---

²⁹⁸ "... a major supplier of arms..." Rountree til Dulles, 6. august 1957. Boks 2554, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

²⁹⁹ Rountree til Dulles, 6. august 1957. Boks 2554, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

³⁰⁰ Patten, *Israel and the Cold War*, 1-3; Shlaim, *The Iron Wall*, 205.

³⁰¹ Richards til Departement of State, 28. mars 1957. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 399.

³⁰² Patten, *Israel and the Cold War*, 38; Memorandum fra Central Intelligence Agency (CIA), 19. februar 1957. *FRUS 1955-1957*, vol. 17: 117.

³⁰³ Patten, *Israel and the Cold War*, 53; Memorandum of Conversation, 18. april 1957. Boks 2554, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

³⁰⁴ Uri Bialer, "Fuel Bridge across the Middle East – Israel, Iran, and the Eilat-Ashkelon Oil Pipeline". I *Israel Studies*, vol. 12, nr. 3 (høst 2007): 30; Patten, *Israel and the Cold War*, 41; Teheran til certain diplomatic missions, uke 17, 25. april 1957. Boks 3813, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

kilde for nesten all sin olje.³⁰⁵ Men Israel var et godt marked for salg av iransk olje, og den iranske regjeringen tjente gode inntekter på handelen. Den ville derfor ikke la seg presse av de arabiske statene til å slutte med å selge olje til Israel. Iran var avhengig av det markedet som Israel utgjorde.³⁰⁶ I tillegg ville Israel ha tettere relasjoner til Iran som et resultat av utviklingene i Midtøsten. Begge supermaktene var opptatt av å utvikle nærmere bånd til de arabiske statene, noe som gjorde at den israelske regjeringen følte seg utelatt. I tillegg hadde Suezkrisen gjort Israel enda mindre populær i regionen enn det landet alt var fra før. Israels behov for allierte resulterte i en styrking av forholdet mellom Israel og Iran fra sommeren 1957.³⁰⁷

Både Israel og Iran så fordeler ved et tettere samarbeid. Begge statene så på regimet til Nasser som en av sine største fiender, både på grunn av sin stilling i den arabiske verden og på grunn av Egypts forhold til Sovjetunionen. I tillegg kritiserte Nasser Irans vestvendte holdning fordi han mente at amerikansk tilstedeværelse i Midtøsten kun var en videreføring av gamle imperialistiske tendenser. Sjahan var bekymret for at slike uttalelser kunne utfordre hans maktposisjon i Midtøsten. Både Iran og Israel ønsket å motarbeide trusselen de mente Nasser utgjorde. For å prøve å få til det vendte de seg til hverandre.³⁰⁸

Suezkrisen hadde fått Iran til å se på Israel som en mulig verdifull alliert. Selv om Israel hadde blitt tvunget til å trekke seg tilbake fra alle okkuperte landområder i Egypt, hadde Israel vært militært overlegen og vist staten sin militære styrke. Selv om Iran hadde støttet USA og fordømt Israels handlinger overfor Egypt, hadde sjahan vært bekymret for at Nasser kunne bruke Suezkrisen til politisk vinning og at det ville åpne opp for mer sovjetisk innflytelse. Israels militære styrke hadde derimot vist at det kunne fungere som en mulig oppdemming mot Irans trusler, resonnerte Iran.³⁰⁹ I tillegg hadde Israel verdifull kompetanse om teknisk og økonomisk utvikling. Det iranske håpet var derfor at Israel både kunne bedre Irans sikkerhet og hjelpe med å utvikle og modernisere Iran.³¹⁰ For Israel var et bedre forhold til Iran fordelaktig fordi den israelske regjeringen følte seg omringet av fiendtlige stater. Samtidig hadde ikke staten fått den støtten de ønsket fra USA, og den hadde derfor behov for

---

³⁰⁵ Bialer, "Fuel Bridge across the Middle East", 30.

³⁰⁶ Teheran til certain diplomatic missions, uke 18, 5. mai 1957. Boks 3813, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

³⁰⁷ Bill, *The Eagle and the Lion*, 430-431; Parsi, *Treacherous Alliance*, 29; Shlaim, *The Iron Wall*, 205, 208.

³⁰⁸ Parsi, *Treacherous Alliance*, 22; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 17-19, 23.

³⁰⁹ Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 25-26; Segev, *The Iranian Triangle*, 30.

³¹⁰ Parsi, *Treacherous Alliance*, 23-24; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 17-19, 23.

å finne andre allierte. Felles trusler lå altså til grunn for at det utviklet seg tettere relasjoner mellom Israel og Iran.³¹¹

Tilnærmingene mellom Israel og Iran økte utover høsten 1957. Det var ikke bare gjennom sine felles oljeinteresser at de to statene fant sammen, men også innenfor etterretningen ble det opprettet samarbeid. I løpet av våren 1957 hadde Iran reorganisert etterretningstjenesten sin. Den såkalte sikkerhetstjenesten, Savak, hadde blitt opprettet med full assistanse fra USA. Den amerikanske etterretningstjenesten hadde hjulpet med opprettelsen og organiseringen av Savak.³¹² Savak fikk raskt et negativt omdømme både i Iran og utenfor landets grenser. Den iranske etterretningstjenesten ble mest kjent for sin brutale framferd. Lederen for tjenesten, general Taimour Bakhtiar, rapporterte direkte til sjahen, noe som gjorde at sjahen hadde direkte kontroll over hva Savak foretok seg.³¹³ Savaks opprettelse var et resultat av urolige tilstander som hadde preget Iran på 1950-tallet, og sjahen var bekymret for trusler både innenfor og utenfor landets grenser. Det sjahen fryktet mest var det iranske kommunistpartiet, Tudeh, og religiøse ekstremistgrupper som opererte i Iran. Savak skulle særlig holde disse gruppene under oppsikt. I tillegg skulle etterretningsorganisasjonen jobbe med den trusselen Iran opplevde fra Sovjetunionen. For sjahen ble Savak et hjelpemiddel til å konsolidere sin makt og å rydde potensielle motstandere av veien. For ytterligere å bedre etterretningstjenesten vendte Iran seg til Israel.³¹⁴

Israel hadde siden statens opprettelse utviklet en velfungerende etterretningstjeneste, Mossad. Den hadde skaffet seg mye kunnskap når det gjaldt å samle informasjon om de arabiske statene. Med bakgrunn i dette, og i de felles truslene som Iran og Israel opplevde, ønsket derfor sjahen å inngå et nærmere etterretningssamarbeid med Israel. Sjahen oppfordret general Bakhtiar til å ta kontakt med Israel. I september 1957 møtte Bakhtiar den israelske ambassadøren til Frankrike, Ya'akov Zur, i Paris, og kontakt mellom Mossad og Savak ble deretter opprettet. En viktig del av dette etterretningssamarbeidet ble Israels rapporter til Iran om egyptiske og sovjetiske aktiviteter i regionen.³¹⁵

Samarbeidet innenfor etterretning mellom Israel og Iran var et resultat av felles trusler som de opplevde i regionen. Men det var også flere grunner til at sjahen ønsket å opprette kontakt med den israelske etterretningstjenesten. CIA hadde spilt en viktig rolle i

---

³¹¹ Parsi, *Treacherous Alliance*, 29.

³¹² Bill, *The Eagle and the Lion*, 98.

³¹³ Bill, *The Eagle and the Lion*, 98; Segev, *The Iranian Triangle*, 31.

³¹⁴ Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 21-22.

³¹⁵ Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 27-29; Segev, *The Iranian Triangle*, 31-32, 42-43; Shlaim, *The Iron Wall*, 208; Parsi, *Treacherous Alliance*, 25-26.

omorganiseringen av Savak, men når det gjaldt etterretning mente ledere i Savak og sjahen at CIA sitt fokus var for mye preget av den kalde krigen. Mossad, med sitt regionale perspektiv, ville være en bedre samarbeidspartner når det gjaldt trusselen fra Nasser og Sovjetunionen, resonnererte Bakhtiar og sjahen. I tillegg var det flere i Savak som klaget på treningen de fikk fra CIA. Mossads tekniske ekspertise ville i tillegg være nyttig i Irans kamp mot interne og eksterne trusler. En annen viktig grunn til samarbeidet var at dersom det gryende forholdet mellom Israel og Iran skulle bli holdt noenlunde hemmelig, måtte landenes etterretningstjenester ta seg av kontakten mellom dem. Sjahen ønsket ikke å offentliggjøre samarbeidet med Israel, og derfor var det nødvendig å engasjere Savak og Mossad i håndteringen av forholdet. På samme måten som at oljen fra Iran ble solgt til Israel gjennom et sveitsisk konsern, var samarbeidet mellom statenes etterretningstjenester et eksempel på hvor viktig det var for sjahen å holde samarbeidet med Israel i det skjulte: Et tettere bånd til Israel tjente sjahens interesser, men ble det offentliggjort kunne det utfordre hans regionale maktposisjon og hans forhold til de arabiske statene. Det var derfor helt nødvendig for sjahen å opptre diskret når det gjaldt relasjonene til Israel.³¹⁶

Hos den israelske regjeringen ble tilnærmingene fra Iran tatt godt i mot. Den israelske regjeringen var ikke opptatt av at det ikke eksisterte diplomatiske forbindelser til Iran. Det viktigste for den var å sørge for at det gode ikke-offisielle forholdet mellom statene vedvarte. Forholdet var basert på felles anerkjennelse og fungerte derfor godt som et grunnlag for videre samarbeid for Israel. I tillegg uttrykte diplomater ved den israelske ambassaden i USA at det var «gode personlige forhold» mellom israelske diplomater og deres iranske kolleger.³¹⁷ Det amerikanske utenriksdepartementet var positive til denne utviklingen og uttrykte at de «ønsket å hjelpe til med å normalisere Israels forhold til alle vennlige stater.»³¹⁸ For Israel, som var opptatt av amerikansk støtte, var dette positivt og utviklingen av en tettere relasjon til Iran fortsatte.³¹⁹

Periferipolitikken konsolideres

Tilnærmingene til Iran utviklet seg til å bli en viktigere del av den israelske politikken. I september 1957 la den israelske regjeringen fram en plan som gikk ut på å utvikle tettere bånd

---

³¹⁶ Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 27-29; Parsi, *Treacherous Alliance*, 25-26.

³¹⁷ "... good personal relations..." Memorandum fra Rockwell, 13. september 1957. Boks 2554, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

³¹⁸ "... desired to be helpful in normalising Israel's relations with all friendly states." Memorandum fra Rockwell, 13. september 1957. Boks 2554, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

³¹⁹ Memorandum fra Rockwell, 13. september 1957. Boks 2554, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

til land med felles interesser og felles trusler med Israel i regionen. Det skulle redusere Israels følelse av isolasjon i regionen. Med Ben-Gurion i spissen ønsket den israelske regjeringen å utvikle forholdet til Iran ytterligere, i tillegg til forholdet til Tyrkia og Etiopia.³²⁰ Dette var ikke nye politiske tanker, men det var først mot slutten av 1957 at disse tankene begynte å finne sin form som offisiell politikk for Israel. Denne politikken ble kalt Periferialliansen, selv om det aldri ble en offisiell allianse mellom statene. Hovedtanken bak denne politikken var å endre inntrykket av at Midtøsten kun besto av arabiske stater. Ben-Gurion ønsket å svekke de arabiske statene, og for å få til dette skulle Israel opprette bånd til andre ikke-arabiske stater i regionen, som Iran, Tyrkia og Etiopia. Sammen med Israel skulle disse statene jobbe mot Nasser og Sovjetunionens økende innflytelse. Den såkalte alliansen skulle bygges på felles interesser hos statene og var en viktig grunn til at Israel søkte tettere bånd med Iran.³²¹ I tillegg ønsket Ben-Gurion amerikansk støtte til denne politikken. Han tenkte at de tre statene Israel skulle dyrke tettere bånd til gjennom Periferialliansen, ville bli vennligere innstilt til samarbeidet dersom det hadde amerikanske støtte. Dette viste hvor viktig USA var for Israel og den israelske politikken.³²² Periferipolitikken til Ben-Gurion kom til å utvikle seg ytterligere i 1958, og hendelser i regionen kom til å gjøre Ben-Gurion enda mer oppsatt på å søke amerikansk støtte til denne israelske politikken.

I tillegg til at periferipolitikken åpnet opp for et tettere forhold mellom Israel og Iran, kom ytterligere en utvidelse av samarbeidet i desember 1957. For å gjøre handelen med olje lettere, hadde Israel kommet med et forslag om å bygge en oljeledning. Denne skulle frakte olje fra Eilat til Haifa og binde sammen Akababukta og Middelhavet. Dette ville gjøre det enklere for Israel å få tilgang på iransk olje. Fordelen med denne oljeledningen var at oljen fra Iran til Israel ikke trengte å bli fraktet gjennom Suezkanalen, som Egypt hadde stengt for visse varer til Israel. Det ville være en fordel for både Israel og Iran å slippe å være avhengig av den. Derfor hadde Israel allerede i 1956 kommet med et forslag om å legge denne oljeledningen.³²³

Israel hadde ønsket amerikansk støtte, men USA var lite interessert.³²⁴ Assisterende utenriksminister William M. Rountree uttrykte i et møte med representanter fra American

---

³²⁰ Segev, *The Iranian Triangle*, 32; Editorial Note, Israel and the Countries of the Periphery. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 26; Parsi, *Treacherous Alliance*, 21-22; Shlaim, *The Iron Wall*, 205.

³²¹ Segev, *The Iranian Triangle*, 30-31; Editorial Note, Israel and the Countries of the Periphery. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 26; Parsi, *Treacherous Alliance*, 21-22; Shlaim, *The Iron Wall*, 205.

³²² Editorial Note, Israel and the Countries of the Periphery. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 26.

³²³ Parsi, *Treacherous Alliance*, 23; Segev, *The Iranian Triangle*, 41; Bialer, "Fuel Bridge across the Middle East", 32.

³²⁴ Bialer, "Fuel Bridge across the Middle East", 32-33.

Zionist Committee at når det gjaldt amerikansk hjelp til oljeledningen så var det «ingenting [som] kunne være bedre garantert å ødelegge hele USAs posisjon i Midtøsten.»³²⁵ Den amerikanske administrasjonen fryktet at dersom den skulle ha hjulpet Israel med å bygge oljeledningen, kunne dette ha ødelagt for USAs forhold til de arabiske statene. Derfor var det bare private amerikanske oljeselskap som fikk lov til å gi støtte fra USA.³²⁶ Iran valgte derimot å støtte prosjektet, og med iransk hjelp ble en oljeledning laget i løpet av hundre dager. Prosjektet ble ferdigstilt i desember 1957, og oljeledningen begynte umiddelbart å transportere olje mellom Iran og Israel.³²⁷

Forholdet mellom Israel og Iran ble bare tettere. Situasjonen var imidlertid annerledes mellom USA og Israel og USA og Iran mot slutten av 1957. De samme faktorene som hadde preget den amerikanske politikken overfor Israel under Eisenhower-administrasjonen var fremdeles til stede mellom dem. Israel ønsket mer hjelp fra USA enn det den amerikanske administrasjonen var villig til å gi.³²⁸ Det samme gjaldt for Iran, som heller ikke hadde fått den mengden hjelp fra USA som sjahen hadde forventet.³²⁹ For Iran sin del resulterte dette i at sjahen ble fristet til å åpne opp for forhandlinger med Sovjetunionen i håp om at det kunne skremme USA til å gi mer hjelp til Iran. Denne utviklingen førte til bekymring hos Eisenhower og Dulles, og de neste månedene kom det til å bli nødvendig for USA å vise tydelig at de støttet Iran, selv om de ikke ville øke hjelpen til landet.³³⁰ USA kom til å fortsette å jobbe mot sovjetisk innflytelse i regionen, samtidig som de måtte forsøke å blidgjøre både Israel og Iran for å sørge for at disse statene ikke utfordret stabiliteten i regionen, når det gjaldt Israel, og at de ble værende på Vestens side i den kalde krigen, når det gjaldt Iran.

USA fortsatte å jobbe for sin innflytelse i Midtøsten de neste årene. Samtidig hadde utgangen av 1957 vist starten på et samarbeid mellom Israel og Iran som bare kom til å bli tettere og tettere.³³¹ Ben-Gurion kom til å fortsette arbeidet med Periferalliansen i løpet av de

---

³²⁵ "... nothing could be better calculated to destroy the whole United States position in the Near East."

Memorandum of Conversation, 18. april 1957. Boks 2554, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

³²⁶ Memorandum of Conversation, 18. april 1957. Boks 2554, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

³²⁷ Parsi, *Treacherous Alliance*, 23; Segev, *The Iranian Triangle*, 41.

³²⁸ Tel Aviv til Department of State, 9. oktober 1957. Boks 3764, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Memorandum of Conversation, 12. oktober 1957. *FRUS 1955-1957*, vol. 17: 383.

³²⁹ Rountree til Murphy, 2. oktober 1957. Boks 3820, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Teheran til Department of State, 18. desember 1957. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 416.

³³⁰ Dulles til Teheran, 4. november 1957. Boks 2558, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Teheran til Department of State, 7. november 1957. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 410; Teheran til Department of State, 18. desember 1957. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 416.

³³¹ Segev, *The Iranian Triangle*, 30-31, 41.

neste årene. Hendelser allerede i løpet av de første månedene i 1958 kom til å intensivere dette arbeidet og gjøre Iran enda mer interessert i samarbeidet med Israel. Disse hendelsene kom også til å påvirke USAs politikk overfor Israel og Iran.

Kapittel 5: Samarbeid for å sikre egne interesser, 1958-1960

Samarbeidet mellom Israel og Iran ble stadig tettere fra 1957. Eisenhower-administrasjonen viste interesse for dette. Ulike hendelser i de arabiske landene i 1958 bidro ytterligere til at det israelsk-iranske forholdet ble tettere. Frykten for de arabiske statene og utbredelsen av mer radikale tendenser skapte bekymring i både Israel og Iran og førte til at de så flere fordeler ved å vende seg til hverandre.³³²

USA kom også til å bli påvirket av hendelsene i 1958. Eisenhower-doktrinen fra januar 1957 gjorde at amerikanerne ble stadig dypere engasjert i Midtøsten. I juli 1958 ble amerikanske tropper satt på bakken i Libanon for å sikre amerikanske interesser og prøve å stabilisere utviklingen.³³³ Statsminister David Ben-Gurion prøvde på sin side å få den amerikanske administrasjonen til å engasjere seg når det gjaldt Periferialliansen og å sikre amerikansk støtte til denne. Også Iran jobbet aktivt for å sikre seg amerikansk støtte de siste årene av Eisenhowers presidentperiode.³³⁴

Det var flere interesser den amerikanske administrasjonen jobbet for i perioden 1958-1960. Blant annet ville den amerikanske administrasjonen sørge for at det gode forholdet til Iran ble opprettholdt.³³⁵ I tillegg var den amerikanske politikken i perioden 1958-1960 preget av de samme forsøkene på å balansere hjelpen og støtten til de arabiske statene og Israel, noe som resulterte i at det amerikanske forholdet ikke bedret seg nevneverdig til noen av statene.³³⁶

Våren 1959 døde utenriksminister John Foster Dulles. Med Dulles ute av politikken ble noe av det amerikanske engasjementet overfor Midtøsten borte, og de siste årene av Eisenhowers presidentperiode var preget av noe mindre amerikansk engasjement og forsøk på å stabilisere regionen.³³⁷ Dette sto i kontrast til Israel og Iran som fikk et tettere forhold i disse årene. Hva var den amerikanske politikken overfor Israel og Iran disse årene? Hvordan og

---

³³² Patten, *Israel and the Cold War*, 39-40; Parsi, *Treacherous Alliance*, 22-23; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 35-38; Segev, *The Iranian Triangle*, 32-33.

³³³ Hahn, *Caught in the Middle East*, 235, 240-242, 247; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 223.

³³⁴ Segev, *The Iranian Triangle*, 35-36; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 35.

³³⁵ Bill, *The Eagle and the Lion*, 114-115, 119; Dulles til Teheran, 4. november 1957. Boks 2558, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Teheran til Department of State, 7. november 1957. *FRUS 1955-1957*, vol. 12: 410.

³³⁶ Hahn, *Caught in the Middle East*, 247, 256, 260-261, 276-277.

³³⁷ Hahn, *Caught in the Middle East*, 233-234.

hvorfor utviklet samarbeidet mellom Israel og Iran seg? Og hvordan stilte USA seg til denne utviklingen?

Amerikansk, israelsk og iransk politikk i starten av 1958

Det tette båndet mellom Iran og Israel ble videre utviklet allerede fra januar 1958. Da ble det opprettet et israelsk handelskontor i Teheran. Dette skulle legge grunnlaget for videre økonomiske relasjoner og handel mellom de to landene, og slik gjøre samarbeidet innenfor disse områdene lettere å gjennomføre. Samtidig styrket det de allerede eksisterende økonomiske båndene mellom de to og utvidet kontakten mellom dem.³³⁸

Likevel var det ikke nok for verken Israel eller Iran bare å utvikle tettere bånd til hverandre. Begge statene ønsket et tett forhold til USA, som gjennom å være en supermakt kunne gi statene verdifull beskyttelse som de ikke kunne få fra hverandre. Tilnærmingene mellom Israel og Iran satte derfor ikke en stopper for statenes ønsker om beskyttelse fra USA, og starten av 1958 var, som tidligere år, preget av både israelske og iranske ønsker om våpen og militærhjelp fra USA.³³⁹ Eisenhower og Dulles var fremdeles mer interessert i å etterkomme iranernes framfor israelernes ønsker. Amerikanerne vurderte stadig Iran som å ha en større strategisk verdi enn Israel.³⁴⁰

Sjahan var oppsatt på å bedre det iranske forsvaret og ønsket amerikansk hjelp for å få dette til. Sjahens ekstreme fokus på forsvaret og alle hans militære investeringer gikk på bekostning av den økonomiske utviklingen i Iran og hadde resultert i store økonomiske problemer.³⁴¹ Den iranske befolkningen var misfornøyd med sjahens prioriteringer og ønsket heller å fokusere på å bygge opp landet. Misnøyen mot sjahan økte, noe som førte til frykt hos sjahan for at det skulle føre til ustabilitet og uro i det iranske samfunnet.³⁴² Dulles vurderte derfor å øke den økonomiske hjelpen til Iran for å prøve å stabilisere situasjonen, samtidig som hjelpen var et forsøk på å bedre landets økonomi gjennom blant annet å gi støtte til utvikling av infrastrukturen i Iran. I tillegg var Dulles opptatt av at oljeproduksjonen i Iran måtte sikres, og for den amerikanske utenriksministeren var det også viktig at Iran ble

---

³³⁸ Segev, *The Iranian Triangle*, 33.

³³⁹ Memorandum of Conversation, 14. januar 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 5; Memorandum fra Greene, 4. februar 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 6; Dulles til Department of State, 25. januar 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 225.

³⁴⁰ Parsi, *Treacherous Alliance*, 20-21, 24; Bill, *The Eagle and the Lion*, 117; Hahn, *Caught in the Middle East*, 264-265.

³⁴¹ Dulles til Department of State, 25. januar 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 225; Dulles til Department of State, 26. januar 1958. Boks 3820, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

³⁴² Bill, *The Eagle and the Lion*, 115.

værende i den vestlige sfæren og Bagdadpakten.³⁴³ Den amerikanske politikken overfor Iran var sterkt preget av den kalde krigen.

Situasjonen var annerledes for Israel. Gjennom hele Eisenhowers presidentperiode hadde amerikanerne vært lunkne til å gi våpen og offisielle sikkerhetsgarantier til Israel. Men det forhindret ikke at den israelske regjeringen fortsatte å komme med nye forespørsler om amerikansk hjelp og støtte. Israel ønsket en offisiell uttalelse fra den amerikanske administrasjonen om at USA støttet Israel overfor Sovjetunionen og at USA ville hjelpe Israel dersom landet ble angrepet. I tillegg ønsket den israelske regjeringen å motta amerikanske våpen. Men den hadde begynt å innse at det var lite sannsynlig at det ville skje. Derfor ville den heller flytte fokuset over på økonomisk hjelp for å kunne kjøpe våpen fra andre vestlige land.³⁴⁴

Eisenhower og Dulles var særlig bekymret for den økte jødiske innvandringen til Israel fra Øst-Europa, samtidig som ingen løsning så ut til å være i sikte når det gjaldt det like uløste palestinske flyktningproblemet. Dette var potensielle kilder til økt konflikt mellom Israel og de arabiske statene, noe den amerikanske administrasjonen mente at Israel måtte ta hensyn til. Det var heller ikke i amerikanske interesser å gi hjelp til Israel som kunne brukes på måter som ville øke konflikten mellom Israel og de omkringliggende arabiske statene. Eisenhower og Dulles var derfor skeptiske til å øke støtten til Israel.³⁴⁵ For den amerikanske administrasjonen var det viktigste å sikre amerikansk innflytelse på bekostning av Sovjetunionen.

Eisenhower og Dulles var altså fremdeles lite interessert i å gi Israel den støtten landet ønsket fra USA, og den israelske regjeringen fortsatte derfor arbeidet med å utvikle tettere bånd til Iran. De to ikke-arabiske landene kom enda nærmere hverandre i løpet av februar 1958. Da besøkte det israelske regjeringsmedlemmet Pinhas Sapir, som var handels- og industriminister, Iran. Under besøket ble det diskutert muligheter for å utvide oljeledningen fra 1957 mellom Eilat til Haifa. I tillegg ble også muligheten for å øke handelen mellom de to landene diskutert.³⁴⁶

Samtidig som den israelske regjeringen ønsket å utvide handelen med Iran ytterligere, fungerte den eksisterende handelen også tilfredsstillende for begge parter. Israel mottok en

---

³⁴³ Dulles til Department of State, 25. januar 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 225; Memorandum fra Williams, 30. januar 1958. Boks 3820, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

³⁴⁴ Avner til Shiloah og Comay, 5. januar 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 185.

³⁴⁵ Memorandum of Conversation, 14. januar 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 5; Memorandum fra Rountree, 21. januar 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 3; Memorandum of Discussion at the NSC, 22. januar 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 4.

³⁴⁶ *DFPI 1958-1959*, companion volum 13, "Introduction", xlvi-xlvii.

stødig strøm av olje fra Iran, noe begge parter tjente godt på, og den israelske staten hadde et godt forhold til National Iranian Oil Company (NIOC) som Israel kjøpte oljen fra.³⁴⁷ Dette resulterte i at Sveits og Israel kom med et forslag om at den sveitsiske ambassaden i Israel også skulle representere iranske interesser i Israel. Slik kunne et tettere samarbeid utvikles gjennom den sveitsiske ambassaden. Iran ville få en tilstedeværelse i Israel uten at det eksisterte offisielle diplomatiske bånd mellom de to statene.³⁴⁸ Denne løsningen var også en mulighet for å holde det tette samarbeidet mellom de to statene noenlunde hemmelig for de arabiske statene, noe spesielt sjahen var opptatt av. Han hadde siden Israel for alvor begynte å kjøpe olje av Iran i 1954, ønsket å holde det gryende samarbeidet mellom de to statene unna offentligheten. Det kunne provosere de arabiske statene og ødelegge det iranske forholdet til dem. For sjahen var det å opprettholde et godt forhold til Israel og de arabiske landene på en gang en vanskelig balansegang.³⁴⁹

Opprettelsen av Den forente arabiske republikk

Både Israel og Iran var bekymret for at de arabiske statene skulle øke sin styrke med hjelp fra Sovjetunionen, mens den amerikanske administrasjonen var bekymret for at Sovjetunionens innflytelse i Midtøsten skulle utkonkurrere deres egen. Alle tre statene var misfornøyd med at både Egypt og Syria mottok våpen fra Sovjetunionen, og bekymringene til Iran og Israel fikk ytterligere vind i seilene da Egypt og Syria 1. februar 1958 kunngjorde at de hadde gått sammen i en union og opprettet Den forente arabiske republikk.³⁵⁰ Opprettelsen hadde skjedd raskt, og var blant annet et resultat av at Baath-partiet i Syria, som var et arabisk nasjonalistisk parti som mente at alle arabere utgjorde en enhet, hadde fryktet at deres egen maktposisjon i Syria skulle bli svekket ved valget i 1958. Syria var preget av uro, og det ledende Baath-partiet fryktet at urolighetene kunne bane veien for at kommunistiske grupper ville utfordre det styrende partiet. For å prøve å sikre sin egen posisjon i Syria, vendte derfor Baath-partiet seg til Nasser for å høre hvordan han så på mulighetene for opprettelsen av en felles union. Nasser hadde vært velvillig innstilt til forslaget på den betingelsen at han fikk

---

³⁴⁷ Doriel til Koslov, 12. februar 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 410.

³⁴⁸ Doriel til Asian and African Division, 13. mars 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 413.

³⁴⁹ Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 35-36.

³⁵⁰ Hahn, *Caught in the Middle East*, 266, 268.

være den dominerende parten i unionen mellom de to.³⁵¹ For Israel og Iran var økt makt til Nasser bekymringsfullt.³⁵²

Den amerikanske administrasjonen ble overrasket over opprettelsen av den nye unionen i Midtøsten, og deres første reaksjon var også bekymring. De fryktet at Nasser ville få økt makt og kontroll, at flere av de arabiske statene kunne komme til å bli presset til å bli medlem av unionen og at Den forente arabiske republikk ville utfordre Israel militært, noe som kunne destabilisere regionen ytterligere.³⁵³ Amerikanerne fryktet også at Sovjetunionen hadde hatt en finger med i spillet når det gjaldt opprettelsen av unionen og at den derfor kunne bety økt sovjetisk innflytelse i regionen. Amerikansk etterretning viste derimot at Sovjetunionen ikke hadde noe med den nye unionen å gjøre. Derfor bestemte Eisenhower og Dulles seg for ikke å uttrykke motstand mot unionen for ikke å utfordre mulighetene for å bedre forholdet sitt til de to arabiske statene.³⁵⁴

Den amerikanske administrasjonen trengte heller ikke å bekymre seg for om flere arabiske stater ville slutte seg til den nye unionen, da Jordan og Irak gikk sammen 14. februar 1958 og opprettet Den arabiske union. Dette skulle være et økonomisk og militært samarbeid, og var et svar på opprettelsen av Den forente arabiske republikk mellom Egypt og Syria. Den jordanske kongen, kong Hussein, fryktet Nassers dominans i den arabiske verden, og han hadde derfor inngått unionen med Irak. Slik var opprettelsen av Den arabiske union et resultat av opprettelsen av Den forente arabiske republikk, noe som førte til at Eisenhower og Dulles ikke trengte å være bekymret for at unionen mellom Egypt og Syria skulle trekke til seg flere arabiske stater med det første.³⁵⁵

Siden Sovjetunionen ikke hadde noe med opprettelsen av Den forente arabiske republikk å gjøre, bestemte Eisenhower og Dulles seg for å prøve å fokusere på hvilke fordeler som kunne komme ut av unionen mellom Egypt og Syria. Den amerikanske administrasjonen håpet at Den forente arabiske republikk kunne stoppe spredningen av kommunisme i Syria. Samtidig hadde den også et lite håp om at unionen kunne roe Nassers politiske ambisjoner. I tillegg var Eisenhower og Dulles klar over at amerikansk motstand mot Den forente arabiske republikk ikke ville bli tatt godt i mot hos de arabiske statene. Skulle den amerikanske administrasjonen opprettholde et godt forhold til de arabiske statene i

---

³⁵¹ Hahn, *Caught in the Middle East*, 268-269; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 259.

³⁵² Shlaim, *The Iron Wall*, 204.

³⁵³ Hahn, *Caught in the Middle East*, 269; Memorandum of Discussion at NSC, 6. februar 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 10.

³⁵⁴ Memorandum of Discussion at NSC, 6. februar 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 10; Hahn, *Caught in the Middle East*, 268.

³⁵⁵ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 303; Hahn, *Caught in the Middle East*, 269.

Midtøsten, kunne den ikke utfordre unionen mellom Egypt og Syria. Dette resulterte i at den amerikanske administrasjonen valgte å anerkjenne Den forente arabiske republikk 25. februar 1958, med den begrunnelse at USA ikke ville gå i mot en union som var godtatt av befolkningen i de statene som var involvert.³⁵⁶

En annen viktig grunn til at USA anerkjente Den forente arabiske republikk var Eisenhowers ønske om å prøve å bedre det amerikanske forholdet til Nasser, og slik prøve å minske Sovjetunionens innflytelse i regionen. Nasser hadde uttrykt bekymring for Sovjetunionens økende innflytelse i Midtøsten, noe den amerikanske administrasjonen ønsket å utnytte. Amerikanerne vurderte derfor muligheten for å gi økonomisk hjelp for at det skulle bedre forholdet mellom dem og gjøre Nasser mer velvillig innstilt til Vesten og USA.³⁵⁷

Ikke overraskende stilte Israel seg kritisk både til Den forente arabiske republikk mellom Egypt og Syria og til tilnærmingene mellom USA og Nasser. Den israelske regjeringen mente at dette var utfordringer for Israels sikkerhet, noe Israels ambassadør Abba Eban uttrykte i et møte med blant annet Dulles. Han pekte videre på bekymringen for at den nye unionen gjorde at Egypt og Syria sto sterkere, og de var begge motstandere av Israel. Denne situasjonen ble heller ikke bedre av at Eisenhower og Dulles prøvde å skape tettere bånd til Nasser, som lenge hadde vært en av Israels største fiender. Det var derfor nødvendig å fortsette å utvikle båndene til blant annet Iran, resonnererte israelerne.³⁵⁸

Periferialliansen blir videre utviklet

Som et isolert land i Midtøsten, uten allierte og uten sikkerhetsavtaler, måtte Israel prøve å bedre landets posisjon. Det kunne gjøres gjennom Periferialliansen. Mot slutten av 1957 hadde dette blitt en tydeligere del av Israels politikk, og målet var at det skulle bryte opp situasjonen der Israel var omringet av fiendtligere arabiske stater.³⁵⁹

På et møte i Det israelske arbeiderpartiet Mapai 4. mars 1958 redegjorde Ben-Gurion om sine visjoner om Periferipolitikken. Israel hadde et stort behov for allierte, og ved å knytte seg til andre ikke-arabiske stater både nord og sør i regionen kunne Israels isolasjon og den arabiske dominansen brytes opp. Samtidig skulle også dette samarbeidet vise at Midtøsten

---

³⁵⁶ Hahn, *Caught in the Middle East*, 269; Special National Intelligence Estimate, 20. februar 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 11.

³⁵⁷ Hahn, *Caught in the Middle East*, 266, 269.

³⁵⁸ Memorandum of Conversation, 27. februar 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 10; Hahn, *Caught in the Middle East*, 239, 270; Shlaim, *The Iron Wall*, 204-205.

³⁵⁹ Parsi, *Treacherous Alliance*, 22-23; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 33; Patten, *Israel and the Cold War*, 1-2.

ikke kun besto av arabiske stater, men at regionen var preget av et større mangfold, med flere ulike religiøse og kulturelle grupper. Målet til Ben-Gurion var å prøve å splitte opp samholdet mellom de arabiske statene gjennom israelske allianser med andre ikke-arabiske stater. Grunnen til at Ben-Gurion valgte denne framgangsmåten, var fordi han ville prøve å svekke de arabiske statene gjennom et tettere israelsk forhold til ikke-arabiske stater i regionen. I tillegg skulle periferi-politikken vise sterk motstand mot Nasser og Sovjetunionens forsøk på alliansebygging i Midtøsten. Periferi-alliansen ville slik være svært fordelaktig for amerikansk politikk i Midtøsten, og den kunne således sees som et virkemiddel for nok en gang å nærme seg USA.³⁶⁰

Ben-Gurion var talsmannen for Periferi-alliansen, og han videreutviklet og gjorde den til en viktig del av Israels politikk. Ideen hadde imidlertid kommet fra Reuven Shiloah, en spesialist i det israelske utenriksdepartementet.³⁶¹ Allerede i 1931, lenge før opprettelsen av Israel, hadde han jobbet med å etablere kontakt med statsløse kurdere i Midtøsten. Håpet var at dette skulle være med på gradvis å lette de arabiske statene sin holdning overfor Israel. Ben-Gurion videreførte denne tanken. Samtidig skulle også en allianse med Midtøstens ikke-arabiske stater gjøre Israel sterkere.³⁶²

Det viktigste landet for Israel når det gjaldt Periferi-alliansen var Iran. Landet grenset mot Sovjetunionen. I tillegg til den strategiske beliggenheten var Iran et stort land, med betydelige oljeressurser og et mulig marked for israelske tjenester innenfor jordbruk og industri.³⁶³ Da Ben-Gurion tok kontakt med sjahen i begynnelsen av 1958, var sjahen positiv til israelske tilnærminger. Sjahen ønsket også et tettere forhold til Israel. Blant annet kunne han benytte seg av den utbredte israelske lobbyvirksomheten i Washington til iransk fordel. Det lå imidlertid også til grunn en bekymring for Nassers økende makt i regionen og frykt for Sovjetunionen som gjorde at sjahen så fordelene ved å godta Periferi-alliansen. Sjahen følte at Iran ble mer og mer isolert i Midtøsten, både på grunn av Sovjetunionen og på grunn av radikale holdninger som spredte seg i flere arabiske stater. Sjahen var bekymret for at Nassers holdninger skulle utfordre sjahens eget maktgrunnlag i Iran og utfordre den vaklende stabiliteten i landet. I tillegg syntes han ikke at USA hadde klart å bedre Irans sikkerhet når

---

³⁶⁰ Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 33-34; Patten, *Israel and the Cold War*, 1-2; Parsi, *Treacherous Alliance*, 22-23.

³⁶¹ Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 34; Shlaim, *The Iron Wall*, 205.

³⁶² Patten, *Israel and the Cold War*, 2-3; Shlaim, *The Iron Wall*, 206.

³⁶³ Shlaim, *The Iron Wall*, 207-208.

det gjaldt trusselen fra Sovjetunionen, samtidig som det skapte bekymring at Eisenhower og Dulles prøvde å etablere et tettere bånd til Nasser, som sjahen så på som en fiende.³⁶⁴

Denne holdningen hos sjahen fikk ytterligere næring etter opprettelsen av unionen mellom Egypt og Syria i februar. Både for Israel og Iran skapte unionen bekymring, og det gjorde sjahen enda mer oppsatt på å opprette et tettere samarbeid med Israel. De to statene fryktet den nye maktbalansen i regionen, og de var bekymret for at Nassers innflytelse skulle spre seg sammen med arabisk radikalisme som et resultat av opprettelsen av Den forente arabiske republikk. Både Iran og Israel så derfor fordeler ved å samarbeide med hverandre for å motarbeide trusselen fra Nasser, blant annet gjennom utveksling av informasjon. Opprettelsen av Den forente arabiske republikk var altså med på å styrke Periferialliansen.³⁶⁵

Ben-Gurion fortsatte arbeidet med Periferialliansen utover våren og forsommeren 1958. Israel ønsket at alliansen skulle bestå av Israel, Iran, Tyrkia og Etiopia, og fungere som en motvekt mot Nassers økende innflytelse i Midtøsten. I tillegg ville statenes beliggenhet, med Tyrkia og Iran nord i regionen og Etiopia i sør, spre Israels innflytelse til større deler av Midtøsten. Den israelske regjeringen ville derfor jobbe for å gjøre en offisiell allianse mellom dem mulig. Eban hadde uttrykt en viss skepsis mot mulighetene til å få til å opprette en offisiell allianse mellom disse statene. Ben-Gurion svarte derimot med at «Eban undervurderer betydningen av forholdet mellom Iran og Israel. De er på det høyeste nivå – med sjahen.»³⁶⁶ Han mente derfor at utviklingen av periferipolitikken hadde gode muligheter. «Disse båndene er av den største betydning og har stort potensial,» fortsatte Ben-Gurion, og det var derfor nødvendig at Israel jobbet for å styrke disse båndene.³⁶⁷ Et resultat av dette arbeidet var at de første planene for mulighetene for samarbeid mellom det israelske og det iranske forsvaret ble lagt i løpet av sommeren 1958.³⁶⁸

Den israelske regjeringen gjorde det de kunne for at Periferialliansen skulle fungere. For å gjøre den mer attraktiv for de andre statene, prøvde Israel i løpet av sommeren 1958 å sikre amerikansk støtte til planen. Ben-Gurion mente at «godviljen til USA» ville hjelpe med

---

³⁶⁴ Parsi, *Treacherous Alliance*, 21-24; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 35.

³⁶⁵ Segev, *The Iranian Triangle*, 32-33; Shlaim, *The Iron Wall*, 207.

³⁶⁶ Eban til Ben-Gurion, 13. mai 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 415; "... Eban underestimates the value of relations between Iran and Israel. They are at the highest level – with the Shah." Ben-Gurion til Eban, 20. mai 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 416.

³⁶⁷ "... these ties are of the utmost importance and of great potential..." Ben-Gurion til Eban, 20. mai 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 416.

³⁶⁸ Segev, *The Iranian Triangle*, 2-3.

å utvikle Periferialliansen.³⁶⁹ I tillegg tenkte den israelske regjeringen at USA ville stille seg positiv til den israelske politikken, siden den amerikanske administrasjonen som alltid var bekymret for sovjetisk innflytelse i regionen. For Ben-Gurion ville periferi-politikken få større slagkraft dersom Israel klarte å sikre amerikansk støtte. Eban begynte derfor i juni arbeidet med å prøve å sikre amerikansk støtte til Periferialliansen. Han ville at «USA skulle oppmuntre denne prosessen» med å få Iran, Tyrkia og Etiopia til å etablere tettere bånd til Israel.³⁷⁰ Samtidig benyttet han også anledningen til å ønske amerikansk støtte til å utvide oljeledningen mellom Eilat og Haifa. Det skulle derimot vise seg at å oppnå amerikansk støtte til Periferialliansen ikke var like lett som den israelske regjeringen hadde tenkt.³⁷¹ Det var andre ting som fikk større prioritet i den amerikanske Midtøsten-politikken.

Uro og økt amerikansk innblanding i Midtøsten sommeren 1958

Flere av de arabiske statene hadde lenge vært preget av uro, og spesielt i Irak, Libanon og Jordan hadde det vært spenninger og konflikter det siste året. 1958 ble et toppunkt: 14. juli 1958 ble et blodig kupp gjennomført i Irak og kongefamilien og statsministeren ble drept. Den arabiske union mellom Irak og Jordan ble oppløst, og i Vesten var det bekymring for at urolighetene skulle spre seg videre til Jordan og Libanon.³⁷² Konfliktene var preget av ulike gruppers kamp om makt og besto ofte av nasjonalistiske og radikale grupper som så til Nasser på den ene siden, og grupper som var mer positive til Vesten på den andre siden.³⁷³ For Eisenhower og den amerikanske administrasjonen resulterte kuppet i Irak i en avgjørelse om å sende amerikanske tropper til Libanon 15. juli, da de fryktet at kuppet ville påvirke det allerede konfliktfylte Libanon i en retning som ville utfordre Vestens interesser. Samtidig godtok også USA at Storbritannia sendte tropper til Jordan for å bevare regimet der, som også var positivt innstilt til Vesten.³⁷⁴

Eisenhower fryktet også at dersom enten Libanon eller Jordan skulle kollapse, kunne det resultere i sammenstøt mellom Israel og Den forente arabiske republikk. Samtidig kunne den ustabile situasjonen åpne opp for økt sovjetisk innflytelse, og Eisenhower valgte derfor å

---

³⁶⁹ "... good will on the part of the United States..." Ben-Gurion til Eban, 20. mai 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 416; Eban til United States Division og Shiloah, 3. juni 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 202; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 34-35.

³⁷⁰ "... the United States should encourage this process." Eban til United States Division og Shiloah, 3. juni 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 202; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 34-35.

³⁷¹ Eban til United States Division og Shiloah, 3. juni 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 202; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 34-35.

³⁷² Hahn, *Caught in the Middle East*, 235.

³⁷³ Hahn, *Caught in the Middle East*, 236, 240-241; Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 222.

³⁷⁴ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 303-304; Hahn, *Caught in the Middle East*, 240.

intervenere militært for å fortsette oppdemmingen av Sovjetunionen.³⁷⁵ For Eisenhower var valget om å sende amerikanske tropper et forsøk på å bevare mest mulig vestlig innflytelse og å sikre amerikanske interesser. Kuppet i Irak var slutten på vestlig innflytelse i landet, som hadde vært en viktig stat når det gjaldt amerikanske forsvarsplaner for Midtøsten, blant annet gjennom Bagdadpakten, og både USA og Storbritannia var opptatt av at det irakiske kuppet ikke skulle spre seg til flere stater i regionen. Med bakgrunn i dette valgte den amerikanske administrasjonen og den britiske regjeringen å sende soldater til henholdsvis Libanon og Jordan.³⁷⁶ Det resulterte i at situasjonen i Libanon roet seg midlertidig, samtidig som britiske styrker i Jordan var med på å sikre at kong Hussein ble sittende på tronen i Jordan. For den amerikanske administrasjonen var dette positive utfall, og den var fornøyd med at kuppet i Irak ikke spredde seg til flere av statene i Midtøsten.³⁷⁷

Det kom likevel til å ta noen måneder før situasjonen roet seg, og både Israel og Iran ble også påvirket av kuppet og uroen i regionen. Ikke minst for Iran ble kuppet viktig, da landet fikk økt støtte både fra Israel og fra USA. Den israelske regjeringen var raskt ute med å vise sin støtte til sjahen og Iran etter at kongefamilien i Irak ble brutalt fjernet fra makten, og Israel var tydelig på at landet ville fortsette å støtte Iran både mot Sovjetunionen og mot radikale arabiske elementer påvirket av Nasser. Med kuppet i Irak hadde trusselen fra Nasser blitt brakt helt fram til Irans grenser, noe som gjorde at Iran følte seg mer isolert i regionen, alliert med Vesten som staten var. Denne følelsen av isolasjon delte Iran med Israel, og det skapte en følelse av fellesskap mellom de to. I tillegg hadde kuppet i Irak ytterligere økt frykten for Nasser hos de to.³⁷⁸

Kuppet i Irak økte også den innenrikspolitiske misnøyen i Iran mot sjahen. Han var derfor redd for at et lignende kupp også skulle komme i Iran. Allerede 15. juli 1958 kom derfor Iran med krav til den amerikanske administrasjonen om at «våpen gjelder liv eller død nå» for Iran.³⁷⁹ Sjahen mente at som et resultat av kuppet, hadde trusselen fra både Sovjetunionen og Nasser økt, og han trengte derfor å bedre sin mulighet til å forsvare seg.³⁸⁰ Den amerikanske administrasjonen var også bekymret for situasjonen og stabiliteten til landene i Midtøsten som et resultat av kuppet i Irak, og Eisenhower og Dulles konkluderte

---

³⁷⁵ Hahn, *Caught in the Middle East*, 240, 242.

³⁷⁶ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 222-223; Editorial Note. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 20.

³⁷⁷ Waage, *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*, 223; Hahn, *Caught in the Middle East*, 242, 246.

³⁷⁸ Patten, *Israel and the Cold War*, 39-40.

³⁷⁹ "Arms are life or death to Iran now." Department of State til Teheran, 19. juli 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 243, fotnote 1.

³⁸⁰ Department of State til Teheran, 19. juli 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 243, fotnote 1.

derfor med at det kunne være nyttig å gi støtte til Iran slik at landet kunne forbedre forsvaret sitt. Eisenhower mente at økt militær og økonomisk hjelp til Iran måtte «tildeles første prioritet» og at staten måtte få «all assistanse den kunne ta imot.»³⁸¹ Dette skulle sikre stabiliteten i Iran og hindre at lignende hendelser fant sted her.³⁸²

Også den israelske regjeringen var oppsatt på at Eisenhower måtte gjøre det han kunne for å roe situasjonen i Irak og å hindre at uroen skulle spre seg til andre stater i Midtøsten.³⁸³ Eisenhower ønsket derimot ikke å blande USA inn i andre militære operasjoner i regionen utover den i Libanon, og ville derfor ikke gå inn i Irak med amerikanske styrker. Eisenhower var bekymret for sovjetiske reaksjoner dersom USA skulle intervensere militært flere steder.³⁸⁴ Den israelske regjeringen, som ønsket å hindre spredningen av de radikale arabiske gruppene, og som så på kuppet i Irak som et stort tap for Vesten og en viktig seier for Nasser, var fornøyd med at Eisenhower valgte å sende amerikanske tropper til Libanon. Israel mente at det var nødvendig at Vesten tok initiativ for å «redde Midtøsten.»³⁸⁵ Derfor så den israelske regjeringen positivt på amerikansk militære i Libanon i håp om at det skulle stabilisere situasjonen i Israels, og også i Vestens, favør.³⁸⁶ Israel tillot også, om enn motvillig, britiske og amerikanske overflygninger til Jordan gjennom israelsk luftrom, for at britene skulle sikre situasjonen der. For at Ben-Gurion skulle godta disse overflygningene, ønsket han derimot beskyttelse fra USA mot Sovjetunionen. Eisenhower uttrykte da at Eisenhower-doktrinen også gjaldt for Israel og at den israelske statens beskyttelse og overlevelse var sikret gjennom denne.³⁸⁷

Israel ønsker amerikansk støtte til Periferialliansen

Israel ønsket et tettere samarbeid med USA i Midtøsten, men siden USA hadde visst så liten interesse for dette, var det viktig for Israel å fortsette arbeidet med Periferialliansen. Den israelske regjeringen uttrykte at den ville at USA skulle gi offentlige garantier til Iran, Tyrkia

---

³⁸¹ "... assign first priority..." "...all the assistance they can absorb." Memorandum fra telefonsamtale mellom Eisenhower og Dulles, 16. juli 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 21; Memorandum fra konferanse med Eisenhower, 16. juli 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 22; Department of State til Teheran, 19. juli 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 243.

³⁸² Memorandum fra telefonsamtale mellom Eisenhower and Dulles, 16. juli 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 21; Memorandum fra konferanse med Eisenhower, 16. juli 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 22; Department of State til Teheran, 19. juli 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 243.

³⁸³ Shioloah til den israelske ambassaden i Roma, 15. juli 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 419.

³⁸⁴ Hahn, *Caught in the Middle East*, 243.

³⁸⁵ "To save the Middle East." Tel Aviv til Department of State, 17. juli 1958. Boks 3764, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

³⁸⁶ Tel Aviv til Department of State, 17. juli 1958. Boks 3764, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

³⁸⁷ Hahn, *Caught in the Middle East*, 243-245.

og Etiopia, for å styrke og bygge opp disse landene. Det ville være fordelaktig for Israels periferipolitikk.³⁸⁸ Iran hadde allerede tidligere på året vist interesse for samarbeid gjennom den uoffisielle alliansen, men kuppet i Irak overbeviste også Tyrkia om at et samarbeid med Israel var fordelaktig, og den tyrkiske regjeringen ønsket derfor å se på mulighetene for å bedre forholdet og samarbeidet til Israel. Slik var kuppet i Irak viktig for at Periferialliansen fant sin endelige form, med fokus på de fire statene: Israel, Iran, Tyrkia og Etiopia.³⁸⁹

Israel trappet også opp forsøkene på å sikre amerikansk støtte til politikken. På et møte 21. juli 1958 med blant annet Dulles, la Eban nok en gang vekt på at det ville være nyttig for Israel, og for situasjonen i Midtøsten, at den amerikanske administrasjonen oppfordret til økt samarbeid mellom Israel og stater som Tyrkia og Iran. Dulles fortalte at den amerikanske administrasjonen gjorde det den kunne for å bedre stabiliteten i Midtøsten, og den prøvde å ta hensyn til stater som følte seg truet etter kuppet i Irak. Han fortalte videre at når det gjaldt Iran hadde USA «allerede tatt steg for å styrke situasjonen der og vist støtte til sjahen og hans regjering.»³⁹⁰ Samtidig fortalte Dulles at han for ikke lenge siden hadde snakket med sjahen om nettopp Israel og at sjahen i dette møtet hadde uttrykt sympati med Israel.³⁹¹ Det kunne altså se positivt ut for Israel når det gjaldt samarbeidet med Iran, og håpet til den israelske regjeringen var at USA kunne få de andre tre statene til å se på Periferialliansen som fordelaktig for regionen og deres egen sikkerhet.³⁹²

Den israelske regjeringen var imidlertid ekstra bekymret for sin egen sikkerhet etter kuppet i Irak. Ben-Gurion uttrykte at det som hadde skjedd i Irak var det «mest alvorlige som hadde skjedd siden andre verdenskrig.»³⁹³ I tillegg uttrykte den israelske regjeringen bekymring for hvordan Israel sakte men sikkert ble omringet av stater som var tilhengere av Nasser, og Israel gjorde derfor det de kunne for å øke mengden venner og å bedre forholdet til disse.³⁹⁴

---

³⁸⁸ Tel Aviv til Department of State, 20. juli 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 28; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 33-35; Segev, *The Iranian Triangle*, 35.

³⁸⁹ Segev, *The Iranian Triangle*, 34-35.

³⁹⁰ "... already taken steps to bolster up the situation and given heart to the Shah and his Government." Memorandum of Conversation, 21. juli 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 29.

³⁹¹ Memorandum of Conversation, 21. juli 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 29.

³⁹² Tel Aviv til Department of State, 21. juli 1958. Boks 2554, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

³⁹³ "The most serious thing that has happened since World War II." Tel Aviv til Department of State, 22. juli 1958. Boks 3766, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

³⁹⁴ Tel Aviv til Department of State, 22. juli 1958. Boks 3766, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

24. juli 1958 sendte Ben-Gurion et personlig brev til Eisenhower for å fortelle om Israels frykt for situasjonen, og for å prøve å sikre amerikansk støtte til Periferialliansen.³⁹⁵ I brevet til Eisenhower ga Ben-Gurion en mørk analyse av tilstanden i Midtøsten etter kuppet i Irak, og beskrev den arabiske nasjonalismen, som hadde stor støtte i regionen, som et middel for Sovjetunionen til å spre sin innflytelse. Videre fortalte han om hvordan det ville få store konsekvenser for Vesten dersom Nasser ville utvide sitt styre i Midtøsten med hjelp fra Sovjetunionen. For å motvirke dette og for å demme opp for Nasser, hadde derfor Israel jobbet med å styrke sine relasjoner til statene i periferien i Midtøsten. «Målet vårt er å opprette en gruppe med stater, ikke nødvendigvis en offisiell og offentlig allianse som ... skal være i stand til å stå sterkt i mot sovjetisk ekspansjonisme med Nasser som sin mellommann,» skrev Ben-Gurion i brevet.³⁹⁶ For å gi denne politikken enda større slagkraft ville Ben-Gurion at Eisenhower skulle gi amerikansk politisk, økonomisk og moralsk støtte til disse planene, samtidig som han måtte fortelle Iran, Tyrkia og Etiopia at Israels forsøk på å bedre forholdet sitt til disse statene hadde amerikansk støtte. Ben-Gurion mente at amerikansk støtte til Periferialliansen kunne stabilisere situasjonen i Midtøsten og redde land som opplevde trusler fra Nasser og Sovjetunionen.³⁹⁷

Eisenhower og Dulles viste interesse for Ben-Gurions analyse og planer for Midtøsten, men det er ulike oppfatninger av hvor engasjert den amerikanske administrasjonen egentlig ble over Ben-Gurions forslag. Den israelske journalisten Samuel Segev og forskeren Trita Parsi hevder i henholdsvis *The Iranian Triangle* og *Treacherous Alliance* at Eisenhower sa seg enig i Ben-Gurions analyser av situasjonen i Midtøsten og at USA ville støtte den israelske periferi-politikken.³⁹⁸ I følge professor Sohrab Sobhani i boken *The Pragmatic Entente* og professor Avi Shlaim i boken *The Iron Wall* var derimot Eisenhower mer lunken til Ben-Gurions analyser og han var mer skeptisk til å gi amerikansk støtte til den israelske politikken.³⁹⁹ Den amerikanske administrasjonen viste imidlertid en viss interesse for Ben-Gurions politiske tanker, samtidig som den ønsket velkommen forsøk på å holde Sovjetunionen ute av regionen. Eisenhower skrev til Ben-Gurion at Israel kunne «være sikker

---

³⁹⁵ Memorandum of Discussion at NSC, 24. juli 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 31; Shlaim, *The Iron Wall*, 215.

³⁹⁶ "Our purpose is the creation of a group of states, not necessarily an official and public pact which ... will be capable of standing firm against the Soviet expansionism with Nasser as its middleman..." Siteret i: Patten, *Israel and the Cold War*, 1; Shlaim, *The Iron Wall*, 215-216; Segev, *The Iranian Triangle*, 35-36; Parsi, *Treacherous Alliance*, 22-23; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 35.

³⁹⁷ Shlaim, *The Iron Wall*, 215-216; Segev, *The Iranian Triangle*, 35-36; Parsi, *Treacherous Alliance*, 22-23; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 35, Patten, *Israel and the Cold War*, 1-3.

³⁹⁸ Segev, *The Iranian Triangle*, 36; Parsi, *Treacherous Alliance*, 23.

³⁹⁹ Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 35; Shlaim, *The Iron Wall*, 216-218.

på USAs interesse for integriteten og selvstendigheten til Israel,» som viste amerikansk støtte til Israel.⁴⁰⁰ Det er likevel uklart hvor mye amerikanerne hadde tenkt å støtte Periferialliansen selv. Derfor ga ikke Eisenhower og Dulles noen formell støtte eller anerkjennelse til periferipolitikken, som trolig var det Ben-Gurion ønsket seg.⁴⁰¹ Dulles godtok likevel israelske ønsker om at USA skulle snakke med statene Israel ønsket å samarbeide med, og han ville derfor «oppfordre statsministerne i Iran og Tyrkia til å samarbeide med Israel.»⁴⁰² USA støttet Israel, men ville ikke gi en offisiell amerikansk sikkerhetsgaranti til staten. I svaret til Ben-Gurion understreket president Eisenhower at Israel var beskyttet av USA gjennom Eisenhower-doktrinen og at staten ville bli sikret gjennom denne.⁴⁰³

Heller ikke Dulles ga den israelske regjeringen noen forsikringer i sitt svar til Ben-Gurion 1. august 1958. Han var positiv til at Israel var opptatt av å styrke sikkerheten til statene i Midtøsten, som den amerikanske administrasjonen også jobbet for. Også USA hadde fokusert på å styrke Iran og Tyrkia. Men han ville ikke love amerikansk støtte til Israel mot Sovjetunionen.⁴⁰⁴ Det eneste Dulles ville gjøre når det gjaldt Periferialliansen var å fortelle lederne i Iran, Tyrkia og Etiopia at USA var positive til at de styrket båndene sine til Israel.⁴⁰⁵ Ben-Gurion fikk altså ikke den støtten han hadde ønsket fra den amerikanske administrasjonen. Den israelske regjeringen måtte fortsette arbeidet med å utvikle samarbeidet til statene i periferien på egenhånd.

USA, Israel og Iran prøver å tilpasse seg etter kuppet i Irak

Israel fortsatte imidlertid sitt arbeid med å etablere tettere bånd til de andre statene i den såkalte alliansen. Forholdet mellom Israel og Tyrkia bedret seg, og de ble enige om å samarbeide for å hindre at Nassers innflytelse spredte seg ytterligere i Midtøsten. De to statene, i tillegg til Iran, fryktet nå sterkere Nassers, og Sovjetunionens, innflytelse i regionen.⁴⁰⁶ Som et resultat av dette, besluttet derfor Israel, Iran og Tyrkia i løpet av høsten 1958 å opprette et etterretningssamarbeid. Dette utvidet det allerede eksisterende samarbeidet

---

⁴⁰⁰ ”... be confident of United States interest in the integrity and independence of Israel...” Memorandum of Conversation, 27. juli 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 31, fotnote 2; Shlaim, *The Iron Wall*, 216.

⁴⁰¹ Memorandum of Conversation, 27. juli 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 31, fotnote 2; Shlaim, *The Iron Wall*, 216.

⁴⁰² “... urge the prime ministers of Iran and Turkey to cooperate with Israel.” Eban til Ministry of Foreign Affairs, 24. juli 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 27; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 35.

⁴⁰³ Memorandum of Conversation, 27. juli 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 31; Eisenhower til Ben-Gurion, 25. juli 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 31; Shlaim, *The Iron Wall*, 216.

⁴⁰⁴ Brev fra Dulles til Ben-Gurion, 1. august 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 32; Shlaim, *The Iron Wall*, 216.

⁴⁰⁵ Dulles til Ben-Gurion, 1. august 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 37.

⁴⁰⁶ Segev, *The Iranian Triangle*, 36-37.

mellom Mossad og Savak.⁴⁰⁷ Samarbeidet mellom de tre etterretningstjenestene ble kalt Trident, og de hadde møter med jevne mellomrom. Målet med Trident var å utveksle etterretningsinformasjon, spesielt om hendelser som gjaldt regionen og de arabiske statene, men også informasjon om Sovjetunionen ble delt.⁴⁰⁸

Kuppet i Irak hadde påvirket både Irans og Israels følelse av sikkerhet, men også for USA hadde kuppet fått konsekvenser. Vestlig innflytelse i Midtøsten hadde i løpet av de siste årene blitt betydelig mindre, som et resultat av framveksten av arabisk nasjonalisme som ønsket å kvitte seg med alt som kunne minne om vestlig og imperialistisk innflytelse. Kuppet i Irak var et tydelig eksempel på hva denne utviklingen kunne resultere i, og den amerikanske administrasjonen var bekymret for at Sovjetunionen skulle utnytte denne utviklingen til å bre sin innflytelse.⁴⁰⁹

Sjahan fikk også merke at regjeringer som hadde støtte fra Vesten mistet mer støtte i befolkningen. Etter kuppet var Iran preget av spenninger, og motstandsgruppene hadde blitt modigere. På gaten var det snakk om muligheten for om sjahan kom til å bli fjernet slik den irakiske monarken hadde blitt, og det var samtidig økt kritikk av sjahens styre. Flere i befolkningen hadde lenge vært misfornøyd med sjahan, men kuppet i Irak hadde gjort dette mulig å snakke høyere om. Hos sjahan skapte dette bekymring, og han fryktet for at noen ville komme til å styrte ham.⁴¹⁰ Den amerikanske administrasjonen var bekymret for at et lignende kupp som i Irak skulle komme i Iran. For å hindre dette mente USA at sjahan måtte gjennomføre økonomiske reformer i Iran for å bedre folks levestandard. De siste årene hadde utbyggingen av det iranske militæret gått på bekostning av økonomisk utvikling i landet, noe som hadde gjort befolkningen misfornøyd. Sjahan mente derimot at utbyggingen av det iranske militæret var nødvendig for å sikre egen makt, og for å kunne beskytte Iran mot trusler som Sovjetunionen. Med dette utgangspunktet var derfor den amerikanske administrasjonen skeptisk til at sjahan plutselig skulle klare å nedprioritere det iranske forsvaret til fordel for økonomisk utvikling, selv om amerikanerne mente at det var veien sjahan måtte gå for å bedre situasjonen i Iran.⁴¹¹

---

⁴⁰⁷ Parsi, *Treacherous Alliance*, 25-26; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 33; Shlaim, *The Iron Wall*, 209; Sasson til Minister of Foreign Affairs, 8. januar 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 409.

⁴⁰⁸ Shlaim, *The Iron Wall*, 209; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 29; Parsi, *Treacherous Alliance*, 26, 29.

⁴⁰⁹ Special National Intelligence Estimate, 12. august 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 40; Paper Prepared by the NSC Planning Board, 19. august 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 42.

⁴¹⁰ Teheran til Department of State, 14. august 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 247; Special National Intelligence Estimate, 26. august 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 249.

⁴¹¹ Special National Intelligence Estimate, 26. august 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 249; Memorandum til Gray, 5. september 1958. Boks 3811, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

USA hadde altså lite tiltro til at sjahen skulle klare å reformere Iran, men Eisenhower så fremdeles på Iran som strategisk viktig for amerikanske interesser. USA måtte derfor fortsette å støtte landet. Den amerikanske administrasjonen måtte oppfordre sjahen til å prøve å gjennomføre reformer, samtidig som den måtte hindre at Iran fikk samme skjebne som Irak, da det ville få store konsekvenser for amerikansk innflytelse. Eisenhower var derfor villig til å øke den økonomiske hjelpen til Iran i håp om at det skulle styrke sjahens posisjon. Økt hjelp til Iran og sjahen viste hvor opptatt Eisenhower var av å sikre vestlig innflytelse i Iran. Det kunne se ut til at det var viktigere for amerikanerne å sikre egne interesser og innflytelse i Iran enn å presse sjahen til å gjennomføre reformer for å utvikle landet og bedre folks livskår.⁴¹²

Israel hadde – etter en mengde forespørsler etter amerikanske våpen – fått motta hundre 106mm rekylfrie kanoner som kunne brukes mot pansrede kjøretøy.⁴¹³ Men den israelske regjeringen ønsket flere våpen fra USA enn det de hadde fått, og Eban kalte mengden «utilstrekkelig»⁴¹⁴ For å prøve å sikre seg mer støtte fra USA, spilte den israelske regjeringen på frykten for et scenario der Israel skulle bli omringet av arabiske stater som ønsket å angripe fra alle sider. Det var derimot lite som tydet på en slik utvikling i regionen, mente Dulles. Den amerikanske administrasjonen uttrykte sympati for Israel, men ville «fortsatt ikke bli en stor våpenleverandør til Israel»⁴¹⁵ For Dulles var det viktigere å fokusere på økonomisk hjelp til Israel og bygge opp landets sikkerhet på den måten, i stedet for gjennom våpen. Dulles var fremdeles bekymret for at amerikanske våpen til Israel kunne ødelegge for amerikansk innflytelse hos de arabiske statene.⁴¹⁶ Den amerikanske administrasjonen ønsket derfor ikke publisitet rundt de våpnene de hadde levert til Israel, og den var bekymret for at dersom dette ble offentliggjort kunne det «skade den amerikanske politikken i de arabiske statene».⁴¹⁷ For den amerikanske administrasjonen var det viktig å prøve å bevare så mye innflytelse i regionen som mulig for å kunne sikre egne interesser, slik

---

⁴¹² Teheran til Department of State, 8. september 1958. Boks 2558, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Memorandum fra Rountree, 9. september 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 251.

⁴¹³ Levey, *Israel and the Western Powers*, 96-97; Memorandum of Conversation, 10. september 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 38.

⁴¹⁴ "... insufficient..." Memorandum of Conversation, 10. september 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 38; United States Division til den israelske ambassaden i Washington, 10. september 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 214; Eban til Ministry of Foreign Affairs, 10. september 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 215; Hahn, *Caught in the Middle East*, 264.

⁴¹⁵ "... still did not wish to become an important supplier of arms to Israel..." Memorandum of Conversation, 2. oktober 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 39.

⁴¹⁶ Memorandum of Conversation, 2. oktober 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 39.

⁴¹⁷ "... harm America's policy in the Arab countries." Kairo til Dulles, 4. oktober 1958. Boks 2554, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

som å sikre tilgangen på olje fra de arabiske statene i regionen.⁴¹⁸ For å få til dette, måtte derfor den amerikanske administrasjonen prøve å bedre forholdet sitt til de arabiske statene.⁴¹⁹

Ingen offentlig støtte fra USA til Israel, men en etterlengtet avtale for Iran

Siden Israel ikke fikk økt støtte fra USA, var det en fordel at forholdet til Iran hadde blitt tettere mot slutten av 1958, og Iran hadde økt forsendelsene av olje til Israel.⁴²⁰ Sjahan var også fornøyd med utviklingen, men han mente at det ikke hastet å opprette offisielle forbindelser mellom de to landene. Han ønsket ikke å gjøre noe som kunne provosere de arabiske statene. Sjahan følte allerede at Iran var isolert i regionen.⁴²¹ Han satte derfor pris på samarbeidet med Israel, men det viktigste for ham var like fullt forholdet til USA. Han ønsket en sikkerhetsgaranti fra amerikanerne.⁴²²

For USA var Iran strategisk viktig. Amerikanerne så derfor også fordeler ved en forsvarsavtale med Iran. Ved årsskiftet 1958/59 ble det innledet forhandlinger. Sjahan var som vanlig bekymret for situasjonen i regionen og mente at Iran trengte økt støtte for å kunne stå opp mot fiendtlige tendenser fra nabolandene og Nasser.⁴²³ Dette var en bekymring som han delte med Ben-Gurion. Den israelske statsministeren foreslo derfor at dette måtte imøtegås gjennom Periferialliansen og at USA måtte hjelpe til med å støtte arbeidet med å styrke relasjonene mellom Israel, Iran, Tyrkia og Etiopia. Men den amerikanske administrasjonen ville stadig ikke love hjelp til Israels periferi-politikk mot Nasser. Slik Washington så det, kunne det virke som om Nasser også var skeptisk til kommunismen og at statene snarere sto overfor en felles trussel. Den amerikanske administrasjonen var derfor heller interessert i å utvide samarbeidet med Nasser, siden han var innflytelsesrik i Midtøsten.⁴²⁴ Det var altså viktigere for Eisenhower-administrasjonen å demme opp for Sovjetunionen enn å gi direkte støtte til Israels periferi-ambisjoner. Derfor fikk ikke Israel offisiell støtte til sin Periferiallianse disse årene.

---

⁴¹⁸ Editorial Note. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 46; Memorandum fra Rountree, 10. oktober 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 47; Memorandum of Discussion at the NSC, 16. oktober 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 49.

⁴¹⁹ NSC rapport, 4. november 1958. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 51; Malik Mufti, "The United States and Nasserist Pan-Arabism", i David W. Lesch og Mark L. Haas (red.): *The Middle East and the United States: History, Politics, and Ideologies*. Colorado: Westview Press, 2014: 135.

⁴²⁰ Segev, *The Iranian Triangle*, 41.

⁴²¹ Sasson til West European Division, 28. november 1958. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 437.

⁴²² Teheran til Dulles, 24. november 1958. Boks 3819, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

⁴²³ Department of State til Teheran, 16. januar 1959. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 260.

⁴²⁴ Rountree til Dulles, 17. januar 1959. Boks 2554, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Mufti, "The United States and Nasserist Pan-Arabism", 137; Hahn, *Caught in the Middle East*, 266.

Sjahan var også oppsatt på å sikre seg amerikansk støtte. For å få til dette prøvde han å ri to hester på en gang. Samtidig som Iran og USA forhandlet om en forsvarsavtale, startet også sjahan forhandlinger med Sovjetunionen i starten av 1959. Sjahan mente at hjelpen han hadde fått fra USA var utilstrekkelig, og Sovjetunionen hadde derfor foreslått å gi hjelp til Iran mot at Iran gikk tilbake til sin gamle nøytralitetspolitikk. Dette ble ikke tatt godt imot hos Eisenhower. Den amerikanske administrasjonen kunne forstå at sjahan var bekymret, men den var likevel misfornøyd med at sjahan hadde åpnet opp for samtaler med Sovjetunionen for å prøve å bedre sin posisjon. Høyst sannsynlig brukte sjahan samtalene med Sovjetunionen til å presse USA til å gi den hjelpen sjahan ønsket.⁴²⁵ Sjahan hevdet imidlertid at samtalene med Sovjetunionen var for å bedre Irans sikkerhet, og han forsikret USA om at Iran var og ble vendt mot Vesten. Samtalene mellom Sovjetunionen og Iran ble brutt etter kort tid uten at noe kom ut av dem.⁴²⁶

Washington var veldig fornøyd med at forhandlingene mellom Iran og Sovjetunionen var brutt. Det viste med all tydelighet at Iran fremdeles ønsket å være i den vestlige sfæren. 5. mars 1959 ble en bilateral forsvarsavtale mellom USA og Iran signert. Avtalen skulle garantere amerikansk militærhjelp til Iran dersom landet ble angrepet, noe som ga sjahan en trygghet for et eventuelt angrep fra Sovjetunionen.⁴²⁷ Avtalen viste også med all tydelighet hvor viktig Iran var for amerikanske interesser i Midtøsten.

I løpet av våren 1959 fortsatte i tillegg Eisenhower og den nye amerikanske utenriksministeren Christian Herter bestrebelsene med å bedre det amerikanske forholdet til Nasser.⁴²⁸ Nasser hadde uttrykt bekymring for Sovjetunionens økende innflytelse i Irak. Til grunn for dette lå rivaliseringen mellom Nasser og Irak, og hovedmålet for Nasser var derfor ikke å stoppe Sovjetunionens innflytelse, men heller å prøve å sverte Irak så mye som mulig. Eisenhower grep likevel sjansen til å prøve å få til et samarbeid med den egyptiske lederen i

---

⁴²⁵ Department of State til Teheran, 16. januar 1959. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 260; Department of State til Teheran, 30. januar 1959. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 263; Teheran til Dulles, 29. januar 1959. Boks 3821, CDF 1955-1959, RG 59, NA. Teheran til Department of State, 30. januar 1959. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 264.

⁴²⁶ Special National Intelligence Estimate, 3. februar 1959. *FRUS 1958-1960*, volum 12, dokument 265; Editorial Note. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 267.

⁴²⁷ Bill, *The Eagle and the Lion*, 119; Memorandum fra Herter, 23. februar 1959. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 268.

⁴²⁸ Dulles trakk seg fra sin jobb som utenriksminister i april 1959 på grunn av sykdom, og én måned senere døde han av kreft. Hahn, *Caught in the Middle East*, 233.

håp om å svekke sovjetisk innflytelse, og han åpnet opp for amerikansk hjelp og støtte til Egypt.⁴²⁹ Dette ble ikke tatt godt i mot i Israel.

Samarbeidet mellom Israel og Iran fortsetter

Den israelske regjeringen protesterte mot tilnærmingene mellom USA og Nasser og mente at den amerikanske administrasjonen burde se hvilken fare Nasser utgjorde for regionen. Israelerne gjorde det de kunne for å ødelegge for den amerikanske tilnærmingen overfor Nasser gjennom kampanjer i amerikansk media der de prøvde å sverte Nasser og få ham til å framstå som styrt av kommunisme. Den massive israelske kritikken la sterkt press på tilnærmingene mellom USA og Egypt.⁴³⁰ I tillegg fortsatte Israel og Iran å utvikle samarbeidet for å være bedre rustet til å demme opp for Nasser.⁴³¹ Det var en fordel for begge statene at den andre parten forble sterk, og våren 1959 inngikk Israel og Iran en avtale om forsvars- og etterretningssamarbeid.⁴³² Her utleverte de informasjon til hverandre om hva som foregikk og ble planlagt i de arabiske landene.⁴³³

Sjahan var også veldig opptatt av at et tettere forhold til Israel kunne hjelpe ham til å oppnå bedre kontakter i Washington. Israel var villig til å tale Irans sak i Washington.⁴³⁴ Et sterkt Iran var en fordel for Israel, og den israelske regjeringen ville derfor gjøre det den kunne for å sikre Iran best mulig.⁴³⁵

13.-21. mai 1959 besøkte en parlamentsgruppe fra Iran Israel. Iranerne ønsket å se på mulighetene for å utvikle enda et tettere bånd mellom de to statene. Iran var imponert over utviklingen i Israel og var særlig interessert i mulighetene for å utvide samarbeidet til områder som teknisk assistanse og jordbruksutvikling. Den israelske regjeringen så på sin side mulighetene for at dette samarbeidet kunne utvides til også å gjelde andre sfærer og var positive til å gi Iran tilgang på israelsk teknologi. Resultatet ble derfor at Israel skulle hjelpe Iran med å forsøke å utvikle det iranske jordbruket etter en israelsk modell. I tillegg trente

---

⁴²⁹ Hahn, *Caught in the Middle East*, 270; Mufti, "The United States and Nasserist Pan-Arabism", 137-139; Memorandum of Conversation, 22. mars 1959. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 62; Editorial Note. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 63.

⁴³⁰ Hahn, *Caught in the Middle East*, 270.

⁴³¹ Parsi, *Treacherous Alliance*, 24, 28.

⁴³² Shlaim, *The Iron Wall*, 208.

⁴³³ Parsi, *Treacherous Alliance*, 28.

⁴³⁴ Shlaim, *The Iron Wall*, 208; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 35; Segev, *The Iranian Triangle*, 37-38.

⁴³⁵ Patten, *Israel and the Cold War*, 39; Podeh, "The Perils of Ambiguity", 103.

Israel opp iranske jordbruksekspertter som skulle hjelpe til i arbeidet.⁴³⁶ Ut fra politiske motiver var dette også en måte for de to statene å knytte seg enda tettere til hverandre, ved at sjahen kunne ansette israelere på iranske prosjekt og slik opprettholde kontakten med den israelske staten uten at det fantes offisielle relasjoner.⁴³⁷

Sjahen var fremdeles opptatt av at samarbeidet mellom de to statene skulle holdes i det skjulte. Det iranske besøket i Israel ble møtt med sterk kritikk i flere arabiske stater, men den iranske regjeringen nektet for at dette var et offisielt besøk. Den hevdet det var lite sannsynlig at det ville bli opprettet diplomatiske forbindelser mellom de to landene med det første. På grunn av de arabiske statene ønsket sjahen å ha mest mulig hemmelighold rundt de stadig tettere relasjonene til Israel.⁴³⁸

Den israelske regjeringen var derimot ikke like opptatt av å holde samarbeidet med Iran hemmelig, og Ben-Gurion vendte seg til USA med ønsker om at Iran måtte styrkes ytterligere. For Israel var et sterkt Iran fordelaktig for å bedre kunne stå imot de felles truslene de to landene møtte. Samtidig ville Israel at Iran skulle styrkes slik at den iranske oljetilførselen ikke ble utfordret. Ben-Gurion mente derfor at amerikansk støtte måtte bli gitt til Iran for å utvikle landet og bedre folks levestandard, samtidig som statens sikkerhet mot Sovjetunionen måtte sikres.⁴³⁹ Han mente USA ga for lite militærhjelp til Iran. Det hadde sjahen og general Teymor Bakhtiar, lederen for den iranske etterretningstjenesten Savak, ønsket at Ben-Gurion skulle ta opp med USA. Den amerikanske administrasjonen var derimot tydelig på at Iran mottok «all den assistansen det for tiden er i stand til å motta,» både militært og økonomisk fra USA.⁴⁴⁰ Den bilaterale avtalen mellom de to viste hvor viktig Iran var for USA og at USA ville komme til Iran unnsetning ved behov. Det var derfor ikke nødvendig å utdype ytterligere at Iran hadde USAs fulle støtte, mente det amerikanske utenriksdepartementet. Eisenhower-administrasjonen var tydelig på at Iran fikk mye hjelp og at staten fikk støtte mot den sovjetiske trusselen. Det ville USAs utenriksdepartement at den israelske regjeringen skulle være klar over. Men utover dette ville ikke amerikanerne ha flere

---

⁴³⁶ Patten, *Israel and the Cold War*, 40; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 54-55; Parsi, *Treacherous Alliance*, 23-24.

⁴³⁷ Parsi, *Treacherous Alliance*, 24.

⁴³⁸ Teheran til Department of State, 9. juli 1959. Boks 2704, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

⁴³⁹ Tel Aviv til Department of State, 9. august 1959. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 273.

⁴⁴⁰ "... virtually all such assistance it is presently able absorb." Department of State til Tel Aviv, 14. august 1959. Boks 3821, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Tel Aviv til Department of State, 9. august 1959. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 273.

samtaler med Ben-Gurion om Iran, da administrasjonen mente at israelerne ikke hadde noe med forholdet mellom USA og Iran å gjøre.⁴⁴¹

Betydningen av USA for Israel og Iran

Israel fortsatte likevel å oppdatere den amerikanske administrasjonen om utviklingen i det iransk-israelske forholdet i løpet av høsten 1959. Den israelske regjeringen informerte USA om at Israel hadde begynt å hjelpe Iran med å utvikle landets jordbruk etter en israelsk modell. Men den israelske regjeringen var hele tiden klar på at den ikke ville gjøre noe i Iran som gikk på bekostning av amerikanske interesser og planer i landet.⁴⁴² For Israel var altså forholdet til USA viktigst.⁴⁴³

Israel hadde en spesiell plass i den amerikanske politikken, men dette måtte bli balansert mot det amerikanske forholdet til de arabiske statene.⁴⁴⁴ Mot slutten av 1959 hadde vestlig innflytelse i Midtøsten økt, ettersom USA hadde bedret sitt forhold til Nasser.⁴⁴⁵ For å prøve å bevare denne innflytelsen ønsket derfor ikke Eisenhower å etterkomme israelske ønsker om våpen eller å bli med i et våpenkappløp i Midtøsten.⁴⁴⁶ Det eneste Israel fikk fra USA i løpet av Eisenhowers siste år som president var de hundre riflene i 1958 og elektronisk utstyr, i hovedsak radarer, verdt ti millioner dollar i mai 1960. I følge den amerikanske administrasjonen var dette kun defensivt utstyr som ikke kunne utfordre situasjonen i regionen, noe som begrunnet hvorfor Eisenhower gikk imot politikken administrasjonen hans hadde hatt siden 1953 og lot Israel få kjøpe dette.⁴⁴⁷

1960 var Eisenhowers siste år som amerikansk president. Året var preget av et godt forhold mellom USA og Iran. Dette forholdet hadde blitt ytterligere forsterket ved at sjahen og Eisenhower hadde besøkt henholdsvis USA og Iran i løpet av de siste årene av Eisenhowers presidentperiode. Selv om Eisenhower kun hadde et kort besøk i Iran, viste det at Iran var viktig for amerikanske interesser. På plass i Iran uttrykte Eisenhower på nytt amerikansk støtte til den iranske staten mot kommunistisk aggresjon, samtidig som han vektla

---

⁴⁴¹ Tel Aviv til Department of State, 9. august 1959. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 273; Department of State til Tel Aviv, 14. august 1959. Boks 3821, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

⁴⁴² Tel Aviv til Department of State, 20. oktober 1959. Boks 2704, CDF 1955-1959, RG 59, NA.

⁴⁴³ Barrett, *The Greater Middle East and the Cold War*, 143.

⁴⁴⁴ Hahn, *Caught in the Middle East*, 265.

⁴⁴⁵ National Intelligence Estimate, 25. august 1959. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 71.

⁴⁴⁶ Jones til Herter, 28. september 1959. Boks 3766, CDF 1955-1959, RG 59, NA; Memorandum of Conversation, 29. september 1959. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 91; Harman til Ministry of Foreign Affairs, 20. november 1959. *DFPI 1958-1959*, companion vol. 13: 243.

⁴⁴⁷ Memorandum of Conversation, 10. mars 1960. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 131; Levey, *Israel and the Western Powers*, 97.

hvor viktig det var for sjahen å fokusere på økonomisk utvikling i Iran. Eisenhower mente videre at sjahens store fokus på forsvaret ikke ville være nok til å sikre landets stabilitet, og økonomien måtte derfor bedres til fordel for befolkningen. For Eisenhower var det likevel å sikre amerikanske interesser som var hovedgrunnen til at han oppfordret sjahen til å gjennomføre reformer. Sjahens minkende støtte i befolkningen gikk også utover USA, og Eisenhower håpet at reformer skulle bedre befolkningens syn på sjahen, og slik også på USA.⁴⁴⁸

Iran var preget av ustabilitet, og sjahen hadde de siste årene ikke klart å gjøre noe med dette. Ustabiliteten var en trussel mot sjahens makt, ettersom flere grupper i befolkningen var misfornøyde med sjahens styre. Den amerikanske administrasjonen så også dette som en trussel mot deres interesser. Så lenge sjahen satt ved makten i Iran, ville landet mest sannsynlig forbli vestvendt, konkluderte Eisenhower. Derfor ville USA fortsette å støtte sjahen for å sikre amerikanske interesser.⁴⁴⁹ Den amerikanske hjelpen ble imidlertid kritisert av flere i den iranske befolkningen fordi de mente at USA støttet et undertrykkende regime.⁴⁵⁰ Ettersom den amerikanske administrasjonen økte sin støtte til sjahen, vokste det fram en økende kritikk av USA i Iran i løpet av våren 1960. Slik var de første spirene sådd for et negativt bilde av USA hos befolkningen i Iran.⁴⁵¹

Tilnærmingene mellom Iran og Israel blir offentliggjort

Sjahen var ikke bare bekymret for den ustabile situasjonen som truet styret hans innenfra, han var også bekymret for truslene utenfra. Derfor var det viktig for ham å holde på det gode og nære forholdet til Israel. Den semi-offisielle representanten til Israel i Iran, Zvi Doriel uttrykte i et møte med den amerikanske ambassaden i Teheran at «en av grunnene til det voksende samarbeidet mellom Israel og Iran var at begge landene delte en full forstående av den sovjetiske trusselen og en frykt for sovjetisk ekspansjon inn i Midtøsten.»⁴⁵² Både for sjahen og for Israel var felles trusler en viktig grunn til tettere samarbeid.⁴⁵³

---

⁴⁴⁸ Talking paper for Herter's Appearance before Senate Foreign Relations Committee, 21. januar 1960. Boks 2088, CDF 1960-1963, RG 59, NA; Bill, *The Eagle and the Lion*, 119-120.

⁴⁴⁹ National Intelligence Estimate, 16. februar 1960. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 285.

⁴⁵⁰ Teheran til Herter, 16. april 1960. Boks 1301, CDF 1960-1963, RG 59, NA; Teheran til Department of State, 18. mai 1960. Boks 1301, CDF 1960-1963, RG 59, NA.

⁴⁵¹ Bill, *The Eagle and the Lion*, 129-130.

⁴⁵² "One of the reasons for the growing affinity between Israel and Iran was that both countries shared a full realization of the Soviet menace and a fear of Soviet expansion into the Middle East." Teheran til Herter, 23. juni 1960. Boks 1386, CDF 1960-1963, RG 59, NA.

⁴⁵³ Teheran til Herter, 23. juni 1960. Boks 1386, CDF 1960-1963, RG 59, NA.

Forholdet mellom de to statene ble ytterligere forsterket 23. juli 1960, da sjahen på en pressekonferanse fortalte at forholdet mellom Iran og Israel var tett, og at Irans *de facto* anerkjennelse av Israel i 1951 aldri hadde blitt trukket tilbake under daværende statsminister Mohammed Mossadegh. Det gjorde anerkjennelsen fortsatt gjeldende, mente han.⁴⁵⁴ Sjahen var likevel tydelig på at Iran ikke hadde planer om å opprette diplomatiske forbindelser til Israel eller å anerkjenne Israel *de jure*, som den israelske regjeringen ønsket at Iran skulle gjøre. Men den iranske stat hadde ikke noe fiendskap med Israel, uttrykte sjahen videre, og siden Israel var en av Irans beste kunder når det gjaldt kjøp og salg av olje, var det ønskelig å ha et godt forhold til Israel. For Israel var heller ikke offisielle diplomatiske forbindelser mellom de to landene avgjørende, så lenge det gode forholdet mellom dem ble opprettholdt.⁴⁵⁵ Det var den store handelen med olje mellom de to statene som var grunnen til at sjahen fortalte om forholdet til Israel på pressekonferansen.⁴⁵⁶

Sjahens uttalelse resulterte i voldsom motstand fra Nasser, som kuttet sine diplomatiske bånd til Iran. Han fulgte opp med en kraftig propaganda mot Irans forhold til Israel.⁴⁵⁷ Samtidig var det flere i Egypt som skyldte på USA og anklaget den amerikanske administrasjonen for å stå bak Irans offentliggjøring av at staten fremdeles anerkjente Israel.⁴⁵⁸ Den amerikanske administrasjonen uttrykte derimot at «nyheten om Irans anerkjennelse av Israel kom like overraskende på USA som det måtte ha gjort for Den forente arabiske republikk» og at USA «var på ingen måte involvert i at Iran tok denne avgjørelsen.»⁴⁵⁹ Den amerikanske administrasjonen var også spent på hvilke reaksjoner dette iranske trekket ville få hos de arabiske statene, og om det ville påvirke Irans forhold til flere av de arabiske statene enn bare Egypt.⁴⁶⁰ Men det visste seg snart at selv om flere av de arabiske statene var misfornøyde med sjahens uttalelser, så var Nasser den eneste av de arabiske lederne som valgte å bryte med Iran.⁴⁶¹ Uttalelsene til sjahen fikk derfor ikke så store

---

⁴⁵⁴ Patten, *Israel and the Cold War*, 41; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 40; Segev, *The Iranian Triangle*, 44; Parsi, *Treacherous Alliance*, 27.

⁴⁵⁵ Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 41; Tel Aviv til Herter, 23. juli 1960. Boks 1386, CDF 1960-1963, RG 59, NA; Amman til Herter, 25. juli 1960. Boks 1386, CDF 1960-1963, RG 59, NA.

⁴⁵⁶ Memorandum of Conversation, 28. juli 1960. Boks 2056, CDF 1960-1963, RG 59, NA.

⁴⁵⁷ Patten, *Israel and the Cold War*, 41; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 40; Segev, *The Iranian Triangle*, 44; Parsi, *Treacherous Alliance*, 27.

⁴⁵⁸ Kairo til Herter, 27. juli 1960. Boks 2056, CDF 1960-1963, RG 59, NA.

⁴⁵⁹ "News of Iran's recognition of Israel was as much of a surprise to the American government as it must have been to the UAR." "... was in no way involved in Iran's making this desition." Memorandum of Conversation, 25. juli 1960. Boks 2056, CDF 1960-1963, RG 59, NA.

⁴⁶⁰ Memorandum of Conversation, 25. juli 1960. Boks 2056, CDF 1960-1963, RG 59, NA; Department of State til Tel Aviv, 2. august 1960. Boks 1301, CDF 1960-1963, RG 59, NA.

⁴⁶¹ Segev, *The Iranian Triangle*, 44; Patten, *Israel and the Cold War*, 41.

konsekvenser i regionen som den amerikanske administrasjonen hadde fryktet, og det kunne se ut til at grunnen var lagt for en videreutvikling av forholdet mellom Israel og Iran.⁴⁶²

Eisenhowers presidentperiode går mot slutten

Siste halvdel av 1960 var preget av flere av de samme faktorene som hadde preget politikken gjennom hele Eisenhowers presidentperiode: Både Iran og Israel ønsket militærhjelp og våpen fra USA, men Washington ville ikke etterkomme disse kravene. USA ville ikke gi økt militærhjelp til Iran fordi den amerikanske administrasjonen mente at Iran måtte fokusere mer på å bedre landets økonomiske situasjon på bekostning av sjahens ønsker om å øke landets militære styrker. For å prøve å sikre Irans stabilitet, var det helt nødvendig med en omprioritering av den iranske økonomien, mente Eisenhower og hans rådgivere.⁴⁶³

Men håpet om å prøve å stabilisere Iran og å bedre situasjonen i landet virket til å være lettere sagt enn gjort. Utover høsten 1960 ble det stadig tydeligere at sjahen hadde spilt en aktiv rolle i det siste valget som hadde vært i Iran. Han hadde rigget valget slik at hans støttespillere hadde vunnet. Dette hadde skjedd selv om sjahen hadde sagt at han ville holde seg utenfor.⁴⁶⁴ Sjahen satt fortsatt med all makten i Iran. Den nye regjeringen vare bare – som den forrige – et instrument for sjahens ønsker.⁴⁶⁵ Dette førte til misnøye og demonstrasjoner blant befolkningen i Iran.⁴⁶⁶ Selv om USA hadde bedret sitt forhold til sjahen i løpet av Eisenhowers år som president, og sørget for at Iran hadde holdt seg i den vestlige sfæren, var befolkningen misfornøyd med den manglende utviklingen av landet. Det ble derfor opp til Eisenhowers etterfølger og hans administrasjon å prøve å forbedre misnøyen i Iran.⁴⁶⁷

Eisenhowers administrasjon hadde gitt mye militærhjelp til Iran, men situasjonen når det gjaldt Israel hadde vært en helt annen. Den amerikanske administrasjonen hadde ment at amerikanske våpen ikke var det som best ville sikre Israel i regionen. Dette preget også politikken til Eisenhower de siste månedene av 1960, og han ønsket derfor ikke å levere raketter til Israel, slik som staten ønsket. Den amerikanske begrunnelsen var at for det første hadde Israel allerede en flystyrke som var overlegen flystyrken til de arabiske statene. For det andre ville ikke den amerikanske administrasjonen introdusere raketter til Midtøsten, da dette

---

⁴⁶² Patten, *Israel and the Cold War*, 41-42.

⁴⁶³ Memorandum fra Herter, 19. september 1960. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 300.

⁴⁶⁴ Teheran til Department of State, 4. august 1960. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 296; Memorandum fra Marcy, 25. august 1960. *FRUS 1958-1960*, vol. 12: 298.

⁴⁶⁵ Teheran til Department of State, 15. oktober 1960. Boks 2094, CDF 1960-1963, RG 59, NA.

⁴⁶⁶ Segev, *The Iranian Triangle*, 45.

⁴⁶⁷ Bill, *The Eagle and the Lion*, 130, 132-133.

kunne «øke våpenkappløpet, med russernes støtte til Nasser,» til et nytt og farligere nivå.⁴⁶⁸ Eisenhower og Herter konkluderte derfor med at det eneste de var villige til å gi Israel var noe elektronisk våpenutstyr, i hovedsak radarer, til en verdi av ti millioner dollar. Dette var kun til defensivt bruk fordi USA ikke ville gi angrepsvåpen til Israel.⁴⁶⁹

Det kunne altså se ut til at Eisenhowers presidentperiode skulle slutte med noenlunde samme politikk overfor Israel som den hadde startet med. De siste månedene ble likevel preget av nye oppdagelser som gjorde Eisenhower bekymret og misfornøyd: Det begynte å florere rykter om at Israel bygget en atomreaktor som også skulle kunne lage atomvåpen. Dette skapte bekymring hos den amerikanske administrasjonen som hadde vært svært restriktive i sin våpenpolitikk overfor Israel. Et atomkappløp i Midtøsten var det siste den ville ha. Nasser forsterket bekymringene ved å påpeke at dersom Israel fikk en atombombe, ville Nasser sørge for at Den forente arabiske republikk også fikk tilgang på atomvåpen, koste hva det koste ville. Eisenhower uttalte derfor at han var mot å ha atomvåpen i Midtøsten, av frykt for hva atomvåpen kunne tilføre den allerede spente konflikten i regionen. Han ville også at Israel skulle tillate inspeksjoner for å bekrefte at atomprogrammet deres hadde fredelige hensikter.⁴⁷⁰

Den amerikanske administrasjonen hadde ikke hørt om atomreaktoren før og var bekymret for at den kunne påvirke amerikanske og israelske interesser i regionen ved å utfordre stabiliteten i Midtøsten. Det ble klart at Frankrike hadde hjulpet Israel med atomreaktoren. Også Norge hadde solgt Israel ti tonn med tungtvann.⁴⁷¹ Eisenhower-administrasjonen trodde også at Israel kunne ha fått penger fra jødiske organisasjoner i USA for å finansiere dette prosjektet. Eisenhower fryktet at atomvåpen ville utvide det eksisterende våpenkappløpet mellom Israel og de arabiske statene, noe uttalelsene til Nasser hadde vist at den var en stor mulighet for.⁴⁷² Slik Ben-Gurion så det, var derimot utviklingen av atomvåpen

---

⁴⁶⁸ "... increased arms race, with the Russians backing Nasser." Memorandum fra Department of State, 27. juli 1960. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 161; Memorandum fra Herter, 3. august 1960. Boks 2058, CDF 1960-1963, RG 59, NA; Brev fra Herter til Ben-Gurion, 4. august 1960. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 163; Levey, *Israel and the Western Powers*, 97.

⁴⁶⁹ Memorandum fra Department of State, 27. juli 1960. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 161; Memorandum fra Herter, 3. august 1960. Boks 2058, CDF 1960-1963, RG 59, NA; Brev fra Herter til Ben-Gurion, 4. august 1960. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 163; Levey, *Israel and the Western Powers*, 97.

⁴⁷⁰ Hahn, *Caught in the Middle East*, 264; Memorandum of Discussion at NSC, 8. desember 1960. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 177.

⁴⁷¹ Hilde Henriksen Waage, "Norwegians? Who needs Norwegians?" *Explaining the Oslo Back Channel: Norway's Political Past in the Middle East*. Oslo: PRIO Research Institute, 2000: 19-20; Memorandum of Discussion at NSC, 8. desember 1960. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 177; Department of State til Tel Aviv, 9. desember 1960. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 178.

⁴⁷² Memorandum of Discussion at NSC, 8. desember 1960. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 177; Department of State til Tel Aviv, 9. desember 1960. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 178.

en måte å sikre Israels overlevelse i en region med det han så på som Israels fiender.⁴⁷³ Som et resultat av at USA hadde funnet ut at Israel hadde muligheter til å utvikle atomvåpen, gikk Ben-Gurion offentlig ut og fortalte at Israel bygget en atomreaktor. Han uttrykte også at den kun skulle brukes til fredelige formål og forskning. I tillegg ville det ta minst tre-fire år før konstruksjonen av reaktoren var ferdig, og det var derfor ikke noe å bekymre seg for, mente han. Han avfeide også påstanden om at Israel bygde en atombombe. Hvilke planer Israel hadde for framtiden, unnlot han derimot å si noe om, og han sa ingenting om at Israel ikke hadde planer om å produsere eventuelle atomvåpen i framtiden. På denne måten kunne Ben-Gurion holde alle muligheter åpne for atomreaktoren i framtiden.⁴⁷⁴

Eisenhower var derimot ikke fornøyd med Ben-Gurions uttalelser om atomreaktoren og fryktet konsekvensene denne utviklingen kunne få for Midtøsten. Forholdet mellom USA og Israel var derfor preget av spenninger rundt Israels atomprogram da Eisenhower ga stafettspinnen videre til John F. Kennedy. Det ble opp til ham å prøve å finne en tilfredsstillende løsning på Israels muligheter for atomvåpen. Kennedy var, i motsetning til Eisenhower, en nær Israel venn, og under hans tid som president skulle Israel begynne å motta våpen fra USA, blant annet Hawk luftvernraketter. I tillegg kom en tettere allianse til å utvikle seg mellom de to statene under Kennedy.⁴⁷⁵

Forholdet mellom Israel og Iran ble også stadig tettere, og i løpet av de siste månedene av 1960 ble oljeledningen mellom Eilat og Haifa ferdigstilt. Dette førte til at mengden olje Israel mottok fra Iran ble doblet. De neste årene kom mengden olje som ble levert fra Iran til Israel også til å øke ytterligere. Det kom altså til å fortsette å være framgang i samarbeidet når det gjaldt handel mellom de to landene.⁴⁷⁶

På slutten av 1960 ble det også lagt en plan mellom Israel og Iran for å utvide samarbeidet mellom dem. Planen fokuserte på samarbeid innenfor forsvaret og opprettelsen av bånd mellom deres militærindustrier. Det åpnet opp for et utvidet samarbeid når det gjaldt forsvar og etterretning fra starten av 1961. Israel kom til å bli en viktig faktor når det gjaldt oppretning av deler av det iranske forsvaret, og sjahen kom til å motta militært utstyr og våpen fra Israel de neste årene.⁴⁷⁷

---

⁴⁷³ Shlaim, *The Iron Wall*, 218.

⁴⁷⁴ Shlaim, *The Iron Wall*, 221-222; Memorandum of Conversation, 20. desember 1960. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 180.

⁴⁷⁵ Department of State til Tel Aviv, 31. desember 1960. *FRUS 1958-1960*, vol. 13: 181; Shlaim, *The Iron Wall*, 222-225.

⁴⁷⁶ Segev, *The Iranian Triangle*, 41-42.

⁴⁷⁷ Segev, *The Iranian Triangle*, 43-44; Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 49-51; Patten, *Israel and the Cold War*, 45.

Også innenfor etterretningen kom båndene mellom de to landene til å bli styrket. De neste årene kom til å se tettere samarbeid mellom Mossad og Savak. De kom også til å dele informasjon med Vesten, blant annet om sovjetiske våpen til Irak.⁴⁷⁸ Perioden 1953-1960 hadde altså lagt grunnlaget for samarbeidet mellom Israel og Iran, der felles trusler hadde ført til at de to vendte seg til hverandre. For den amerikanske administrasjonen hadde det vært positivt at Israel etablerte vennlige bånd til andre stater i regionen, men utover det hadde den amerikanske politikken vært tydelig på at det viktigste for den var oppdemming av Sovjetunionen. All amerikansk politikk overfor Midtøsten i løpet av disse årene hadde den kalde krigen som sitt hovedfokus, og derfor kom tilnærmingene mellom Israel og Iran i bakgrunnen. Det gjaldt også politikken overfor Israel og Iran, noe som hadde gitt Iran en viktig rolle, mens det amerikanske forholdet til Israel måtte balanseres mot USAs forhold til de arabiske statene. Men ettersom de neste amerikanske presidentene kom til å bedre forholdet mellom USA og Israel, kom også samarbeidet mellom Israel og Iran til å få en viktigere rolle for USA. Det ville komme til å resultere i tettere bånd mellom de tre.⁴⁷⁹ Grunnlaget for dette samarbeidet ble altså lagt på 1950-tallet.

---

⁴⁷⁸ Sobhani, *The Pragmatic Entente*, 46-49; Segev, *The Iranian Triangle*, 43; Patten, *Israel and the Cold War*, 45.

⁴⁷⁹ Segev, *The Iranian Triangle*, ix-x, 29; Parsi, *Treacherous Alliance*, xi-xii.

Kapittel 6: Konklusjon

I januar 1953 ble Dwight D. Eisenhower innsatt som amerikansk president. Han hadde hatt mye befatning med utenrikspolitiske forhold gjennom sin karriere i det amerikanske militæret. Det hadde gitt ham respekt blant den amerikanske befolkningen og var en viktig grunn til at han ble valgt til president. Eisenhowers tidligere karriere var også viktig når det gjaldt utenrikspolitikken hans. Han deltok aktivt i utformingen av den. Sammen med sin nærmeste støttespiller, utenriksminister John Foster Dulles, utarbeidet han mye av den amerikanske utenrikspolitikken. Eisenhower og Dulles hadde et tett samarbeid fram til Dulles' død i mai 1959.

Samarbeidet mellom de to kom også til å prege den amerikanske Midtøsten-politikken. Da Eisenhower tiltrådte som president, hadde de siste årene vært preget av at USA ble dypere engasjert i Midtøsten. Denne trenden fortsatte under Eisenhower. Han videreførte tanken fra Harry S. Truman om at Midtøsten var strategisk viktig for amerikanske interesser. USA ville sikre seg tilgangen på olje fra statene i Midtøsten, samtidig som spredningen av sovjetisk innflytelse i regionen måtte stoppes. Midtøsten ble slik en arena for den kalde krigen. Rivaliseringen med Sovjetunionen påvirket Eisenhowers politikk overfor Midtøsten og påvirket også hans interaksjon med statene der. Det fikk både Iran og Israel merke, og det åpnet også opp for et tettere forhold mellom de to statene.

Når det gjaldt forholdet til Israel, måtte Eisenhower også ta hensyn til arven etter Truman. Truman hadde gitt amerikansk støtte til Israel, både før og etter statens opprettelse i 1948. Det hadde resultert i at et bilde av USA som Israels beskytter hadde vokst fram i de arabiske statene. Eisenhower ville derimot føre en upartisk politikk overfor Israel og de arabiske statene fordi han mente at det var den beste måten å øke amerikansk innflytelse i Midtøsten og demme opp for Sovjetunionen. Politikken overfor Israel ble påvirket av forsøkene på å føre en mer upartisk politikk. Samtidig fikk forholdet til Iran en viktig rolle under Eisenhower på grunn av den kalde krigen og amerikanske interesser når det gjaldt å sikre seg olje.

Hva var den amerikanske politikken overfor henholdsvis Israel og Iran i perioden 1953-1960? Hvordan utviklet denne politikken seg utover i Eisenhowers presidentperiode?

Hvordan og hvorfor nærmet Israel og Iran seg hverandre? Og hvordan påvirket Iran og Israels alliansebygging den amerikanske politikken?

Eisenhower etablerer seg i Midtøsten – 1953-1955

Eisenhower og Dulles så på Midtøsten som strategisk viktig for amerikanske interesser. Det gjorde at USAs Midtøsten-politikk hadde tydelige nasjonale interesser til grunn. Hovedmålet for politikken var å demme opp for sovjetisk innflytelse og kommunisme og å sikre tilgangen på regionens oljeressurser. En måte Eisenhower ville gjøre dette på var gjennom å føre en politikk som verken skulle forskjellsbehandle Israel eller de arabiske statene. Tanken bak denne politikken var at den skulle styrke amerikansk innflytelse i de arabiske statene, og i Midtøsten generelt, som så skulle hindre sovjetisk innflytelse i regionen.

Eisenhower-administrasjonens store fokus på å demme opp for Sovjetunionen blir tydeliggjort ved å se det i sammenheng med dens forsøk på å finne en løsning på konflikten mellom Israel og de arabiske statene. I perioden 1953-1956 gjorde amerikanerne to forsøk på å få Israel og Egypt til å komme til en enighet, gjennom Alpha-planen og operasjon Gamma. Men disse forsøkene ledet ikke fram, og fra 1957 minsket amerikansk fokus på å prøve å få til en løsning på konflikten mellom statene i Midtøsten. Arbeidet mot sovjetisk innflytelse og kommunismen preget derimot hele Eisenhowers presidentperiode, noe som viser hvor stort fokus det var på den kalde krigen i amerikansk Midtøsten-politikk under Eisenhower.

Politikken overfor Israel ble sterkt påvirket av Eisenhower og Dulles' forsøk på å føre en mer upartisk politikk i regionen. Den israelske regjeringen var misfornøyd med at USA jobbet for å utvikle tettere bånd til de arabiske statene og kom med gjentatt kritikk av dette så lenge Eisenhower var president. Både Moshe Sharrett, som var israelsk statsminister fra slutten av 1953 til slutten av 1955, og hans forgjenger og etterkommer, David Ben-Gurion, kritiserte den amerikanske politikken fordi de mente at den utfordret Israels sikkerhet. De mente at Israel, som var omringet av fiendtlige arabiske stater, hadde større behov for amerikansk støtte enn de arabiske statene. Eisenhower og Dulles mente derimot at Israel, med en sterkere og bedre organisert militærstyrke, overdrev hvilken trussel de arabiske statene utgjorde. Derfor valgte den amerikanske administrasjonen i begynnelsen av 1953 å avslå det som skulle bli det første av mange israelske forsøk på å skaffe seg amerikanske våpen. For Israel ble det også det første tegnet på at den amerikanske og den israelske politikken i løpet av Eisenhowers presidentperiode kom til å være preget av ulike interesser. Eisenhowers politikk overfor Israel var preget av amerikanske forsøk på å balansere støtte til Israel med et

bedre forhold til de arabiske statene. Men Israel fortsatte likevel å prøve å jobbe for å sikre seg amerikansk støtte.

I tillegg til å prøve å føre en mer upartisk politikk i Midtøsten for å sikre amerikanske interesser, var det også nødvendig å sikre amerikansk innflytelse i regionen ytterligere, mente Eisenhower. Sammen med Storbritannia ble den amerikanske administrasjonen enig om å opprette en forsvarsallianse i regionen. Målet med denne var å sikre vestlig innflytelse, samtidig som den skulle fungere som en motstand mot kommunisme. Den skulle derfor bestå av statene Tyrkia, Pakistan, Irak og Iran, som alle hadde en nær beliggenhet til Sovjetunionen. Forsvarsalliansen var et direkte forsøk på oppdemming av sovjetisk innflytelse. Denne forsvarsalliansen slo også fast den strategiske verdien til Iran i den amerikanske politikken, og et bedre forhold til Iran ble viktig for Eisenhower.

Amerikansk innflytelse økte i Iran etter kuppet i august 1953. Det var først etter dette at utviklingen av et tett forhold mellom den amerikanske administrasjonen og den iranske sjahen, Muhammad Reza Pahlavi, virkelig begynte. For USA var Iran strategisk viktig med sin grense til Sovjetunionen og dets store oljeressurser. Det gjorde også staten verdifull når det gjaldt forsvaret av Midtøsten. At sjahen var positiv innstilt til Vesten var også med på å gjøre det lettere for Eisenhower å øke amerikansk innflytelse i landet. Å beholde Iran i den vestlige sfæren var et viktig mål i den amerikanske politikken gjennom hele Eisenhowers periode. For å få til dette ga den amerikanske administrasjonen Iran både økonomisk og militær hjelp. Eisenhower ville sikre sjahens styre fordi han mente at så lenge sjahen, som var vennlig innstilt til USA, satt ved makten, ville Iran holde seg i den vestlige sfæren. Sjahen håpet på sin side at amerikansk hjelp skulle bedre hans maktposisjon og beskytte ham mot Sovjetunionen. Sjahens bekymring for Sovjetunionen og kommunismen viste at det var felles interesser hos Iran og USA om å holde Sovjetunionen ute av regionen. Disse felles interessene gjorde også et tettere forhold til Iran interessant for USA, som ønsket allierte i kampen mot kommunisme. Eisenhower var altså opptatt av å bygge opp stater som kunne være en støtte i kampen mot kommunisme, noe som også er en grunn til at Iran og Israel hadde så forskjellige roller i den amerikanske politikken.

USAs fokus på å gi støtte til stater i kampen mot kommunisme kom ytterligere til syne gjennom våpenavtalen som ble inngått mellom USA og Irak i april 1954. Hos Israel møtte avtalen sterk kritikk. Den israelske regjeringen uttrykte at den amerikanske politikken utfordret statens sikkerhet, ved at en av Israels fiender ble bevæpnet av USA. Men en vel så viktig grunn for kritikken var det israelske ønsket om selv å motta amerikanske våpen, noe Eisenhower og Dulles var sterkt imot. Det var derfor ekstra bittert for Israel at Irak fikk en

våpenavtale med USA. Israel kritiserte den amerikanske administrasjonen for ikke å tenke på Israels sikkerhet, men Eisenhower mente at våpen til Irak, som skulle være med på å holde Sovjetunionen ute av regionen, ville bedre Israels sikkerhet. Det var tydelig at USA og Israel hadde ulike politiske interesser. Eisenhowers politikk var sentrert rundt den sovjetiske trusselen, mens Israel var bekymret for enhver styrking av de arabiske statene.

Den amerikanske holdningen overfor Israel og de arabiske statene førte til at Israel begynte å se seg om etter mulighetene for å sikre seg andre allierte. Det erstattet ikke ønsket om et tettere forhold til USA, men Israel var interessert i et tettere forhold til stater som var villige til å samarbeide med Israel. Gjennom oljen fant den israelske regjeringen en mulighet. Med sine store oljeressurser var Iran av strategisk interesse for den israelske regjeringen, samtidig som Iran var en ikke-arabisk stat og derfor mer tilbøyelig til å ville samarbeide med Israel, konkluderte regjeringen. Iran så mulighetene for å få gode inntekter, og en avtale om kjøp og salg av olje ble inngått mellom statene mot slutten av 1954. Denne avtalen var viktig fordi den tydeliggjorde at Israel og Iran hadde felles interesser og åpnet opp for et videre samarbeid mellom de to.

Også for USA ga alliansebyggingen resultater. Forsvarsalliansen som Eisenhower og Dulles hadde jobbet for ble en realitet i februar 1955 og Bagdadpakten var opprettet. Det ble derimot raskt klart at pakten ikke ville hindre sovjetisk innflytelse i regionen, som jo Eisenhower hadde hatt som hovedmål for alliansen. Amerikanerne hadde ikke tatt høyde for hvor stor mostand det var mot Bagdadpakten, både i regionen og hos Sovjetunionen. Egypt, og også Syria, var sterkt kritisk til økt vestlig innflytelse og amerikansk oppbygging av både Irak og Iran. Egypts leder, Gamal Abdel Nasser, ønsket at Egypt skulle være den ledende staten i Midtøsten og så derfor med misnøye på styrkingen av andre arabiske stater. I tillegg hadde flere sammenstøt langs grensen mellom Israel og Egypt tydeliggjort Israels overlegne militærstyrke og gjort det klart at Egypt måtte ruste opp med bedre våpen og utstyr. Samtidig kritiserte Sovjetunionen Bagdadpakten for å bringe vestlig innflytelse helt fram til den sovjetiske grensen. Som et mottrekk til den trusselen Sovjetunionen oppfattet, kom staten med et våpentilbud til flere arabiske stater. Egypt, og senere Syria, aksepterte dette tilbudet. Med våpenavtalen i september 1955 mellom Egypt og Sovjetunionen, kamuflert som en avtale med Tsjekkoslovakia, fikk Sovjetunionen sitt gjennombrudd i Midtøsten. Våpenavtalen var et resultat av at Bagdadpakten hadde flyttet amerikansk innflytelse helt fram til den sovjetiske grensen og var slik en direkte konsekvens av forsvarspakten. Eisenhower og Dulles hadde altså ikke klart å holde Sovjetunionen ute av regionen, og det viser hvordan opprettelsen av Bagdadpakten nærmest fungerte mot sin hensikt. Forsvarspakten som egentlig skulle hindre

sovjetisk innflytelse i Midtøsten, hadde ført til økt sovjetisk innflytelse, og den amerikanske politikken hadde ikke fungert. Sovjetunionen var kommet for å bli i Midtøsten, men Eisenhower og Dulles fortsatte å jobbe mot sovjetisk innflytelse.

Statene forsøker å bedre sine posisjoner – 1955-1957

Våpenavtalen mellom Egypt og Sovjetunionen gjorde imidlertid ikke Eisenhower og Dulles mer interessert i å gi våpen til stater som var positivt innstilt overfor Vesten. Om ikke annet så gjorde avtalen dem mer bekymret for økte muligheter for et våpenkappløp i Midtøsten. Den amerikanske administrasjonen var oppsatt på at det ikke skulle komme til en situasjon der Sovjetunionen bevæpnet de arabiske statene og USA Israel. Både Iran og Israel fikk negative svar på deres ønsker om henholdsvis mer våpen og våpen generelt. Den amerikanske administrasjonen mente at Iran allerede mottok mye hjelp, mens å bli en våpenleverandør til Israel var fremdeles ikke i amerikanske interesser. Det var viktigere å fokusere på den upartiske politikken, konkluderte Eisenhower, og på å prøve og hindre at Sovjetunionen fikk større fotfeste i regionen.

Å føre en mer upartisk politikk var imidlertid lettere sagt enn gjort for Eisenhower. Han hadde håpet at denne politikken skulle føre til økt amerikansk innflytelse i regionen, men i praksis resulterte den i misnøye hos både Israel og de arabiske statene. Begge statene kritiserte USA for å gi mer støtte til den andre parten, og amerikanske tanker om at mer innflytelse i statene kunne gjøre det lettere å få gjennomført egne interesser i Midtøsten, hadde mindre effekt i realiteten enn på papiret. Det kom til syne i det amerikanske forholdet til Egypt, der utviklingen fikk betydning for videre amerikansk Midtøsten-politikk. Eisenhower hadde jobbet for å etablere tettere bånd til Egypt, som ledende arabisk stat, i håp om at Nasser kunne gå foran og være med på å bedre stabiliteten i Midtøsten. Nasser ga derimot ikke noen tegn på at han ønsket et tettere samarbeid med Vesten, og det førte til slutt til at den amerikanske administrasjonen trakk den hjelpen som var blitt lovet til Egypt for å bygge en demning. For å sikre seg inntektene han nå hadde mistet, nasjonaliserte Nasser Suezkanalen. Storbritannia, Frankrike og Israel valgte å angripe Egypt, men angrepet fikk kort varighet etter sterkt press fra USA og FN. Eisenhowers kraftige motstand mot angrepet var begrunnet i frykt for at Sovjetunionen skulle blande seg inn i konflikten og at den skulle utvikle seg til en større krig. Det sterke presset på de angripende statene hindret imidlertid en slik utvikling.

Suezkrisen førte til at Eisenhower og Dulles konkluderte med at USA måtte bli mer synlige i Midtøsten og at kampen mot kommunismen måtte økes ytterligere. Planen for å få til det ble lansert i januar 1957 og ble kalt Eisenhower-doktrinen. Den stadfestet at USA skulle gi både økonomisk og militær hjelp til stater som var truet av kommunismen, og ved behov kunne også amerikansk militærmakt bli brukt som et middel i denne kampen. Med dette ble den amerikanske politikken knyttet enda tettere til oppdemmingen av Sovjetunionen. Doktrinen skulle også gjøre det lettere for stater å motta amerikansk hjelp direkte rettet mot kommunismen. Eisenhower-doktrinen var altså nok et forsøk fra den amerikanske administrasjonen på å stoppe sovjetisk innflytelse i Midtøsten.

Eisenhower-doktrinen eksemplifiserte også den amerikanske politikken som Eisenhower førte overfor Iran og Israel gjennom hvordan den forholdt seg til de to statene. Iran fikk løfter om økt økonomisk og militær hjelp gjennom doktrinen. Men Eisenhower ville ikke gi spesialhjelp til Israel i frykt for å provosere de arabiske statene. Den amerikanske administrasjonen sto også fast ved sin politikk om ikke å levere våpen til Israel. Den manglende amerikanske interessen for å gi støtte og våpen til Israel førte til at den israelske regjeringen begynte å se på muligheten for å bedre forholdet sitt til de andre ikke-arabiske statene i regionen. Det var også med på å åpne opp for tettere tilnærminger til Iran.

Samarbeidet mellom Israel og Iran vokste fram som et resultat av Israels behov for å utvide oljehandelen med Iran, Israels ønske om allierte i regionen og at begge statene så på Nasser og Sovjetunionen som felles trusler. For Iran var et samarbeid med Israel interessant fordi staten var en god inntektskilde for Iran. I tillegg hadde Israel kompetanse innenfor teknisk utvikling og jordbruksutvikling, noe som kunne hjelpe med å modernisere Iran. Det var altså felles trusler og interesser som lå til grunn for at de to statene så et samarbeid som fordelaktig.

Fra høsten 1957 kom samarbeidet mellom Israel og Iran også til å omfatte samarbeid innenfor etterretning. Også dette vokste fram som et resultat av felles trusler, da det skulle bedre statenes sikkerhet ved at de delte informasjon om de arabiske statene med hverandre. Samarbeidet innenfor etterretning var også viktig for sjahen fordi det skulle holde kontakten mellom Iran og Israel skjult. Han var bekymret for å utfordre forholdet sitt til de arabiske statene gjennom å samarbeide med Israel åpenlyst. For sjahen var tilnærmingen til Israel fordelaktig for hans interesser, men han måtte også ta hensyn til posisjonen sin overfor de arabiske statene. Et åpent samarbeid med Israel kunne føre til at de arabiske statene isolerte Iran, noe sjahen ville unngå. Han prøvde derfor å sikre alle interessene sine ved å samarbeide med Israel i det skjulte.

For Israel var tilnærmingene til Iran en viktig del av dets politikk. Det ble ytterligere tydeliggjort gjennom Periferialliansen, som skulle etablere nærmere israelsk kontakt med Iran, Tyrkia og Etiopia. Politikken var et resultat av Israels behov for å skaffe seg allierte og slik å prøve å komme seg ut av isolasjonen staten befant seg i. Samtidig mente Israels statsminister, David Ben-Gurion, at et tettere israelsk forhold til andre ikke-arabiske stater ville svekke de arabiske statenes posisjon. Denne politikken kom i mange år til å ligge til grunn for at Israel jobbet for dypere tilnæringer til Iran.

Amerikansk politikk overfor Israel og Iran – 1958-1960

Tilnærmingene mellom Israel og Iran erstattet likevel ikke de to statenes ønsker om et tettere forhold til USA. Men USA var, som vi har sett, mer tilbøyelig til å etterkomme iranske ønsker. At utviklingen av samarbeidet med Iran fortsatte, var derfor positivt for Israel. Avgjørelsen i begynnelsen av 1958 om at den sveitsiske ambassaden i Israel skulle ta seg av iranske interesser i landet, viste at begge statene satte pris på samarbeidet. I tillegg fikk Iran en tilstedeværelse i Israel uten at det eksisterte offisielle forbindelser mellom de to. Sjahens ønsker om å være diskré hindret altså ikke utviklingen av mer samarbeid.

Flere hendelser i 1958 gjorde at den israelske regjeringen ønsket å bedre forholdet sitt til Iran. Både opprettelsen av Den forente arabiske republikk mellom Egypt og Syria i februar, amerikanske forsøk på å bedre forholdet sitt til de arabiske statene og kuppet i Irak i juli 1958, førte til at Ben-Gurion fortsatte å utvikle den israelske periferipolitikken. For Israel var alt som kunne gjøre de arabiske statene sterkere bekymringsfullt, og staten måtte derfor gjøre det den kunne for å styrke seg selv.

Den israelske regjeringen konkluderte med at Periferialliansen ville bli mer attraktiv for de andre ikke-arabiske statene dersom USA ga sin støtte til alliansen. Ben-Gurion mente at USA ville stille seg positiv til periferipolitikken siden et av dens mål var å hindre spredning av sovjetisk innflytelse i Midtøsten. Sommeren 1958 prøvde derfor den israelske regjeringen å sikre seg dette. Men kuppet i Irak og amerikansk troppesendelse til Libanon juli 1958 fikk mer oppmerksomhet fra Eisenhower enn Ben-Gurions ønsker om støtte til Periferialliansen. På grunn av kuppet i Irak økte USA sin støtte til Iran for å hindre at en lignende situasjon skulle finne sted der. Eisenhower håpet at økt amerikansk hjelp skulle sikre sjahens vestvendte styre. Kuppet skremte også Israel og gjorde et samarbeid med andre ikke-arabiske stater enda viktigere. Den usikre situasjonen etter kuppet gjorde statene mer interesserte i et samarbeid. Slik var kuppet viktig for at Periferialliansen fant sin endelige form.

Ben-Gurion tok kontakt med Eisenhower angående periferipolitikken fordi han mente at det var helt nødvendig med amerikansk støtte for at den israelske politikken skulle få nok slagkraft. Både Eisenhower og Dulles viste interesse for Ben-Gurions planer for Midtøsten. Amerikanerne ønsket velkommen forsøk på å holde Sovjetunionen ute av regionen, samtidig som de så det som positivt at Israel ønsket å bedre forholdet sitt til andre stater.

Likevel fikk ikke Ben-Gurion den formelle støtten til periferipolitikken som han hadde håpet på. Det er nærliggende å tro at dette ble påvirket av Eisenhowers ønsker om ikke å utfordre forholdet til de arabiske statene ved å støtte Israel åpenlyst. Når det gjaldt politikken overfor Israel, vurderte Eisenhower alltid avgjørelsene i lys av hvordan de ville påvirke amerikansk innflytelse og oppdemming av Sovjetunionen i regionen. Det var altså viktigere for USA å demme opp for Sovjetunionen enn å gi direkte støtte til Periferialliansen. I tillegg var både Eisenhower og Dulles, som forsvant fra politikken våren 1959 på grunn av sykdom og døde 24. mai 1959, bekymret for at amerikansk innflytelse i regionen ville minske dersom de støttet Israel på bekostning av de arabiske statene. Dette hang sammen med Eisenhowers overbevisning om at en mer upartisk politikk var det beste for amerikanske interesser. På grunn av det var den amerikanske administrasjonen måteholden i sin støtte til Israel disse årene. Israel fikk derfor ingen offisielle forsikringer om amerikansk støtte til Periferialliansen under Eisenhower, og den amerikanske politikken ble heller ikke særlig påvirket av alliansebyggingen mellom Israel og Iran.

Det er likevel verdt å nevne at Eisenhower mot slutten av sin presidentperiode valgte å gi Israel noe våpen. I 1958 ga han Israel hundre 106mm rekylfrie kanoner, og i 1960 fikk den israelske staten elektronisk utstyr, i hovedsak radarer. Dette var et brudd med tidligere politikk, der Eisenhower nektet Israel alle former for våpen. For Eisenhower var derimot ikke dette en så stor endring i politikken fordi han mente at våpnene Israel fikk kun kunne brukes til defensive formål, og det ville derfor ikke utgjøre en stor fare med tanke på stabiliteten i Midtøsten. Han nektet fortsatt å gi Israel våpen som kunne brukes for å angripe de arabiske statene. Hele sin presidentperiode holdt Eisenhower fast ved at politikken overfor Israel ikke skulle utfordre det amerikanske forholdet til de arabiske statene. Det førte til at i perioden 1953-1960 falt de amerikanske interessene sjelden sammen med israelske krav og ønsker.

Eisenhowers støtte til Israel forble altså måteholden, i motsetning til politikken overfor Iran. Den bilaterale forsvarsavtalen USA og Iran inngikk i mars 1959 slo ytterligere fast at Iran var et viktig land for USA. Det samme gjorde den amerikanske støtten Eisenhower fortsatte å gi Iran helt til han gikk av som president. Eisenhower hadde resonnert med at så lenge sjahen satt ved makten i Iran, ville det sikre amerikansk innflytelse i landet. Det var en

av grunnene til at han hadde gitt så mye støtte til sjahen. I tillegg var Irans oljeressurser og beliggenheten med grense mot Sovjetunionen viktige grunner til at Eisenhower jobbet for å beholde Iran som amerikansk alliert. Eisenhowers hjelp og støtte til Iran var med på å sikre sjahens maktposisjon i landet, og slik også amerikansk innflytelse. Men hos den iranske befolkningen var økende misnøye med sjahens autoritative styre i ferd med å spre seg, og mange mente at den amerikanske støtten hadde lagt grunnlaget for sjahens eneveldige styre. Den første spiren var derfor sådd for potensielle konflikter mellom Iran og USA.

Perioden 1953-1960 hadde altså lagt grunnlaget for samarbeidet mellom Israel og Iran, som kom til å fortsette de neste årene, både innenfor forsvar og etterretning og når det gjaldt teknisk assistanse og jordbruksutvikling. Israel og Iran trengte hverandre, og samarbeidet var et resultat av felles trusler og felles interesser for å bedre egen posisjon i Midtøsten. Den amerikanske administrasjonen hadde vært positive til utviklingen av dette samarbeidet, men den hadde hele tiden vært tydelig på at det viktigste for USA var oppdemming av Sovjetunionen. Den kalde krigen var hovedfokuset i all Midtøsten-politikk under Eisenhower. Det gjorde at tilnærmingene mellom Israel og Iran kom i bakgrunnen for amerikanske interesser. På grunn av den kalde krigen hadde Iran fått en viktig rolle i den amerikanske politikken, mens det amerikanske forholdet til Israel hele tiden måtte ta hensyn til USAs forhold til de arabiske statene.

De neste amerikanske presidentene kom til å bedre forholdet mellom USA og Israel, noe som kom til å gjøre samarbeidet mellom Israel og Iran viktigere for Washington. Allerede under John F. Kennedy, som overtok presidentembetet etter Eisenhower, og Lyndon B. Johnson, som tok over etter Kennedy, kom et tettere forhold til å vokse fram mellom Israel og USA. Under Kennedy vokste det nære forholdet, som også preger de to statene i dag, fram, og han etablerte en tanke om at det var en nasjonal forpliktelse for USA å støtte Israel. Denne tanken festet seg i den amerikanske politikken. Det gjorde USA mer mottakelig for israelske ønsker og krav. Slik ble det også mer amerikansk interesse for samarbeidet mellom Israel og Iran. På slutten av 1960-tallet og begynnelsen av 1970-tallet kom Israel og Iran, med amerikansk støtte, til å samarbeide om å støtte den kurdiske geriljaen i deres kamp mot Irak. USA kom også til å få etterretningsinformasjon gjennom samarbeidet mellom Mossad og Savak. I tillegg ble USA en viktig våpeneksportør til både Israel og Iran de neste tiårene. Med et tettere forhold til Israel, i tillegg til alliansen med Iran som Eisenhower hadde opprettet, ble altså USA dypere involvert i samarbeidet mellom Israel og Iran. Grunnlaget for denne utviklingen var et resultat av statenes politikk på 1950-tallet.

Primærkilder, med forkortelser

Arkivkilder

National Archives and Records Administration, College Park, Maryland (NARA):

- General Records of the Department of State, Central Decimal Files (CDF) 1950-1954, Record Group 59
  - o Boks 2851, boks 2853, boks 4080, boks 4086, boks 4087, boks 4117, boks 4119.
- General Records of the Department of State, Central Decimal Files (CDF) 1955-1959, Record Group 59
  - o Boks 2554, boks 2557, boks 2558, boks 2704, boks 3764, boks 3766, boks 3808, boks 3811, boks 3813, boks 3819, boks 3820, boks 3821.
- General Records of the Department of State, Central Decimal Files (CDF) 1960-1963, Record Group
  - o Boks 1301, boks 1386, boks 2056, boks 2058, boks 2088, boks 2094.

Trykte kilder

State of Israel, Israel State Archives, Documents on the Foreign Policy of Israel (DFPI), companion volume:

Barzilay, Naomi (red.). *Documents on the Foreign Policy of Israel 1954*, companion volume 9. Jerusalem: The Government Printer, 2004.

Gilead, Baruch (red.). *Documents on the Foreign Policy of Israel 1958-1959*, companion volume 13. Jerusalem: Keter Press, 2001.

Digitale kilder

U.S. Department of State, Office of the Historian, Foreign Relations of the United States (FRUS):

<https://history.state.gov/historicaldocuments/eisenhower>

Alle sidene var sist besøkt 31.10.16.

Claussen, Paul, Joan M. Lee og Carl N. Raether (red.). *Foreign Relations of the United States, 1952-1954. The Near and Middle East: Volume IX, Part 1:*

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1952-54v09p1>

Reather, Carl N. og Charles S. Sampson (red.). *Foreign Relations of the United States, 1952-1954. Iran 1951-1954: Volume X:*

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1952-54v10>

Claussen, Paul, Edward C. Keefer, Will Klingaman og Nina J. Noring (red.). *Foreign Relations of the United States, 1955-1957, Near East Region; Iran; Iraq, Volum XII:*

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v12>

Reather, Carl N. (red.). *Foreign Relations of the United States, 1955-1957, Arab-Israeli Dispute, 1955, Volume XIV:*

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v14>

Reather, Carl N. (red.). *Foreign Relations of the United States, 1955-1957, Arab-Israeli Dispute, January 1-July 26, 1956, Volume XV:*

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v15>

Noring, Nina J. (red.). *Foreign Relations of the United States, 1955-1957, Suez Crisis, July 26-December 31, 1956, Volume XVI:*

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v16>

Noring, Nina J. (red.). *Foreign Relations of the United States, 1955-1957, Arab-Israeli Dispute, 1957, Volume XVII:*

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v17>

Keefer, Edward C. (red.). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Near East Region; Iraq; Iran; Arabian Peninsula, Volume XII:*

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1958-60v12>

Coffman, Suzanne E. og Charles S. Sampson (red.). *Foreign Relations of the United States, 1958-1960, Arab-Israeli Dispute; United Arab Republic, North Africa, Volume XIII:*

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1958-60v13>

Litteraturliste

- Abrahamian, Ervand. *The Coup: 1953, the CIA, and the Roots of Modern U.S.-Iranian Relations*. New York og London: The New Press, 2013.
- Barrett, Roby C. *The Greater Middle East and the Cold War: US Foreign Policy Under Eisenhower and Kennedy*. London og New York: I. B. Tauris, 2010.
- Bialer, Uri. "Fuel Bridge across the Middle East – Israel, Iran, and the Eilat-Ashkelon Oil Pipeline." I: *Israel Studies*, vol. 12, nr. 3, høst 2007. (Sist besøkt 31.10.16.) Tilgjengelig på: <http://www.jstor.org/stable/30245672>
- Bill, James A. *The Eagle and the Lion: The Tragedy of American-Iranian Relations*. New Haven og London: Yale University Press, 1988.
- Christison, Kathleen. *Perceptions of Palestine: Their Influence on U.S. Middle East Policy*. Berkeley og Los Angeles: University of California Press, 2001.
- Chubin, Sharam. "Iran." I Yezid Sayigh og Avi Shlaim (red.): *The Cold War and the Middle East*. Oxford: Clarendon Press, 2003.
- Dawisha, Aaded. "Egypt." I: Yezid Sayigh og Avi Shlaim (red.): *The Cold War and the Middle East*. Oxford: Clarendon Press, 2003.
- Gasiorowski, Mark J. *U.S. Foreign Policy and the Shah: Building a Client State in Iran*. Ithaca og London: Cornell University Press, 1991.
- Gasiorowski, Mark. "US Foreign Policy toward Iran during the Mussadiq Era." I David W. Lesch og Mark L. Haas (red.): *The Middle East and the United States: History, Politics, and Ideologies*. Boulder, CO: Westview Press, 2014.
- Hahn, Peter L. *Caught in the Middle East: U.S. Policy toward the Arab-Israeli Conflict, 1945-1961*. Chapel Hill og London: The University of North Carolina Press, 2004.
- Hahn, Peter L. "Securing the Middle East: The Eisenhower Doctrine of 1957." I: *Presidential Studies Quarterly*, vol. 36, nr. 1, Presidential Doctrines, mars 2006. (Sist besøkt 31.10.16.) Tilgjengelig på: <http://www.jstor.org/stable/27552745>
- Hahn, Peter L. "National Security Concerns in US Policy toward Egypt, 1949-1956." I David W. Lesch og Mark L. Haas (red.): *The Middle East and the United States: History, Politics, and Ideologies*. Colorado: Westview Press, 2014.
- Halliday, Fred. "The Middle East, the Great Powers and the Cold War." I Yezid Sayigh og Avi Shlaim (red.): *The Cold War and the Middle East*. Oxford: Clarendon Press, 2003.

- Howard, Harry N. "The Regional Pacts and the Eisenhower Doctrine." I: *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 401, America and the Middle East, mai 1972. (Sist besøkt 31.10.16.) Tilgjengelig på: <http://jstor.org/stable/1039115>
- Karsh, Efraim. "Israel." I Yezid Sayigh og Avi Shlaim (red.): *The Cold War and the Middle East*. Oxford: Clarendon Press, 2003.
- Landsverk, Silje Herbro. "Historisk avtale om Irans atomprogram." *NRK*, 14.07.2015. (Sist besøkt 31.10.16.) Tilgjengelig på: <http://www.nrk.no/urix/historisk-avtale-om-irans-atomprogram-1.12455568>
- Lesch, David W. og Mark L. Haas (red.). *The Middle East and the United States: History, Politics, and Ideologies*. Boulder: Westview Press, 2014.
- Lesch, David W. og Mark L. Haas. "Introduction." I David W. Lesch og Mark L. Haas (red.): *The Middle East and the United States: History, Politics, and Ideologies*. Boulder, CO: Westview Press, 2014.
- Levey, Zach. "Israel's Quest for a Security Guarantee from the United States, 1954-1956." I: *British Journal of Middle Eastern Studies*, vol. 22, nr. 1/2, 1995. (Sist besøkt 31.10.16.) Tilgjengelig på: <http://www.jstor.org/stable/195963>
- Levey, Zach. *Israel and the Western Powers, 1952-1960*. Chapel Hill og London: The University of North Carolina Press, 1997.
- Mufti, Malik. "The United States and Nasserist Pan-Arabism." I David W. Lesch og Mark L. Haas (red.): *The Middle East and the United States: History, Politics, and Ideologies*. Colorado: Westview Press, 2014.
- Neff, Donald. *Fallen Pillars: U.S. Policy towards Palestine and Israels since 1945*. Washington, D.C.: Institute for Palestine Studies, 2002.
- Newton, Jim. *Eisenhower: The White House Years*. New York: Anchor Books, 2011.
- Parsi, Trita. *Treacherous Alliance: The Secret Dealings of Israel, Iran, and the United States*. New Haven og London: Yale University Press, 2007.
- Patten, Howard A. *Israel and the Cold War: Diplomacy, Strategy and the Policy of the Periphery at the United Nations*. London og New York: I. B. Tauris, 2013.
- Podeh, Elie. "The Perils of Ambiguity: The United States and the Bagdad Pact." I David W. Lesch og Mark L. Haas (red.): *The Middle East and the United States: History, Politics, and Ideologies*. Colorado: Westview Press, 2014.
- Quandt, William B. *Peace Process: American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict since 1967*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2006.
- Reich, Bernard og Shannon Powers. "The United States and Israel: The Nature of a Special Relationship." I David W. Lesch og Mark L. Haas (red.): *The Middle East and the United States: History, Politics, and Ideologies*. Boulder: Westview Press, 2014.

- Sayigh, Yezid og Avi Shlaim. "Introduction." I Yezid Sayigh og Avi Shlaim (red.): *The Cold War and the Middle East*. Oxford: Clarendon Press, 2003.
- Segev, Samuel. *The Iranian Triangle: The Untold Story of Israel's Role in the Iran Contra-Affair*. New York: The Free Press, 1988.
- Shlaim, Avi. *The Iron Wall: Israel and the Arab World*. New York og London: W. W. Norton & Company, 2014.
- Sobhani, Sohrab. *The Pragmatic Entente: Israeli-Iranian Relations, 1948-1988*. New York, Connecticut og London: Praeger, 1989.
- Steiner, Zara. "Decision-Making in American and British Foreign Policy: An Open and Shut Case." I *Review of International Studies*, Vol. 13, No. 1, januar 1987. (Sist besøkt 31.10.16.) Tilgjengelig på: <http://www.jstor.org/stable/20097097>
- Waage, Hilde Henriksen. "Norwegians? Who needs Norwegians?" *Explaining the Oslo Back Channel: Norway's Political Past in the Middle East*. Oslo: PRIO Research Institute, 2000.
- Waage, Hilde Henriksen. *Konflikt og stormaktspolitikk i Midtøsten*. Kristiansand: Cappelen Damm Akademisk, 2013.